

No 23
2025

Ένθα

Διατίθεται
δωρεάν

Επίκαιρα Νομικά θέματα και Αναλύσεις

ΝΕΑ ΚΑΙ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

Προλογικό σημείωμα

Επικαιρότητα εν συντομία...

ΠΟΙΝΙΚΌ ΔΊΚΑΙΟ

Ενδοοικογενειακή βία, Το θεσμικό πλαίσιο μετά τις πρόσφατες αλλαγές του νόμου 5172/2025.

Νικόλαος Μαυρίδης

Ενδοοικογενειακή Βία- Συζυγικός Βιασμός

Έλενα Μπαϊσάν

ΔΊΚΑΙΟ ΑΣ΄ΥΛΟΥ

Η προστασία των εκτοπισθέντων λόγω ένοπλων συρράξεων και λόγω περιβαλ-λοντικών καταστροφών στη Γερμανία, Επαρκής ή όχι;

Ειρήνη Προκοπίου

ΔΗΜΌΣΙΟ ΔΙΕΘΝΈΣ ΔΊΚΑΙΟ

Η Σκοτεινή Κληρονομιά, Παραβιάσεις Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στους Πολέμους της Γιουγκοσλαβίας και Βοσνίας-Ερζεγοβίνης

Δρ. Μιχάλη Σταυρινού, Γεώργιο Κατσάνη

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΌ ΔΊΚΑΙΟ

Βασικές ρυθμίσεις και σημασία της Οδηγίας(ΕΕ) 2022/2523, σχετικά με την εξασφάλιση παγκόσμιου ελάχιστου επιπέδου φορολογίας των ομίλων πολυεθνι-κών επιχειρήσεων

Σοφία Ζαγκότη

Νέα και Ανακοινώσεις

- Προλογικό σημείωμα.
- Επικαιρότητα εν συντομία...

2
3**Ποινικό Δίκαιο**

Ενδοοικογενειακή βία, Το θεσμικό πλαίσιο μετά τις πρόσφατες αλλαγές του νόμου 5172/2025.

Νικόλαος Μαυρίδης

8

Ενδοοικογενειακή Βία- Συζυγικός Βιασμός

Έλενα Μπαϊσάν

20

Δίκαιο Ασύλου

Η προστασία των εκτοπισθέντων λόγω ένοπλων συρράξεων και λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών στη Γερμανία, Επαρκής ή όχι;

Ειρήνη Προκοπίου

28

Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο

Η Σκοτεινή Κληρονομιά, Παραβιάσεις Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στους Πολέμους της Γιουγκοσλαβίας και Βοσνίας-Ερζεγοβίνης

Δρ. Μιχάλη Σταυρινού, Γεώργιο Κατσάνη

40

Φορολογικό Δίκαιο

Βασικές ρυθμίσεις και σημασία της Οδηγίας(ΕΕ) 2022/2523, σχετικά με την εξασφάλιση παγκόσμιου ελάχιστου επιπέδου φορολογίας των ομίλων πολυεθνικών επιχειρήσεων

Σοφία Ζαγκότη

51

Νέα και ανακοινώσεις

Προλογικό σημείωμα

Χριστιάνα Μάρκου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Νομική Σχολή, EUC.

Το παρόν τεύχος συγκεντρώνει μια σειρά από μελέτες που αναδεικνύουν πολλαπλές διαστάσεις του σύγχρονου νομικού διαλόγου, καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα θεματικών από το δημόσιο δίκαιο και την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων έως σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις και κοινωνικές προκλήσεις ως αυτές αντιμετωπίζονται από το δίκαιο.

Ιδιαίτερη θέση κατέχουν τα άρθρα που πραγματεύονται τη θεματική της ενδοοικογενειακής βίας, εξετάζοντας τόσο το νέο θεσμικό πλαίσιο του ν. 5172/2025 όσο και τις ουσιαστικές και δικονομικές μεταβολές που αυτό επέφερε. Η μελέτη αναδεικνύει τις θετικές αλλά και τις προβληματικές πτυχές των πρόσφατων μεταρρυθμίσεων, φωτίζοντας παράλληλα τις συνέπειές της βίας αυτής για τα θύματα. Στο ίδιο πεδίο, το άρθρο για τον συζυγικό βιασμό προσφέρει μια αναλυτική θεώρηση του εγκλήματος, τόσο από την πλευρά της ποινικής του τυποποίησης όσο και από την κοινωνιολογική διάσταση της έμφυλης βίας, επισημαίνοντας τη σημασία της επαρκούς προστασίας των θυμάτων.

Το τεύχος περιλαμβάνει, επίσης, μια εκτενή μελέτη σχετική με το δίκαιο του ασύλου για την προστασία των εκτοπισθέντων λόγω ένοπλων συρράξεων και περιβαλλοντικών καταστροφών στην Γερμανία και τις υφιστάμενες ανεπάρκειες της Σύμβασης της Γενεύης του 1951. Η συμβολή αυτή προτείνει αναθεώρηση του ορισμού του ‘πρόσφυγα’, ώστε αυτός να λαμβάνει υπόψη τα νέα ανθρωπιστικά δεδομένα που δημιουργούν σύγχρονες κρίσεις.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και το άρθρο που εξετάζει τις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στους πολέμους της Γιουγκοσλαβίας και της Βοσνίας–Ερζεγοβίνης, αναλύοντας τα εγκλήματα, τη διεθνή αντίδραση και τη συμβολή του του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία στην απονομή δικαιοσύνης και στη διαμόρφωση της σχετικής νομολογίας.

Στον τομέα του δημοσίου δικαίου, το τεύχος φιλοξενεί μελέτη επί διατάξεων του ενωσιακού δικαίου περί φορολογίας, συγκεκριμένα της Οδηγίας 2022/2523, η οποία εξηγεί τη λογική και σημασία του παγκόσμιου ελάχιστου συντελεστή φορολογίας για πολυεθνικούς και μεγάλους εγχώριους ομίλους και αναδεικνύει τις συνέπειες για τα κράτη μέλη τονίζοντας παράλληλα τον ρόλο της συγκεκριμένης νομοθεσίας στην καταπολέμηση της φοροαποφυγής.

Τέλος, το άρθρο περί νέων τεχνολογιών και Τεχνητής Νοημοσύνης εξετάζει το ρυθμιστικό πλαίσιο που καθιερώνει ο πρόσφατος Κανονισμός για την Τεχνητή Νοημοσύνη (AI Act), αναδεικνύοντας τις προκλήσεις, τις ευκαιρίες και τους κινδύνους που εισάγει η χρήση συστημάτων ΤΝ.

Ελπίζουμε ότι το παρόν τεύχος θα αποτελέσει αφορμή για περαιτέρω προβληματισμό και δημιουργική συζήτηση, επιβεβαιώνοντας τον ρόλο της νομικής επιστήμης ως ζωντανού και δυναμικού πεδίου που συνομιλεί διαρκώς με την κοινωνία και που αφουγκριάζεται τις ανάγκες της.

.....

Επικαιρότητα εν συντομία...

Επικαιρότητα εν συντομία...

Η υπόθεση *Greenpeace Nordic and Others v. Norway* (ΕΔΔΑ, 28.10.2025, Υπόθεση αρ. 34068/21) αφορά τη χορήγηση από τη Νορβηγία αδειών έρευνας υδρογονανθράκων στη Θάλασσα Μπάρεντς. Το Δικαστήριο αναγνώρισε *locus standi* στις προσφεύγουσες περιβαλλοντικές οργανώσεις, αλλά όχι στα φυσικά πρόσωπα, και εξέτασε την υπόθεση υπό το φως του άρθρου 8 ΕΣΔΑ (Δικαίωμα σεβασμού της Ιδιωτικής και Οικογενειακής Ζωής). Παρότι δεν έγινε δεκτό ότι η επίμαχη αδειοδοτική απόφαση συνιστούσε παραβίαση του άρθρου 8, λόγω της δυνατότητας θεραπείας των διαπιστωθεισών διαδικαστικών ελλείψεων σε μεταγενέστερο στάδιο πριν από την τελική έγκριση έργων, η απόφαση έχει ιδιαίτερη σημασία ως προς το περιεχόμενο των υποχρεώσεων, που απορρέουν από τη διάταξη αυτή. Ειδικότερα, το ΕΔΔΑ ανέδειξε ότι το άρθρο 8 λειτουργεί ως πλαίσιο αξιολόγησης των διαδικαστικών εγγυήσεων, που οφείλει να διασφαλίζει το κράτος σε αποφάσεις με δυνητικά σοβαρές κλιματικές επιπτώσεις, επιβάλλοντας τη διενέργεια συνολικής, έγκαιρης και επιστημονικά τεκμηριωμένης εκτίμησης των κλιματικών συνεπειών νέας εξόρυξης ορυκτών καυσίμων, η οποία δεν μπορεί να περιορίζεται στις άμεσες ή εδαφικές εκπομπές, αλλά οφείλει να καλύπτει, και τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου από την καύση των εξορυσσόμενων πόρων, ανεξαρτήτως του τόπου όπου αυτή λαμβάνει χώρα. Με την απόφαση αυτή, και παρά το απορριπτικό της αποτέλεσμα, το ΕΔΔΑ διευρύνει το πλαίσιο αξιολόγησης των Μελετών Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και την κρατική ευθύνη για τις διαδικαστικές προϋποθέσεις, που συνδέονται με την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.

Παντελίτσα Σφηριαδάκη

....

Η υπόθεση αφορούσε το ζήτημα της δυνατότητας των κρατών μελών να απαγορεύουν την καλλιέργεια γενετικά τροποποιημένων οργανισμών (GMOs) στην επικράτειά τους. Τα κράτη μέλη, παρότι ορισμένες ποικιλίες GMOs είχαν εγκριθεί σε επίπεδο ΕΕ, επιθυμούσαν να υιοθετήσουν αυστηρότερα μέτρα για λόγους περιβαλλοντικού κινδύνου και προστασίας της δημόσιας υγείας. Η προσφυγή ανέκυψε λόγω αμφισβήτησης από ενδιαφερόμενους οικονομικούς φορείς σχετικά με το κατά πόσο τέτοιες απαγορεύσεις συνάδουν με το ενωσιακό δίκαιο και ιδίως με το πλαίσιο έγκρισης και επιτήρησης των GMOs.

Το ΔΕΕ έκρινε ότι τα κράτη μέλη μπορούν, υπό προϋποθέσεις, να απαγορεύουν την καλλιέργεια GMOs, ακόμη κι όταν αυτοί έχουν εγκριθεί ενωσιακά. Η άσκηση της αρμοδιότητας αυτής απαιτεί επαρκή επιστημονική τεκμηρίωση και συμμόρφωση με τις προβλέψεις του ενωσιακού πλαισίου περί κινδύνων. Το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι η περιβαλλοντική προστασία και η προληπτική αρχή επιτρέπουν στα κράτη μέλη να λαμβάνουν μέτρα μεγαλύτερης αυστηρότητας, εφόσον δεν αντιβαίνουν στην ενιαία λειτουργία της εσωτερικής αγοράς

Philippe Jougleux

....

Η υπόθεση αφορούσε την απόφαση της Ουγγαρίας να ψηφίσει κατά της κοινής θέσης του Συμβουλίου σχετικά με τη διεθνή επανатаξινόμηση της κάνναβης, στο πλαίσιο διαδικασιών διεθνών οργανισμών. Η ΕΕ είχε διαμορφώσει κοινή στάση, δεσμευτική για τα κράτη μέλη κατά

Greenpeace Nordic and Others v. Norway (ΕΔΔΑ, 28.10.2025, Υπόθεση αρ. 34068/21)

ΔΕΕ, Fidenato (Joined Cases C-364/24 & C-393/24, 5.2.2026)

ΔΕΕ, Commission v Hungary (C-271/23, 27.1.2026)

Επικαιρότητα εν συντομία...

την ψηφοφορία τους. Η Ουγγαρία, εντούτοις, παρέβη τη γραμμή που είχε συμφωνηθεί, προκαλώντας νομική αμφισβήτηση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως προς την τήρηση της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας και της ενιαίας διεθνούς εκπροσώπησης της Ένωσης.

Το ΔΕΕ διαπίστωσε ότι η Ουγγαρία παρέβη τις υποχρεώσεις της βάσει του ενωσιακού δικαίου όταν καταψήφισε την κοινή θέση του Συμβουλίου. Το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι τα κράτη μέλη δεσμεύονται να στηρίζουν και να μην υπονομεύουν τη συλλογική δράση της Ένωσης στο διεθνές πεδίο. Η ενέργεια της Ουγγαρίας παραβίασε την αρχή της ενωσιακής ενότητας στην εξωτερική εκπροσώπηση και συνιστούσε σαφή παράβαση της υποχρέωσης πίστης και συνεργασίας

Philippe Jouglaux

.....

Η κρίση του 'Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων(ΕΔΔΑ)' σε υπόθεση Δυσφήμισης για Κριτική Δικηγόρου, για "παραβίαση της Ελευθερίας Έκφρασης"(3.7.2025). Αρχικά, στην υπόθεση Arvanitis και Phileleftheros Public Company Limited κατά Κυπριακής Δημοκρατίας(προσφ. 49917/22), το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ, σχετικά με την ελευθερία της έκφρασης. Οι προσφεύγοντες, δημοσιογράφος και εκδοτική εταιρεία της εφημερίδας «Φιλελεύθερος», καταδικάστηκαν από τα κυπριακά δικαστήρια επιδικάζοντας αποζημίωση αξίας 12.000 ευρώ(€) για δυσφημιστικό άρθρο του 2007, που κατέκρινε γνωστό δικηγόρο για τον τρόπο ανάκτησης έργων τέχνης απολεσθέντων, κατά την περίοδο της τουρκικής εισβολής το 1974 στην Κύπρο. Ειδικότερα, το άρθρο, απαντώντας σε δημοσίευμα του δικηγόρου στο «Βήμα», περιείχε υπερβολικές εκφράσεις περί «επαναγοράς» και «συμφωνίας με κλέφτες», εντασσόμενο στο πλαίσιο διεκδίκησης της ελληνοκυπριακής περιουσίας.

Εν τέλει, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι το δημοσίευμα αφορούσε δημόσιο ενδιαφέρον, αποτελούσε απάντηση σε δημόσιο διάλογο και βασιζόταν σε επαρκή πραγματικά στοιχεία, παρότι ήταν υπερβολικό. Τα εθνικά δικαστήρια υιοθέτησαν περιοριστική προσέγγιση, αγνοώντας τη φύση της δημοσιογραφικής κριτικής και προκαλώντας «chilling effect» στη δημόσια συζήτηση. Επιδικάστηκαν 24.980(€) ευρώ για υλική ζημία, 6.500(€) ευρώ για ηθική βλάβη και 8.919(€) ευρώ για έξοδα.

Μαρία Ελευθερίου

.....

Η υπόθεση σχετικά με 'αιτηση απο τη βουλγαρία στη βάση του αρθρου 56(1)(β) για εκτέλεση διατάγματος διατροφής κατά του Χ.Χ. Αρχικά, το Οικογενειακό Δικαστήριο Λευκωσίας στην Υπόθεση 14/2023 "σχετικά με 'αιτηση απο τη βουλγαρία στη βάση του αρθρου 56(1)(β) για εκτέλεση διατάγματος διατροφής κατά του Χ.Χ. ", απέρριψε εξ ολοκλήρου την αίτηση για τροποποίησης διατροφής ανηλίκου τέκνου, η οποία είχε διαβιβαστεί από την Κεντρική Αρχή της Βουλγαρίας σύμφωνα με το άρθρο 56 του Κανονισμού (ΕΚ) 4/2009. Η αιτούσα μητέρα, κάτοικος Βουλγαρίας, επιδίωκε αύξηση της διατροφής που είχε επιδικαστεί το 2019 από βουλγαρικό δικαστήριο εις βάρος του Κύπριου πατέρα. Το Δικαστήριο, εφαρμόζοντας το άρθρο 8 παρ. 1 του Κανονισμού σε συνδυασμό με την εθνική νομολογία περί ουσιαδους μεταβολής των περιστάσεων, έκρινε ότι δεν αποδείχθηκε καμία σημαντική αλλαγή στις ανάγκες του τέκνου ή στην οικονομική δυνατότητα του υπόχρεου. Τα στοιχεία που προσκομίστηκαν χαρακτηρίστηκαν ανεπαρκή και παρωχημένα, μη πληρώνοντας τις απαιτήσεις του κυπριακού δικαίου. Ως αποτέλεσμα, η αίτηση απορρίφθηκε και τα δικαστικά έξοδα επιδικάστηκαν υπέρ του καθ' ου η αίτηση και εις βάρος της αιτούσας, όπως θα υπολογιστούν από τον Πρωτοκολλητή και θα εγκριθούν από το Δικαστήριο. Η απόφαση ενισχύει την αποτρεπτική λειτουργία έναντι αβάσιμων διασυνοριακών αιτήσεων τροποποίησης διατροφής.

Μαρία Μαγδαλένα Muntean

**Arvanitis και
Phileleftheros
Public Company
Limited κατά Κυ-
πριακής Δημοκρα-
τίας
(ΕΔΔΑ,
03/07/2025,
αρ.49917/2022)**

**Οικογενειακό Δι-
καστήριο Λευκω-
σίας – Υπόθεση
14/2023(30 Νοεμ-
βρίου 2025)**

Επικαιρότητα εν συντομία...

Το Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών Πάφου εξέδωσε καθοριστική απόφαση στην υπόθεση Nikolinka Bojilova κατά της εταιρείας S & P Tomazou Protea Bakery Limited. Η αιτήτρια, Βουλγάρα υπήκοος και μόνιμη κάτοικος Κύπρου, εργαζόταν από το 2011 ως ζαχαροπλάστρια/άρτοποιός με μηνιαίο μισθό €900. Η εργασιακή της σχέση τερματίστηκε την 1η Φεβρουαρίου 2018 υπό αμφισβητούμενες συνθήκες. Μετά από πλήρη ακροαματική διαδικασία και εξέταση μαρτυριών, το Δικαστήριο έκρινε ότι η εργαζόμενη οδηγήθηκε σε εξαναγκαστική παραίτηση (constructive dismissal) και αποφάσισε υπέρ της. Επιδικάστηκε συνολική αποζημίωση ύψους €4.361,70 με νόμιμο τόκο από την ημερομηνία καταγγελίας, καθώς και δικηγορικά έξοδα €2.000,00 πλέον Φ.Π.Α. εις βάρος της εργοδότης εταιρείας. Η απόφαση θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική, καθώς επιβεβαιώνει την αυστηρή εφαρμογή της νομολογίας περί εξαναγκαστικής παραίτησης στην Κύπρο και ενισχύει την προστασία εργαζομένων χαμηλής αμοιβής, ιδίως υπηκόων τρίτων χωρών. Αναμένεται να αποτελέσει σημείο αναφοράς για παρόμοιες εργατικές διαφορές στο μέλλον.

Μαρία Μαγδαλένα Muntean

.....

Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2024/1689 για την Τεχνητή Νοημοσύνη (AI Act) τέθηκε σε ισχύ από την 1η Αυγούστου 2024, αποτελώντας την πρώτη ολοκληρωμένη παγκόσμια ρύθμιση για την ΤΝ, με σταδιακή εφαρμογή και προσέγγιση βασισμένη στον κίνδυνο. Στόχος του είναι η προώθηση ασφαλούς και ανθρωποκεντρικής τεχνητής νοημοσύνης, η προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων και η ενίσχυση της καινοτομίας. Στο πλαίσιο των απαράδεκτων κινδύνων, απαγορεύονται οκτώ πρακτικές, όπως η χειραγώγηση συμπεριφοράς, η κοινωνική βαθμολόγηση και η βιομετρική αναγνώριση σε πραγματικό χρόνο από αρμόδιες αρχές, με έναρξη ισχύος τον Φεβρουάριο του 2025. Για τους υψηλούς κινδύνους, προβλέπονται ειδικές υποχρεώσεις για συστήματα ΤΝ σε κρίσιμους τομείς, όπως η εκπαίδευση, η απασχόληση και η δικαιοσύνη, συμπεριλαμβανομένης της αξιολόγησης κινδύνων, της χρήσης δεδομένων υψηλής ποιότητας και της ανθρώπινης εποπτείας, με πλήρη εφαρμογή από τον Αύγουστο του 2026 έως το 2027. Σε ό,τι αφορά τη διαφάνεια, απαιτείται υποχρεωτική ενημέρωση για αλληλεπίδραση με ΤΝ και σαφής σήμανση παραγόμενου περιεχομένου. Τέλος, για τα μοντέλα γενικής χρήσης ΤΝ (GPAI), εισάγονται ρυθμίσεις διαφάνειας και διαχείρισης των συστημικών κινδύνων από τον Αύγουστο του 2025, συνοδευόμενες από πρότυπα και κώδικες πρακτικής. Συμπληρωματικά, η διακυβέρνηση του Κανονισμού ανατίθεται στο Γραφείο ΤΝ, στις Εθνικές Αρχές και στο Συμβούλιο ΤΝ.

Μαρία Ελευθερίου

.....

Ενόψει των επικείμενων κοινοβουλευτικών εκλογών του επόμενου έτους, άνοιξε πριν από λίγες ημέρες η συζήτηση για την αναθεώρηση του Συντάγματος. Η τελευταία αναθεώρηση έλαβε χώρα το 2019. Έκτοτε, οι εξελίξεις στο εσωτερικό της χώρας έχουν καταστήσει σαφές ότι υπάρχουν άρθρα του Συντάγματος, τα οποία χρήζουν ρυθμιστικής παρέμβασης. Μάλιστα, ο Πρωθυπουργός στο μήνυμά του για τη Συνταγματική Αναθεώρηση τόνισε ότι το Σύνταγμα του 1975, παρά την ομαλότητα που εξασφάλισε για πενήντα χρόνια, είναι ένα κείμενο του 20ου αιώνα και, ως εκ τούτου, δεν μπορεί να ανταποκριθεί πλήρως στις απαιτήσεις του 21ου αιώνα. Για τον λόγο αυτό, απαιτούνται, όπως επισήμανε, τολμηρά βήματα προόδου, ώστε ο θεμελιώδης νόμος του Κράτους να συμβαδίζει με τις ραγδαίες εξελίξεις της εποχής. Ο Πρωθυπουργός υπογράμμισε στην ομιλία του πέντε βασικούς άξονες πάνω στους οποίους θα κινηθεί η εξαναγκασθείσα Συνταγματική Αναθεώρηση. Ο πρώτος άξονας είναι η τροποποίηση του άρθρου, ήτοι του άρθρου περί ευθύνης υπουργών για ποινικά αδικήματα που τελούν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Το εν λόγω άρθρο έχει βρεθεί πολλές φορές στο επίκεντρο της πολιτικής αντιπαράθεσης και έχει αποτελέσει αντικείμενο δριμείας κριτικής, καθώς,

'Nikolina Bojilova ' v. S&P Tomazou protea bakery ltd σχετικά με εργατικές διαφορές Αρ. Αίτησης: 164/18 Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών Πάφου (2025)

Ο Ευρωπαϊκός Κανονισμός για την Τεχνητή Νοημοσύνη (AI Act) – Ενημέρωση Εφαρμογής (Νοέμβριος 2025)

Συνταγματική Αναθεώρηση (Ελλάδα)

Επικαιρότητα εν συντομία...

αντί να προστατεύει την κυβερνητική λειτουργία από αβάσιμες και χωρίς προηγούμενο σοβαρό έλεγχο διώξεις για αξιόποινες πράξεις που τελέστηκαν κατά την άσκηση των καθηκόντων των Υπουργών, θεωρείται ότι στην πράξη λειτουργεί περισσότερο ως θεσμός πολιτικής τιμωρίας, δημιουργώντας ένα σημαντικό χάσμα μεταξύ των πολιτών και των Υπουργών, τουλάχιστον αναφορικά με την ποινική τους αντιμετώπιση. Πρόσφατα, το ζήτημα της αναθεώρησης του επίμαχου άρθρου επανήλθε στον δημόσιο διάλογο μετά το συνταρακτικό δυστύχημα των Τεμπών. Ο Πρωθυπουργός, δίνοντας έμφαση στην ανάγκη αλλαγής του άρθρου 86, προϋπέθεσε ότι η επικείμενη Αναθεώρηση θα έχει ως στόχο την ενίσχυση και διεύρυνση της συμμετοχής των τακτικών δικαστών σε υποθέσεις τυχόν ποινικής ευθύνης Υπουργών, όσο αυτοί ασκούν τα καθήκοντά τους, μειώνοντας πιθανώς την εμπλοκή της Βουλής στην ίδια διαδικασία.

Ένα δεύτερο σημείο, στο οποίο στάθηκε ο Πρωθυπουργός, ήταν αυτό της διαρκούς αξιολόγησης στον τομέα της δημόσιας διοίκησης. Κατά την εκτίμηση του, για τον εκσυγχρονισμό και τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης απαιτείται συνεχής αξιολόγηση, με τη μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων να μη θεωρείται πλέον δεδομένη.

Στο επίκεντρο των τροποποιήσεων θα βρεθεί και το άρθρο 16 του Συντάγματος, το οποίο είναι πλέον μάλλον παρωχημένο, δεδομένης της ψήφισης του ν. 5064/2025 για τη λειτουργία μη κερδοσκοπικών παραρτημάτων αλλοδαπών πανεπιστημίων στην Ελλάδα, δυνάμει του οποίου αδειοδοτήθηκαν και άρχισαν τη λειτουργία τους τα πρώτα Ιδιωτικά Πανεπιστήμια στην Ελλάδα. Ενόψει της σημαντικής αυτής τομής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και σε συνδυασμό με την πρόσφατη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, το κρατικό μονοπώλιο στην ανώτατη εκπαίδευση μοιάζει πλέον αναχρονιστικό και η τροποποίησή του είναι αναπόφευκτη. Αλλαγές φαίνεται να ετοιμάζονται και όσον αφορά τη θητεία του Προέδρου της Δημοκρατίας. Ο Πρωθυπουργός υποστήριξε ότι θα προτείνει να αλλάξει το ισχύον καθεστώς, προς την κατεύθυνση της θέσπισης μίας και μοναδικής, εξαετούς θητείας του εκάστοτε Προέδρου της Δημοκρατίας.

Τελευταίος από τους άξονες στους οποίους θα κινηθεί η Συνταγματική Αναθεώρηση φαίνεται να είναι η τροποποίηση του άρθρου 90 του Συντάγματος και, ειδικότερα, οι διατάξεις του σχετικά με την εκλογή της ηγεσίας των Ανωτάτων Δικαστηρίων. Κατά την κρίση του Πρωθυπουργού, απαραίτητη είναι η συμμετοχή των ιδίων των δικαστών στη διαδικασία ανάδειξης της ηγεσίας των Ανωτάτων Δικαστηρίων της Ελλάδας, αλλαγή η οποία έχει εκφραστεί πολλάκις μέσα στα χρόνια.

Σε κάθε περίπτωση, η συζήτηση περί Συνταγματικής Αναθεώρησης βρίσκεται ακόμη σε πρώιμο στάδιο και οι εξαναγγελθείσες αλλαγές πιθανώς να μην επέλθουν ή να λάβουν αρκετά διαφορετική μορφή.

.....

Μία αρνητική εξέλιξη για τη δικαστηριακή πρακτική της Ελλάδας έλαβε χώρα προ ολίγων ημερών, καθώς στις 03/02/2026 το ΕΔΔΑ, στην υπόθεση Achtypri κατά Ελλάδος, καταδίκασε την Ελλάδα για παραβίαση του τεκμηρίου της αθωότητας, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ.

Ειδικότερα, η απόφαση Achtypri κατά Ελλάδος αφορά την παραβίαση του τεκμηρίου της αθωότητας της προσφεύγουσα στο ΕΔΔΑ, εξαιτίας δηλώσεων που περιλαμβάνονταν σε δικαστική απόφαση εκδοθείσα στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας εναντίον συγκατηγορούμενης της προσφεύγουσας, ενώ η τελευταία δεν είχε ακόμη δικαστεί.

Σχετικά με το ιστορικό της υπόθεσης, η προσφεύγουσα εργαζόταν ως δημόσια υπάλληλος στο τμήμα απονομής συντάξεων του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ. Το έτος 2013 ασκήθηκε σε βάρος αυτής και άλλων τεσσάρων ατόμων ποινική δίωξη για απάτη σε βάρος νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου, παράβαση καθήκοντος και υπεξαγωγή εγγράφων. Κατόπιν αναίρεσης της καταδικαστικής απόφασης από τον Άρειο Πάγο δυνάμει ακυρότητας του κλητηρίου θεσπίσματος, η υπόθεση παραπέμφθηκε εκ νέου στο Τριμελές Εφετείο Πλημμελημάτων Αθηνών.

Το Εφετείο, κατά την επανεκδίκαση της υπόθεσης, με την υπ αριθμόν 2634/2019 απόφασή του, διαπίστωσε την ακυρότητα του κλητηρίου θεσπίσματος και τη συναικόλουτη παραγραφή

**Achtypri κατά Ελ-
λάδας της
03.02.2026
(ΕΔΔΑ, προσφ. α-
ριθ. 58669/19,
03.02.2026)**

Επικαιρότητα εν συντομία...

των κατηγοριών εναντίον της προσφεύγουσας, αφού ένα άκυρο κλητήριο θέσπισμα δεν αναστέλλει τον χρόνο παραγραφής των αδικημάτων. Χώρισε, λοιπόν, τη διαδικασία κατά της προσφεύγουσας από εκείνη κατά των λοιπών συγκατηγορουμένων και παρέπεμψε την υπόθεσή της στον αρμόδιο εισαγγελέα. Εντούτοις, κατά την εξέταση της ποινικής ευθύνης ενός εκ των τεσσάρων υπολοίπων συγκατηγορουμένων της προσφεύγουσας, την Ε.Μ., για ηθική αυτουργία σε απάτη, το δικαστήριο προέβη σε εκτενείς αναφορές στο ρόλο της προσφεύγουσας με ρητή, μάλιστα, μνεία στο ονοματεπώνυμό της. Συγκεκριμένα, διαπίστωσε ότι η προσφεύγουσα συνέταξε νέο έντυπο υπολογισμού ημερών ασφάλισης, εξέδωσε αποφάσεις απονομής σύνταξης βάσει αναληθών στοιχείων και είχε δόλο να αυξηθεί η σύνταξη του αδελφού της Ε.Μ. Το δικαστήριο κατέληξε ότι η Ε.Μ., με τις πιέσεις και τις παρακλήσεις της, παρακίνησε την προσφεύγουσα να τελέσει την απάτη, την οποία η τελευταία τελικά διέπραξε. Με άλλα λόγια, το δικαστήριο δεν περιορίστηκε σε ουδέτερη αφήγηση των πραγματικών περιστατικών, αλλά προχώρησε σε αξιολογική και νομική αποτίμηση στοιχείων της πράξης και, ειδικά, του υποκειμενικού της στοιχείου.

Εν συνεχεία, το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών Αθηνών, με την υπ' αριθ. 2480/2021 διάταξη του, διέταξε την οριστική παύση της ποινικής δίωξης κατά της προσφεύγουσας λόγω παραγραφής.

Το πρόβλημα στην προκειμένη περίπτωση είναι διπλό. Αφενός, λόγω του τρόπου με τον οποίο έχει ρυθμισθεί η ηθική αυτουργία στην ελληνική έννομη τάξη, ήτοι με την εξάρτησή της μονάχα από την πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης κάποιου εγκλήματος από τον φυσικό αυτουργό, και ούσα πλήρως απαγκιστρωμένη από την υποκειμενική υπόσταση του φυσικού αυτουργού, δεν είναι αναγκαίο να μνημονεύεται ο δόλος του φυσικού αυτουργού στην κρίση περί της ενοχής του ηθικού αυτουργού. Συνεπώς, η κρίση του Τριμελούς Εφετείου Πλημμελημάτων στην προκειμένη περίπτωση ήταν υπερβολική, καθώς παρέλειψε να αποφύγει την παροχή περισσοτέρων πληροφοριών από τις αναγκασίες για τη θεμελίωση της ποινικής ευθύνης της Ε. Μ., πρακτική αντίθετη σε πάγια νομολογία του ΕΔΔΑ σχετικά με την περιφρούρηση του τεκμηρίου της αθωότητας.

Αφετέρου, καίτοι το Τριμελές Εφετείο Πλημμελημάτων χώρισε τη διαδικασία κατά της προσφεύγουσας προτού εξετάσει τυχόν ποινική ευθύνη της Ε.Μ., κατά την εκτίμηση της ευθύνης της Ε.Μ. αναφέρθηκε επανειλημμένα στην προσφεύγουσα ως «κατηγορούμενη» και με το ονοματεπώνυμό της, ενώ ήταν πλέον δεδομένο ότι τυχόν ποινική της ευθύνη θα αποτελούσε αντικείμενο διερεύνησης χωριστής διαδικασίας που θα λάμβανε χώρα σε μεταγενέστερο στάδιο. Με βάση τα παραπάνω, το ΕΔΔΑ αποφάνθηκε ότι οι ανεπιφύλακτες δηλώσεις του ελληνικού δικαιοδοτικού οργάνου δεν συνοδεύονταν από ουδεμία διευκρίνιση ικανή να άρει την εντύπωση ότι το Εφετείο προέβαινε εμμέσως σε κρίση επί της ποινικής ευθύνης της προσφεύγουσας. Αυτό αντίκειται στη νομολογία του ΕΔΔΑ περί του τεκμηρίου της αθωότητας, καθώς σε τέτοιες περιπτώσεις πρέπει να γίνεται ξεκάθαρο ότι τυχόν αναφορές σε τρίτους, πέραν του κρινόμενου προσώπου δεν συνιστούν κρίση και επί δικής τους ποινικής ευθύνης. Έτσι, το ΕΔΔΑ θεώρησε ότι οι δηλώσεις του Εφετείου στην αιτιολογία της υπ αριθμόν 2634/2019 απόφασής του προεξοφλούσαν την ενοχή της προσφεύγουσας.

Για τους παραπάνω λόγους, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ και επιδίκασε στην προσφεύγουσα το ποσό των 3.000 ευρώ ως χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη. Το παραπάνω παράδειγμα αποτελεί μία ηχηρή υπενθύμιση της σπουδαιότητας του τεκμηρίου της αθωότητας και της προσοχής που πρέπει να επιδεικνύουν τα εθνικά δικαιοδοτικά όργανα κατά την εκτέλεση του έργου τους, ώστε να μην το παραβιάζουν.

Νικόλαος Μαυρίδης

Ενδοοικογενειακή βία,

Το θεσμικό πλαίσιο μετά τις πρόσφατες αλλαγές του νόμου 5172/2025.

Νικόλαος Μαυρίδης, προπτυχιακός φοιτητής Νομικής Σχολής Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Το άρθρο εξετάζει τις πρόσφατες μεταρρυθμίσεις που επέφερε ο ν. 5172/2025 στο νομοθετικό πλαίσιο για την ενδοοικογενειακή βία, με κύρια εστίαση στις τροποποιήσεις του ν. 3500/2006. Αναλύονται οι νέες μορφές ποινικοποιημένης συμπεριφοράς, όπως η ενδοοικογενειακή απειλή, η κυβερνοπαρακολούθηση και η αυστηροποίηση των ποινών σε περιπτώσεις παρεμπόδισης της δικαιοσύνης. Παρουσιάζονται, επίσης, οι δικονομικές αλλαγές που στοχεύουν στη βελτίωση της προστασίας των θυμάτων, αλλά και οι προβληματισμοί που ανακύπτουν από την αυξημένη τιμωρητικότητα του νέου πλαισίου, η οποία ενδέχεται να παραβιάζει αρχές όπως η αναλογικότητα και το τεκμήριο αθωότητας. Τέλος, επισημαίνεται ότι, παρά τις θετικές προθέσεις, οι αλλαγές απαιτούν περαιτέρω εξορθολογισμό και στοχευμένη πολιτική πρόληψης ώστε να αντιμετωπιστεί ουσιαστικά το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας.

Σύμφωνα με την τρίτη παράγραφο του άρθρου 16 της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα «η οικογένεια είναι το φυσικό και το βασικό στοιχείο της κοινωνίας και έχει το δικαίωμα προστασίας από την κοινωνία και το κράτος». Το γεγονός και μόνο ότι η φράση αυτή βρίσκεται στην Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα διατρανώνει την αντίληψη ότι ο θεσμός της οικογένειας αποτελεί τον πυρήνα της κοινωνίας. Είναι μία άποψη με την οποία δύσκολα θα μπορούσε να διαφωνήσει κανείς. Άλλωστε, η οικογένεια αποτελεί τον πρώτο θεσμό μέσα στον οποίο ξεκινάει να αναπτύσσεται η προσωπικότητα ενός ανθρώπου, το μέρος όπου ξεκινάει να διαμορφώνονται οι αξίες του και τον πρώτο σταθμό για την κοινωνικοποίηση του ατόμου. Πρόκειται για μία μικρογραφία του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος εντός του οποίου θα μεγαλώσει και θα εξελιχθεί το κάθε άτομο. Συνεπώς, εναπόκειται στην οικογένεια να δώσει στα νέα μέλη της τα κατάλληλα εφόδια για να βρουν τον δρόμο τους στο λαβύρινθο του ευρύτερου κοινωνικού ιστού.

Δεδομένων των παραπάνω, εύκολα γίνεται αντιληπτό ότι η ενδοοικογενειακή βία είναι ένα από τα πιο σύνθετα και τραγικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η ανθρώπινη κοινωνία, αφού διαταράσσει, πολλές φορές ανεπανόρθωτα, την ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου και δυσχεραίνει την πορεία του ως μέλους της κοινωνίας, ενώ μεγάλο μέρος της παραμένει κρυφό. Σε κάθε περίπτωση, οι επίσημοι αριθμοί απεικονίζουν μία ζοφερή πραγματικότητα όσον αφορά το μέγεθος του προβλήματος που αποτελεί η ενδοοικογενειακή βία, τόσο εντός των εθνικών συνόρων όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας υπολογίζεται ότι περίπου 1.2 δισεκατομμύρια παιδιά ηλικίας 0 έως 18 ετών υφίστανται σωματική βία ως μέθοδο τιμωρίας και σωφρονισμού στο σπίτι^[1], ενώ κατά τη UNICEF περίπου 550 εκατομμύρια παιδιά μεγαλώνουν με μητέρες που είναι θύματα συντροφικής βίας^[2].

Η ενδοοικογενειακή βία είναι άμεσα συνυφασμένη με την έμφυλη βία. Σύμφωνα με το

«οι επίσημοι αριθμοί απεικονίζουν μία ζοφερή πραγματικότητα όσον αφορά το μέγεθος του προβλήματος που αποτελεί η ενδοοικογενειακή βία»

^[1] <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/corporal-punishment-and-health>, 20/08/2025 (τ.π. 27/10/2025)

^[2] <https://www.unicef.org/press-releases/fast-facts-violence-against-children-widespread-affecting-millions-globally>, 04/11/2024 (τ.π. 27/10/2025)

Ενδοοικογενειακή βία

ΚΕΘΙ, εκ των 2.833 δραστήων ενδοοικογενειακής βίας για το έτος 2017, το 84,5% ήταν άνδρες^[3]. Μέσα στους πρώτους δέκα μήνες του 2024 συνολικά 15.571 γυναίκες έπεσαν θύματα ενδοοικογενειακής βίας, ενώ οι αναφορές της Ελληνικής Αστυνομίας σημειώνουν ότι στα δέκα θύματα ενδοοικογενειακής βίας, τα επτά είναι γυναίκες^[4]. Τέλος, δεν πρέπει να παραγνωριστεί και το κόστος της ενδοοικογενειακής βίας. Όπως αναφέρει το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων, το κόστος της βίας που υφίστανται οι γυναίκες από τους συντρόφους τους στην Ελλάδα ανέρχεται στα 2,4 δισεκατομμύρια ευρώ κάθε χρόνο^[5].

Για την καταπολέμηση του τραγικού αυτού φαινομένου, θεσπίστηκε ο ν. 3500/2006. Κατά την Αιτιολογική Έκθεση του Σχεδίου Νόμου, σκοπός του νομοθετικού κειμένου είναι «η αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας στη βάση των αρχών της ελευθερίας, της αυτοδιάθεσης και της αξιοπρέπειας του ατόμου, ώστε να ενισχυθεί η αρμονική συμβίωση των προσώπων στο πλαίσιο της οικογένειας^[6]. Ο διαρκώς αυξανόμενος αριθμός^[7] των καταγγελλόμενων περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας τα τελευταία χρόνια^[8] έχει οδηγήσει τον νομοθέτη σε αλληλέπληλές τροποποιήσεις του ν. 3500/2006 και του ΠΚ, με τελευταία αυτή του ν. 5172/2025, η οποία θα αποτελέσει και το αντικείμενο της παρούσας μελέτης.

I. Οι αλλαγές του ν. 5172/2025 για την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας στον ν. 3500/2006

Ο ν. 5172/2025 ενσωμάτωσε την οδηγία (ΕΕ) 2024/1385, η οποία είχε ως στόχο την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της εξ οικείων βίας. Ο λόγος που η οδηγία

αφορούσε και τις δύο αυτές μορφές βίας είναι το γεγονός ότι ένα μεγάλο μέρος της βίας κατά των γυναικών προέρχεται πρωτίστως από τον σύντροφο ή σύζυγο αυτών και δευτερευόντως από άλλα συγγενικά πρόσωπα. Ανεμφισβήτητα, η ενδοοικογενειακή βία πλήττει δυσανάλογα μεγάλο αριθμό γυναικών. Συνεπώς, κρίθηκαν αναγκαίες οι τροποποιήσεις στο σχετικό νομοθέτημα.

Η πρώτη τροποποίηση του ν. 5172/2025 στον ν. 3500/2006 αφορά την ενδοοικογενειακή απειλή. Πλέον, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 6 μηνών όποιος τελεί την πράξη του άρθρου 333 παρ. 1 εδ. β' ή της παρ. 1Α του ιδίου άρθρου, οι οποίες δεν τιμωρούνταν έως και τον ν. 5172/2025 στο πλαίσιο του ν. 3500/2006, οπότε τύγχαναν εφαρμογής οι αντίστοιχες διατάξεις του ΠΚ, οι οποίες όμως προέβλεπαν σημαντικά ελαφρύτερες ποινές. Το εδ. β' της παρ. του άρθρου 333 ΠΚ αφορά την επίμονη καταδίωξη ή παρακολούθηση από μεριάς του δράστη των κινήσεων και των δραστηριοτήτων του θύματος, ιδίως υπό τη μορφή των επανειλημμένων επισκέψεων του στο οικογενειακό, κοινωνικό ή εργασιακό περιβάλλον του θύματος, παρά την εκπνευσμένη αντίθετη βούληση του τελευταίου, προκαλώντας έτσι σε αυτό τρόμο ή ανησυχία. Πρόκειται για το λεγόμενο stalking, το οποίο έχει καταστεί μείζον πρόβλημα τα τελευταία χρόνια. Πράγματι, σύμφωνα με έρευνα, υπολογίζεται ότι το 20% των γυναικών ηλικίας 18 έως 74 ετών στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει πέσει θύμα stalking^[9].

Η παρ. 1Α φαίνεται να ενσωματώνει το άρθρο 6 της σχετικής Οδηγίας, το οποίο αποσκοπεί στην τιμώρηση της λεγόμενης κυβερνοπαράκολούθησης. Η νέα τροποποίηση τιμωρεί με ποινή στέρησης της ελευθερίας τουλάχιστον 6 μηνών όποιον, στο πλαίσιο της

«τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 6 μηνών όποιος τελεί την πράξη του άρθρου 333 παρ. 1 εδ. β'»

^[3] <https://www.kethi.gr/nea/i-bia-kata-ton-gynaikon-se-arithmoys-0>, 28/02/2020 (τ.π. 27/10/2025)

^[4] Kontrafouris F., 51 Women Fall Victim to Domestic Violence Every Day in Greece, Greek Reporter, 24/11/2024, <https://greekreporter.com/2024/11/24/women-domestic-violence-greece/> (τ.π. 27/10/2025)

^[5] chrome-extension://efaidnbmnnnibpcaj-pgclefindmkaj/https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/2016.5475_mh0216770enn_pdf-web_20170215100603.pdf (τ.π. 01/11/2025)

^[6] Στεφανίδου Αν., Ενδοοικογενειακή βία: η έννοια της οικογένειας και η διαδικασία της ποινικής διαμεσολάβησης, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ. 1

^[7] <https://www.iefimerida.gr/ellada/endooikogeneiaki-bia-17000-kataggelies-2025> (τ.π. 27/10/2025)

^[8] <https://training.improдова.eu/el/data-and-statistics-el/> (τ.π. 27/10/2025)

^[9] <https://diotima.org.gr/pente-erotiseis-kai-apantiseis-gia-ti/> (τ.π. 29/10/2025)

Ποινικό Δίκαιο

οικογένειας, θέτει άλλον υπό παρακολούθηση, συνεχή ή κατ' επανάληψη, με τη χρήση της τεχνολογίας των πληροφοριών και επικοινωνιών, με σκοπό την ιχνηλάτηση ή την επιτήρηση των κινήσεων και των δραστηριοτήτων του, προκαλώντας σε αυτόν τρόμο ή ανησυχία. Παρά το γεγονός ότι δεν αναγράφεται ρητώς, η κυβερνοπαρακολούθηση πρέπει να λαμβάνει χώρα άνευ συναίνεσης του θύματος. Κατά την Οδηγία^[10], η παρενοχλητική κυβερνοπαρακολούθηση συνιστά μία νέα μορφή βίας, όπου ο δράστης χρησιμοποιεί την τεχνολογία των πληροφοριών και των επικοινωνιών ούτως ώστε να θεμελιώσει ή να εντείνει ήδη υπάρχουσα καταναγκαστική συμπεριφορά, να χειραγωγήσει και να παρακολουθήσει το θύμα, αποξενώνοντας το από τον στενό κοινωνικό του περίγυρο. Συχνά οι δράστες είναι άλλα μέλη της οικογένειας ή πρώην σύντροφοι, πράγμα που δικαιολογεί την ένταξή της εν λόγω ρύθμισης στο πλαίσιο του ν. 3500/2006.

Η επόμενη αλλαγή που ήλθε με το νέο νομοσχέδιο αφορά το άρθρο 10 του ν. 3500/2006, σχετικά με την παρακώλυση απονομής της δικαιοσύνης. Κατά το προϊσχύσαν καθεστώς, όποιος σε υπόθεση ενδοοικογενειακής βίας απειλούσε μάρτυρα ή μέλος της οικογένειάς του ή ασκεί βία εναντίον του ή τον δωροδοκεί, με σκοπό την παρακώλυση απονομής της δικαιοσύνης, τιμωρούνταν με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών μέχρι τριών ετών. Πλέον, το νέο άρθρο 10 παραπέμπει ευθέως στην παρ. 3 του άρθρου 231 ΠΚ, θεσπίζοντας ισοδύναμη επιβαρυντική κατάσταση. Η αλλαγή αυτή είναι απολύτως πετυχημένη κατά τον γράφοντα για δύο λόγους. Αρχικά, το άρθρο 231 παρ. 3 ΠΚ προβλέπει περισσότερους τρόπους παρεμπόδισης της απονομής δικαιοσύνης από ότι το παλιό άρθρο 10 του ν. 3500/2006, οπότε προσφέρει μεγαλύτερη προστασία. Τέλος, οι ποινές που προβλέπονται για την παραβίαση του άρθρου 231 παρ. 3 ΠΚ είναι βαρύτερες και άρα ταιριάζει περισσότερο στο πνεύμα του ν. 3500/2006,

κατά τον οποίο εγκλήματα του ειδικού μέρους του ΠΚ, όταν τελούνται εντός της οικογένειας, τιμωρούνται βαρύτερα από ότι συνήθως. Έτσι, με τη νέα ρύθμιση αν ο δράστης έχει τελέσει κάποιο πλημμέλημα του νόμου περί ενδοοικογενειακής βίας η απειλούμενη ποινή είναι φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους, ενώ σε περίπτωση κακουργήματος το ελάχιστο όριο της ποινής είναι 3 έτη. Στο προϊσχύσαν καθεστώς, φυλάκιση 3 ετών ήταν το μέγιστο όριο της ποινής. Η τωρινή αλλαγή δίνει τη δέουσα βαρύτητα στο εν λόγω εγκλημα. Με τον ν. 5172/2025 προστέθηκε ένα νέο άρθρο στον ν. 3500/2006. Πρόκειται για το άρθρο 10Α. Στην πρώτη παράγραφο αυτού επανεμφανίζεται ο θεσμός της υποτροπής, ο οποίος καταργήθηκε με τον νέο ΠΚ το 2019. Το παρόν άρθρο δίνει αυθεντική ερμηνεία της έννοιας, αντιμετωπίζοντας ως υπότροπο όποιον έχει καταδικαστεί αμετάκλητα σε ποινή φυλάκισης τουλάχιστον έξι (6) μηνών για αδίκημα ενδοοικογενειακής βίας που τέλεσε εντός των προηγούμενων δέκα (10) ετών από τον χρόνο τέλεσης της πράξης. Ενόψει της ερμηνείας από τον ίδιο τον νόμο, ορθότερο είναι να δεχθούμε ότι η κατάργηση της υποτροπής από το γενικό μέρος του ΠΚ δεν επηρεάζει την εφαρμογή της παρούσας διάταξης, όπως μέρος της νομολογίας^[11] και της θεωρίας^[12] υποστηρίζει ότι συμβαίνει και με την υποτροπή στον ν. 4139/2013 για την καταπολέμηση των εγκλημάτων περί εξαρτησιγόνων ουσιών. Συνεπώς, τέλεση εγκλημάτων του νόμου περί ενδοοικογενειακής βίας από υπότροπο δράστη θα οδηγεί στην αύξηση των ορίων της ποινής με βάση τα όσα ορίζονται στο άρθρο 82Α ΠΚ.

Η παρ. 2 του καινούργιου άρθρου απαγορεύει τη μετατροπή της ποινής σε εγκλήματα του ν. 3500/2006 για τα οποία έχει επιβληθεί ποινή στερητική της ελευθερίας άνω των 2 ετών και καταργεί το ανασταλτικό αποτέλεσμα της έφεσης για τις ίδιες περιπτώσεις. Ακόμα, προβλέπει ότι περιοριστικοί όροι που στοχεύουν στην προστασία του θύματος μπορούν να επιβληθούν και ως παρεπόμενη ποινή

«η κατάργηση της υποτροπής από το γενικό μέρος του ΠΚ δεν επηρεάζει την εφαρμογή της παρούσας διάταξης»

^[10] <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/ALL/?uri=CELEX:32024L1385> (τ.π. 29/10/2025)

^[11] ΑΠ 521/2020 (ΣΤ, ΠΟΙΝΙΚΕΣ), ΑΠ 82/2023 (ΣΤ, ΠΟΙΝΙΚΕΣ) www.areiospagos.gr (τ.π. 27/11/2025)

^[12] Τοπαλνάνκος Π., Κολοκοτρώνης Β., Η υπαρκτική κρίση της υποτροπής του άρθρου 22 παρ. 2 περ. γ' Ν. 4139/2013 μετά από την κατάργηση των γενικών διατάξεων περί υποτροπής στον νΠΚ, ΤΝΠ Qualex, ΠοινΔικ, 12/2023, 21/12/2023, σελ. 1363 – 1372 (τ.π. 27/11/2025).

Ενδοοικογενειακή βία

μετά τη δημοσίευση της καταδικαστικής απόφασης. Σε περίπτωση επιβολής παρεπόμενης ποινής η εκτέλεσή της δεν δύναται να ανασταλεί. Σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση, εξυπηρετούνται έτσι οι αρχές της ειδικής και γενικής πρόληψης, αλλά συνάμα διευκολύνεται και η προστασία του θύματος από τον δράστη και η δυνατότητα να επαναφέρει τη ζωή του σε ομαλές συνθήκες^[13].

Στην παρ. 3 προβλέπονται περιοριστικοί όροι κατά το στάδιο της κύριας ανάκρισης. Μία από τις καινοτομίες της εν λόγω παραγράφου αφορά τη δυνατότητα πρωτογενούς επιβολής προσωρινής κάθειρξης και κατ' οίκον κράτησης με ηλεκτρονική επιτήρηση και για πλημμελήματα για τα οποία απειλείται ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 1 έτους. Επιπροσθέτως, επανακαθορίζονται τα κριτήρια που εξετάζονται για την επιβολή προσωρινής κράτησης, καθώς τώρα, πέραν από τα κριτήρια που αναγράφονται στο άρθρο 286 ΚΠΔ, μπορούν να ληφθούν υπόψιν και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τέλεσης της πράξης και ιδίως το αν τελέστηκε με ιδιαίτερη σκληρότητα, ή κατά συρροή ή κατ' εξακολούθηση ή καθ' υποτροπή με την έννοια της παρ. 1, καθώς και η προσωπικότητά του εν γένει, εφόσον τα παραπάνω χαρακτηριστικά συνηγορούν ότι η μη επιβολή προσωρινής κράτησης καθιστά ιδιαίτερα πιθανή τη διάπραξη άλλων εγκλημάτων. Με την παρ. 4 δίνεται η δυνατότητα στα θύματα ενδοοικογενειακής βίας που έχουν την ιδιότητα του υπαλλήλου του Δημοσίου ή λοιπών φορέων της Γενικής Κυβερνήσεως να υποβάλλουν αίτηση στην Υπηρεσία τους με την οποία να ζητάνε την απόσπαση – μετάθεσή τους σε αντίστοιχη θέση. Η αίτηση ετούτη διαβιβάζεται στον αρμόδιο εισαγγελέα, αφού πρώτα επισυναφθεί εισήγηση του φορέα υποδοχής των θυμάτων. Ο εισαγγελέας αξιολογεί με βάση συγκεκριμένα κριτήρια και αποφασίζει επί τούτου και σε περίπτωση θετικής απόφασης, η απόσπαση ή η μετάθεση ολοκληρώνεται κατά προτεραιότητα και κατά παρέκκλιση οιασδήποτε γενικής ή ειδικής διάταξης περί απόσπασης και μετάθεσης υπαλλήλων.

Η πέμπτη παράγραφος προβλέπει ταχύτερο χρόνο περάτωσης της προδικασίας και παραπομπής στο ακροατήριο των κακουργημάτων του ν. 3500/2006. Συγκεκριμένα, τυγχάνει εφαρμογής το άρθρο 309 ΚΠΔ, ανεξαρτήτως

του καθ' ύλην αρμόδιου δικαστηρίου παραπομπής, δύναμει του οποίου μετά την περάτωση της κύριας ανάκρισης ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών μεταβιβάζει τη δικογραφία στον εισαγγελέα εφετών, ο οποίος αν κρίνει ότι υπάρχουν επαρκείς ενδείξεις ενοχής και περαιτέρω συμπλήρωση της ανάκρισης περιτεύει, προτείνει την εισαγωγή της υπόθεσης στο ακροατήριο στον πρόεδρο των εφετών και. Εάν συμφωνεί ο πρόεδρος των εφετών, τότε ο εισαγγελέας εφετών εκδίδει κλητήριο θέσπισμα εναντίον του οποίου δεν χωρεί προσφυγή. Με την επιλογή αυτή παρακάμπτεται η συνήθης διαδικασία αναφορικά με την παραπομπή κατηγορούμενου για κακούργημα στο ακροατήριο, η οποία απαιτεί σχετικό βούλευμα του συμβουλίου πλημμελειοδικών. Τα επιχειρήματα υπέρ της αλλαγής αυτής ήταν η αποφυγή της «χρονοβόρας» διαδικασίας των συμβουλίων, ενόψει της επικαλούμενης από τον νομοθέτη έλλειψης αποδεικτικών δυσχερειών στα κακουργήματα του παρόντος νόμου, καθώς και η ανάγκη τόσο του θύματος όσο και του κατηγορούμενου για ταχεία διεξαγωγή της δίκης^[14].

Η έκτη παράγραφος αφορά τον χρόνο κράτησης του κατηγορούμενου σε περίπτωση αναβολής της εκδίκασης των αδικημάτων του άρθρου 1 του ν. 3500/2006 στο πλαίσιο του αυτοφώρου. Αν ο χρόνος αναβολής δεν υπερβαίνει τις 3 ημέρες ή κατ' εξαίρεση τις 5, κατ' αρχήν η κράτηση του κατηγορουμένου συνεχίζεται, εκτός και αν μετά την ακρόαση του θύματος κριθεί αιτιολογημένα από το δικαστήριο ότι δεν συντρέχει κίνδυνος τέλεσης νέων αδικημάτων. Εν αντιθέσει με την ειδική αυτή ρύθμιση, στα υπόλοιπα εγκλήματα η κράτηση σε περίπτωση αναβολής δεν μπορεί να υπερβεί τις 3 ημέρες, σύμφωνα με το άρθρο 424 ΚΠΔ.

Κατά την παρ. 7, δεν διατάσσεται παραπομπή σε άλλο ομοειδές και ισόβαθμο δικαστήριο σε περίπτωση αυτόφωρου εγκλήματος ενδοοικογενειακής βίας εναντίον δικαστικών λειτουργών, ακόμη και αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της του πρώτου εδαφίου του άρθρου 135 ΚΠΔ.

Στην όγδοη και τελευταία παράγραφο του άρθρου 10Α αναφέρεται πως ο εισαγγελέας που αναλαμβάνει την εκάστοτε υπόθεση εν-

«επανακαθορίζονται τα κριτήρια που εξετάζονται για την επιβολή προσωρινής κράτησης»

[13] Αιτιολογική Έκθεση ν. 5172/2025, σελ. 85.

[14] Αιτιολογική Έκθεση ν. 5172/2025, σελ. 86 – 87.

Ποινικό Δίκαιο

δοοικογενειακής βίας εξετάζει άμεσα και αυτεπαγγέλτως την περίπτωση εφαρμογής του άρθρου 1532 εδ. ε' του ΑΚ αναφορικά με την άσκηση γονικής μέριμνας. Λεπτομερέστερα, εξετάζει αν έχει σημειωθεί παράβαση των καθηκόντων των γονέων για την άσκηση της επιμέλειας των ανήλικων τέκνων τους ή της περιουσίας τους ή καταχρηστική άσκηση ή αδυναμία άσκησης αυτών και εφόσον διαπιστώσει ότι επίκειται άμεσος κίνδυνος για τη σωματική ή την ψυχική υγεία του τέκνου, ο διατάσσει κάθε πρόσφορο μέτρο για την προστασία του, μέχρι την έκδοση της απόφασης του δικαστηρίου, στο οποίο πρέπει να απευθύνεται εντός 90 ημερών, με δυνατότητα αιτιολογημένης παράτασης της προθεσμίας αυτής κατά 90 επιπλέον ημέρες. Εάν οι παραπάνω προϋποθέσεις δεν ανιχνευτούν, σημειώνει σχετικά στο σώμα της δικογραφίας.

Αλλαγή υπέστη και το άρθρο 11 παρ. 2 περ. γ', αναφορικά με τις προϋποθέσεις της ποινικής διαμεσολάβησης. Πλέον, ο δράστης πρέπει να υποσχεθεί ότι θα καταβάλει στο θύμα αποζημίωση και για την κάλυψη των άμεσων αναγκών αυτού σωρευτικά με όσα ήδη προβλέπονταν. Η αποζημίωση αυτή είναι ανεξάρτητη από αυτές που προβλέπονται στα άρθρα 914 και 932 του ΑΚ αναφορικά με τις αδικοπράξεις και την ηθική βλάβη και έρχεται σε πλήρη ευθυγράμμιση με το άρθρο 24 της Οδηγίας (ΕΕ) 2024/1385.

Οι αλλαγές στο πεδίο της ποινικής διαμεσολάβησης συνεχίστηκαν και στο άρθρο 12, το οποίο υπέστη πιο εκτεταμένες τροποποιήσεις από το άρθρο 11. Αρχικά, η παράγραφος 5 τροποποιείται και πλέον το τρίτο εδάφιο της παρέχει τη δυνατότητα στον εισαγγελέα, σε εξαιρετικές περιπτώσεις και με αιτιολογημένη διάταξή του, να μη δεχθεί τη συμφωνία των μερών για ποινική διαμεσολάβηση, εάν θεωρήσει ότι η συμφωνία ετούτε έγινε υπό συνθήκες όπου το θύμα βρισκόταν σε κατάσταση μειωμένης ικανότητας συνειδητής επιλογής ή αν θεωρήσει ότι οι συνθήκες γύρω από την επίτευξη της συμφωνίας προσοικονομούν αρνητικές συνέπειες. Η κρίση του αυτή γίνεται κατόπιν εξέτασης συγκεκριμένων κριτηρίων που θέτει ο νόμος. Κατά κάποιους συγγραφείς, η παρούσα διάταξη εξειδικεύει τις διατάξεις περί πλάνης, απάτης και απειλής του ΑΚ που

καθιστούν τη δήλωση βούλησης ακυρωσιμη^[15]. Εναντίον της απορριπτικής απόφασης του εισαγγελέα μπορεί να στραφεί μονάχα το πρόσωπο στο οποίο αποδίδεται η πράξη με προσφυγή ενώπιον του εισαγγελέα εφετών κατ' αναλογική εφαρμογή του άρθρου 52 ΚΠΔ.

Παράλληλα με την τροποποίηση της παρ. 5 προστέθηκε και η παρ. 5Α, δυνάμει της οποίας ο εισαγγελέας μπορεί να τροποποιήσει τους όρους της ποινικής διαμεσολάβησης και να τάξει νέους, είτε κατόπιν αίτησης του θύματος, είτε ακόμη και αυτεπαγγέλτως. Τέλος, όσον αφορά τις παρ. 6 και 7, αυτές άλλαξαν, ώστε να συμπεριλαμβάνουν τις διατάξεις των παρ. 5 και 5Α η πρώτη και της παρ. 5 η τελευταία.

Αλλαγές επήλθαν και στο κομμάτι των συνεπειών της αποτυχίας της ποινικής διαμεσολάβησης, όπως προβλέπονται στο άρθρο 13. Αρχικά, πλέον ως αποτυχία λογίζεται και η άσκηση ποινικής δίωξης του ίδιου δράστη για έγκλημα που εμπίπτει στο προστατευτικό πλαίσιο του παρόντος νόμου κατά τη διάρκεια της ποινικής διαμεσολάβησης, ενώ ως τώρα αποτυχία θεωρούνταν μονάχα η υπαίτια, από την πλευρά του δράστη φυσικά, μη ολοκλήρωση της ποινικής διαμεσολάβησης. Επιπροσθέτως, η απαγόρευση υποβολής νέου αιτήματος του δράστη για υποβολή σε διαδικασία ποινικής διαμεσολάβησης επεκτείνεται πλέον και σε κάθε μελλοντική υπόθεση με τον ίδιο στον ρόλο του δράστη, ενώ μέχρι πρότινος η απαγόρευση αφορούσε μόνο την τρέχουσα υπόθεση.

Στους περιοριστικούς όρους του άρθρου 18 προστέθηκαν και η απαγόρευση κάθε είδους επικοινωνίας με το θύμα, η παράδοση στην οικεία αστυνομική αρχή όπλων που νόμιμα κατέχει, η ηλεκτρονική του επιτήρηση με τη χρήση τεχνολογίας εντοπισμού θέσης και κίνησης, η εμφάνισή του στο οικείο αστυνομικό τμήμα και η παροχή στοιχείων επικοινωνίας διαθέσιμων στις αρχές ανά πάσα στιγμή. Επιπλέον, για την επιβολή τους προβλέπεται ρητώς και η συναξιολόγηση της προσωπικότητας του δράστη. Τέλος, προστίθεται και τέταρτη παράγραφος στο άρθρο 18 που προβλέπει δυνατότητα προσφυγής του δράστη

«Αλλαγές επήλθαν και στο κομμάτι των συνεπειών της αποτυχίας της ποινικής διαμεσολάβησης»

^[15] Τόλης Ευ., Ενδοοικογενειακή βία: Κατ' άρθρο ερμηνεία και νομολογία των ποινικών διατάξεων του ν.

3500/2006, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2025, σελ. 165.

Ενδοοικογενειακή βία

κατά των επιβληθέντων σε βάρος του περιοριστικών όρων εντός 10 ημερών από την κοινοποίηση της διάταξης επιβολής αυτών. Η προσφυγή γίνεται ενώπιον του συμβουλίου των πλημμελειοδικών, ενώ τυχόν παραβίαση περιοριστικού όρου τιμωρείται με φυλάκιση. Σε περίπτωση παραβίασης του περιοριστικού όρου της απαγόρευσης προσέγγισης του θύματος, το τελευταίο ενημερώνεται πάραυτα από τις αστυνομικές αρχές, εφόσον φυσικά αυτές έχουν διαπιστώσει την παραβίαση.

Με το αναθεωρημένο άρθρο 19 παρ. 2 προβλέπεται η εφαρμογή του άρθρου 227 ΚΠΔ, όταν πρόκειται για εξέταση ως μάρτυρα ανήλικου θύματος ενδοοικογενειακής βίας. Κατά συνέπεια, το ανήλικο θύμα εξετάζεται από τους προανακριτικούς υπαλλήλους και τους δικαστικούς λειτουργούς διά ειδικά εκπαιδευμένου πραγματογνώμονα, κατά κανόνα παιδοψυχολόγου ή παιδοψυχιάτρου παριστάμενου κατά τη διαδικασία, η οποία λαμβάνει χώρα στα Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Ανήλικων της Εφετειακής Περιφέρειας ή σε ειδικά σχεδιασμένους χώρους. Η κατάθεσή του συντάσσεται εγγράφως και καταχωρίζεται σε ηλεκτρονικό οπτικοακουστικό μέσο και προβάλλεται ηλεκτρονικά, άνευ φυσικής παρουσίας του στο ακροατήριο, ενώ σε περίπτωση αδυναμίας ηλεκτρονικής προβολής αναγιγνώσκεται η γραπτή κατάθεσή του στο ακροατήριο.

Στη νεοεισαχθείσα παρ. 3 του άρθρου 19 ορίζεται ότι κατά κανόνα το θύμα ενδοοικογενειακής βίας κλητεύεται νομίμως ως μάρτυρας στο ακροατήριο. Εμφανώς η διάταξη αναφέρεται σε ανήλικο θύμα ενδοοικογενειακής βίας. Το θύμα δύναται να απουσιάζει από το ακροατήριο, εφόσον προηγουμένως έχει αιτηθεί σχετικά. Σε αυτήν την περίπτωση, το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την εξέτασή του με τα ηλεκτρονικά μέσα που προβλέπονται στο άρθρο 238Α ΚΠΔ ή την ανάγνωση των καταθέσεών του στο στάδιο της προανάκρισης, κατ' εφαρμογή του άρθρου 363 παρ. 1 ΚΠΔ. Εμφανώς, η εν λόγω διάταξη αποσκοπεί στην προστασία της εύθραυστης ψυχολογικής κατάστασης του θύματος από φαινόμενα εκφοβισμού, αντιποίνων και δευτερογενούς θυματοποίησης¹⁶.

Η τελευταία τροποποίηση του ν. 5172/2025 στον ν. 3500/2006 συνίσταται στη διεύρυνση

του καταλόγου των επαγγελματιών που δυνάμει του άρθρου 23 παρ. 1 του τελευταίου υποχρεούνται να ενημερώσουν αμελλητί τις αρμόδιες διωκτικές αρχές για οποιαδήποτε πράξη ενδοοικογενειακής βίας υποπέσει στην αντίληψή τους. Ειδικότερα, εντάσσονται πλέον και οι φαρμακοποιοί και οι φυσικοθεραπευτές στον κατάλογο αυτών. Σε περίπτωση δε που το θύμα είναι ανήλικο, αρκούν μονάχα ενδείξεις διάπραξης εγκλήματος σε βάρος του για να καθίσταται υποχρεωτική η ενημέρωση των αρχών, ενώ έως τώρα έπρεπε να είχε διαπιστωθεί μετά βεβαιότητας η τέλεση του εγκλήματος. Η ίδια υποχρέωση εκτείνεται και στους ενήλικες. Όσον αφορά αυτή την υποχρέωση προβλέπεται κάμψη του επαγγελματικού απορρήτου. Παράλληλα, προβλέπεται ότι η αναφορά υποβάλλεται εγγράφως ή ηλεκτρονικά ή ακόμα και προφορικά με σύνταξη σχετικής έκθεσης, ενώ σε εξαιρετικά επείγουσες περιπτώσεις δύναται να λάβει και τηλεφωνική μορφή η αναφορά, με καταχώρηση του περιεχομένου της κλήσης σε συναφές αρχείο της αστυνομίας.

II. Τροποποιήσεις του ν. 5172/2025 στον ΠΚ σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία

Ο κύριος όγκος των μεταρρυθμίσεων του ν. 5172/2025 που αποσκοπούν στην παροχή πληρέστερης προστασίας στα θύματα ενδοοικογενειακής βίας εντοπίζεται στον ν. 3500/2006, ο οποίος άλλωστε είναι και το βασικό σχετικό νομοθέτημα. Εντούτοις, συναφείς τροποποιήσεις ανιχνεύονται και στον ΠΚ. Στο ειδικό μέρος του ΠΚ οι αλλαγές αφορούν τα άρθρα 315, 330 και 360 ΠΚ, ενώ στο γενικό μέρος σημαντική αλλαγή επήλθε στο άρθρο 110 ΠΚ.

Όσον αφορά το άρθρο 315 ΠΚ, αυτό είχε καταργηθεί με τη θέση σε εφαρμογή του νέου ΠΚ. Στην προηγούμενή του μορφή αφορούσε την έγκληση για τα εγκλήματα που τυποποιούνται στα άρθρα 308 και 314 ΠΚ. Με το άρθρο 5 του ν. 5172/2025 το άρθρο 315 ΠΚ επανέρχεται με τελείως άλλο περιεχόμενο. Πλέον τιμωρείται δυνάμει αυτού ο ακρωτηριασμός γυναικείων γεννητικών οργάνων με ποινή τουλάχιστον δύο ετών, ενώ ρητά

«Σε περίπτωση δε που το θύμα είναι ανήλικο, αρκούν μονάχα ενδείξεις διάπραξης εγκλήματος σε βάρος του για να καθίσταται υποχρεωτική η ενημέρωση των αρχών»

¹⁶ Τόλης Ευ., όπ. π., σελ. 192.

Ποινικό Δίκαιο

θεωρείται ως ιδιαίτερα επιβαρυντική κατάσταση η ιδιότητα του δράστη ως μέλους της οικογένειας ή προσώπου που συνοικούσε με το θύμα. Το άρθρο 315 αποτελεί τον τρόπο εναρμόνισης του νομοθέτη με το άρθρο 3 πρωτίστως για την εγκληματική συμπεριφορά καθ' εαυτή και των άρθρων 10 και 11 της Οδηγίας για τις ποινές και τις επιβαρυντικές περιστάσεις αντίστοιχα. Συγκεκριμένα, η Οδηγία κατηύθυνε τα κράτη μέλη να διασφαλίσουν την τιμώρηση του ακρωτηριασμού των γεννητικών οργάνων των γυναικών με ποινή φυλάκισης που ανέρχεται κατ' ελάχιστον στα 5 έτη με επιβαρυντική περίπτωση να συνιστά η τέλεσή της από μέλος της οικογένειας ή πρόσωπο που συνοικούσε με το θύμα. Η νέα διάταξη, τυπικά τουλάχιστον, τηρεί κατά γράμμα τις υποδείξεις της Οδηγίας.

Στο άρθρο 330 ΠΚ, το οποίο τιμωρεί την παράνομη βία, προστέθηκε και τρίτη παράγραφος, δυνάμει της οποίας τιμωρείται ο κατανγκαστικός γάμος, ήτοι η χρήση εξαναγκαστικών μέσων προκειμένου να αναγκαστεί άλλο πρόσωπο να συνάψει γάμο. Το έγκλημα αυτό τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 2 ετών, σωρευτικά με χρηματική ποινή, ενώ και πάλι συνιστά επιβαρυντική περίπτωση η τέλεση του εγκλήματος από μέλος της οικογένειας ή από πρόσωπο που συνοικούσε το θύμα. Η συγκεκριμένη προσθήκη ήταν επιταγή του άρθρου 4 της Οδηγίας, ενώ η ποινή και οι επιβαρυντικές περιστάσεις ακολουθούν τις υποδείξεις των άρθρων 10 και 11.

Η τροποποίηση του άρθρου 360 ΠΚ, σχετικά με την παραμέληση εποπτείας ανήλικου – συμπαραστεκούμενου συνίσταται στην αύξηση των ποινών για το εν λόγω έγκλημα σε περίπτωση που ο δράστης είναι γονέας. Κατά το προϊσχύσαν δίκαιο, ο γονέας τιμωρούνταν με ποινή φυλάκισης έως 2 ετών. Πλέον, η ποινή φυλάκισης δύναται να φτάσει τα 3 έτη σωρευτικά με χρηματική ποινή, ενώ, αν η πράξη ενέχει στοιχεία βίας και στρέφεται κατά ανήλικου θύματος ή είναι πράξη που αν την τελούσε ενήλικος θα ήταν κακούργημα, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον ενός 1 έτους και χρηματική ποινή τουλάχιστον 10.000 ευρώ. Εκ πρώτης όψεως, η τροποποίηση ετούτη δεν φαίνεται να σχετίζεται με την ενδοοικογενειακή βία, καθώς ο γονέας δεν ασκεί άμεσα κάποια μορφή βίας στο τέκνο. Η οπτική αυτή όμως δεν είναι απολύτως ορθή.

Το συγκεκριμένο άρθρο εντάσσεται στο κεφάλαιο των εγκλημάτων σχετικά με την οικογένεια, οπότε το θιγόμενο έννομο αγαθό, πέραν από την ανηλικότητα, είναι και η οικογένεια. Θύμα του εν λόγω εγκλήματος είναι ο ίδιος ο ανήλικος, καθώς η παραμέληση του γονέα κατά την έννοια του άρθρου οδηγεί στη διάπραξη εγκλήματος εκ μέρους του και, άρα, συμβάλλει αρνητικά στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, με συνέπειες παρόμοιες με αυτές της άμεσης άσκησης ενδοοικογενειακής βίας στην ψυχολογική εξέλιξή του. Συνεπώς, αποτελεί και αυτή η συμπεριφορά μία, έμμεση έστω, μορφή βίας, η οποία τιμωρείται αυστηρότερα όταν τελείται από γονέα. Η τελευταία τροποποίηση αφορά το άρθρο 110 ΠΚ, σχετικά με την υφ' όρον απόλυση του καταδικασθέντος. Πλέον, για συγκεκριμένα εγκλήματα, μεταξύ των οποίων και των εγκλημάτων του ν. 3500/2006, ο παριστάμενος προς υποστήριξη κατηγορίας μπορεί να καταθέσει γραπτό υπόμνημα ενώπιον της γραμματείας του συμβουλίου πλημμελειοδικών που αποφασίζει σχετικά με την υφ' όρον απόλυση του καταδικασμένου, αφού πρώτα υποβάλει σχετικό αίτημα στον αρμόδιο εισαγγελέα. Επιπροσθέτως, ο παριστάμενος προς υποστήριξη ειδοποιείται σε περίπτωση υφ' όρον απόλυσης του καταδικασμένου, ασχέτως του αν υπέβαλε αίτημα για κατάθεση υπομνήματος σχετικά με την απόλυση.

Η τελευταία αυτή τροποποίηση αποσκοπεί στο να δώσει λόγο στο θύμα ή, εάν αυτό έχει αποβιώσει συνεπεία του εγκλήματος ενδοοικογενειακής βίας στους υπόλοιπους δικαιούμενους να παρασταθούν προς υποστήριξη της κατηγορίας, σχετικά με την αποφυλάκιση του καταδικασθέντος. Έτσι, μπορεί να αναπτύξει στο σχετικό υπόμνημα τις ενστάσεις του αναφορικά με την υφ' όρον απόλυση του δράστη, οι οποίες φυσικά μπορούν να οδηγήσουν και στη μη χορήγηση της υφ' όρον απόλυσης, εξασφαλίζοντας στο θύμα την ψυχική του ηρεμία και την σωματική του ακεραιότητα. Παρόμοιους στόχους εξυπηρετεί και η ενημέρωση του παριστάμενου προς υποστήριξη σε περίπτωση υφ' όρον απόλυσης του δράστη.

«Στο άρθρο 330 ΠΚ, το οποίο τιμωρεί την παράνομη βία, προστέθηκε και τρίτη παράγραφος, δυνάμει της οποίας τιμωρείται ο κατανγκαστικός γάμος»

Ενδοοικογενειακή βία

III. Τα μείζονα προβλήματα των τροποποιήσεων του ν. 5172/2025

Παρά το γεγονός ότι απαιτούνται αρκετές μεταρρυθμίσεις προκειμένου να ελαττωθεί το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας, δεν είναι βέβαιο ότι ο ν. 5172/2025 στράφηκε προς την ορθή κατεύθυνση. Όπως θα εκτεθεί παρακάτω, αρκετές από τις διατάξεις που αποπειράθηκαν να ενσωματώσουν την Οδηγία (ΕΕ) 2024/1385 στην ελληνική έννομη τάξη έγιναν πλημμελώς, ενώ σε άλλα σημεία παρατηρείται διόλου αμελητέα απόκλιση των διατάξεων του νομοσχεδίου από θεμελιώδεις αρχές του φιλελεύθερου ποινικού δικαίου που κατοχυρώνονται τόσο στο Σύνταγμα όσο και σε διεθνή κείμενα^[17]. Αυτό ήταν ως έναν βαθμό αναμενόμενο, καθώς για τη σύνταξη του νομοθετήματος δε συστάθηκε νομοπαρασκευαστική επιτροπή, πρακτική η οποία είναι αντίθετη στους κανόνες της καλής νομοθέτησης, πράγμα που επικρίθηκε σφόδρα και από την Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων^[18]. Κρίνεται λοιπόν απαραίτητο να επεκταθούμε σε διατάξεις του ν. 5172/2025 που εμφανίζουν είτε τεχνικές είτε δογματικές πλημμέλειες.

Η πρώτη αλλαγή που χρήζει κριτικής είναι η προσθήκη του άρθρου 10Α στον ν. 3500/2006, καθώς πολλές από τις παραγράφους του εμφανίζουν σημαντικά προβλήματα. Αρχικά, η παρ. 2 ορίζει ότι οποιαδήποτε στερεητική της ελευθερίας ποινή άνω των 2 ετών που επιβάλλεται δεν μετατρέπεται, ούτε αναστέλλεται με κανέναν τρόπο, στερώντας μέχρι και από την έφεση το ανασταλτικό της αποτέλεσμα. Πρόκειται για μία αλλαγή επί τα χείρω όσον αφορά τη θέση του κατηγορουμένου, στο πλαίσιο μίας ολοένα και αυξανόμενης τιμωρητικής διάθεσης του εγχώριου νομοθέτη. Κατά συνέπεια, οι παρ. 5 και 6 του άρθρου 99 ΠΚ που δίνουν τη δυνατότητα μερικής έκτισης της ποινής και αναστολής του υπολοίπου μέρους δεν μπορούν να εφαρμοστούν στα πλημμελήματα του νόμου περί ενδοοικογενειακής βίας. Ακόμα, η συγκεκριμένη παράγραφος εναντιώνεται στο άρθρο 497 παρ. 2 του ΚΠΔ, όπου σε περίπτωση επιβολής φυ-

λάκισης η έφεση έχει κατά κανόνα ανασταλτικό αποτέλεσμα, εκτός και αν το δικαστήριο διατάξει αλλιώς, μονάχα όμως με ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία. Ακόμα και σε ποινές πρόσκαιρης κάθειρξης το δικαστήριο διατηρούσε το δικαίωμα να αποδώσει ανασταλτικό αποτέλεσμα στην έφεση σύμφωνα με το άρθρο 497 παρ. 4 ΚΠΔ, εξετάζοντας τα κριτήρια της παρ. 8. Η νέα προσθήκη στερεί πλήρως τα προαναφερθέντα δικαιώματα από το δικαστήριο και αντιμετωπίζει τα εγκλήματα της ενδοοικογενειακής βίας πιο αυστηρά από τα σχετικά με την εγκληματική οργάνωση αδικήματα κατά το άρθρο 187 παρ. 5 ΠΚ!

Όπως εύστοχα παρατηρεί η Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων^[19], πρόκειται για μία κατάφωρη παραβίαση του τεκμηρίου της αθωότητας όπως ορίζεται στο άρθρο 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, καθώς ακόμα και κάποιος που καταδικάστηκε σε πρώτο βαθμό θεωρείται αθώος μέχρι και την έκδοση τελεσίδικης καταδικαστικής απόφασης. Παραβιάζεται προδήλως η αρχή της αναλογικότητας του άρθρου 25 παρ. 1 Σ, καθώς αποκλείει παντελώς το δικαίωμα της έφεσης ακόμα και από ποινές φυλάκισης, ενώ κατά κανόνα αυτό μπορεί να χορηγηθεί ακόμα και σε ποινές πρόσκαιρης κάθειρξης, ενώ αντιστρατεύεται και την αρχή διάκρισης των εξουσιών του άρθρου 26 Σ, αφού εκμηδενίζει τη δυνατότητα δικαιοδοτικής κρίσης των δικαστών ως προς το συγκεκριμένο ζήτημα. Το εσφαλμένο της επιλογής μεγεθύνεται από το γεγονός ότι τα εγκλήματα της ενδοοικογενειακής βίας συχνά μαστίζονται από αποδεικτικές δυσχέρειες και έτσι υπάρχει αυξημένος λανθασμένων δικαιοδοτικών κρίσεων. Επίσης, υπάρχει η πιθανότητα οι δικαστές, φοβούμενοι να καταδικάσουν κάποιον ενόψει της αυστηρότητας των ρυθμίσεων, να οδηγούνται σε περισσότερες αθωωτικές αποφάσεις, πλήττοντας ακόμα περισσότερο το ελάχιστο θύμα και αποτρέποντας άλλα θύματα από το να προβαίνουν σε καταγγελίες. Συνεπώς, τα δικαστήρια πρέπει να μην εφαρμόζουν την εν λόγω διάταξη, κρίνοντας αυτήν αντισυνταγματική, ενώ από την πλευρά

«Η πρώτη αλλαγή που χρήζει κριτικής είναι η προσθήκη του άρθρου 10Α στον ν. 3500/2006, καθώς πολλές από τις παραγράφους του εμφανίζουν σημαντικά προβλήματα»

^[17] Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων, Παρατηρήσεις της Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων επί του Σχεδίου Νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης,

<https://heba.gr/news/announcements/372/>, 07/01/2025, σελ. 2 (τ.π. 30/10/2025).

^[18] Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων, όπ. π., σελ. 1.

^[19] Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων, όπ. π., σελ. 8.

Ποινικό Δίκαιο

του ο νομοθέτης πρέπει να προβεί σε άμεση κατάργησή της.

Η παρ. 3 κρίνεται και αυτή εξόχως προβληματική. Η δυνατότητα επιβολής προσωρινής κράτησης και κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση στα πλημμελήματα του ν. 3500/2006 που τιμωρούνται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 1 έτους εύλογα έχει χαρακτηριστεί ως ανεπίτρεπτη δικαιοκρατική οπισθοδρόμηση^[20], αφού εδώ και αρκετές δεκαετίες οι περισσότερες μεταβολές στο πεδίο της προσωρινής κράτησης αποσκοπούσαν στην κατάργησή της στα πλημμελήματα. Μοναδική εξαίρεση έως τώρα ήταν ανθρωποκτονία από αμέλεια κατά συρροή, η οποία όμως δυνητικά τιμωρείται με φυλάκιση έως 10 έτη και αφορά πολύ βαρύτερη προσβολή ενόμων αγαθών από τα πλημμελήματα της ενδοοικογενειακής βίας. Σημειωτέον ότι πρωτογενώς προσωρινή κράτηση και κατ' οίκον περιορισμός με ηλεκτρονική επιτήρηση δεν επιβάλλονται ούτε για την ανθρωποκτονία από αμέλεια που έχει ως ελάχιστο όριο ποινής τα 2 έτη. Οπότε, και εδώ, εντοπίζεται δυσανάλογα δυσμενής μεταχείριση για εγκλήματα χαμηλής σχετικά απαξίας. Επιπλέον, η προσθήκη νέων κριτηρίων για την απόφαση περί επιβολής προσωρινής κράτησης, πλέον αυτών του άρθρου 286 ΚΠΔ για τα κακουργήματα με ποινή κάθειρξης έως 10 έτη θα έχει ως αποτέλεσμα την ευκολότερη επιβολή του δυσμενέστερου μέσου δικονομικού καταναγκασμού. Μάλιστα, το κριτήριο της ιδιαίτερης σκληρότητας ενέχει στοιχεία υποκειμενικότητας, ιδίως εφόσον η πράξη βρίσκεται ακόμη στο στάδιο διερεύνησης. Δυνάμει των παραπάνω κρίνουμε ότι και αυτή η διάταξη πρέπει να καταργηθεί.

Η παρ. 5 του άρθρου 10Α αποτελεί και αυτή ένα βήμα προς τη λάθος κατεύθυνση. Πιο ειδικά, δυνάμει της παραγράφου αυτής προβλέπεται ταχύτερη εισαγωγή της υπόθεσης ενδοοικογενειακής βίας στο ακροατήριο, εφόσον αυτή αφορά κακούργημα, κατ' εφαρμογή του άρθρου 309 ΚΠΔ. Πλέον η παραπομπή της υπόθεσης στο ακροατήριο δεν θα περνάει από το φίλτρο του συμβουλίου πλημμελειοδικών, γεγονός που αναμφίβολα θα οδηγήσει σε μεγαλύτερο αριθμό υποθέσεων που φθάνουν στα δικαστήρια, επιβαρύνοντας σημαντικά το σύστημα απονομής δικαιοσύνης.

Η αύξηση του διαστήματος κράτησης του δράστη σε περίπτωση αναβολής στην αυτόφωρη διαδικασία και η κατ' εξαίρεση μονάχα άρση αυτής, κατόπιν ακροάσεως του θύματος στην παρ. 6 αποτελεί βαρύτερη και αδικαιολόγητη απόκλιση από τη γενική ρύθμιση του άρθρου 424 ΚΠΔ. Για μία ακόμα φορά σε αυτό το νομοσχέδιο ο νομοθέτης μειώνει τις εξουσίες του δικαστηρίου. Πλέον ο κανόνας θα είναι η κράτηση του δράστη και μόνο κατόπιν διαβεβαίωσης από πλευράς του θύματος ότι δεν συντρέχει κίνδυνος διάπραξης νέων εγκλημάτων θα μπορεί να μείνει ελεύθερος ο δράστης, το οποίο είναι μάλλον απίθανο.

Περιττή θεωρείται και η νέα ρύθμιση του άρθρου 12 παρ. 5 του ν. 3500/2006, δυνάμει της οποίας ο εισαγγελέας μπορεί, έστω και κατ' εξαίρεση, να απορρίψει τη συμφωνία των μερών για διαμεσολάβηση. Η ρύθμιση αυτή αντιστρατεύεται την εκπνευσμένη βούληση των μερών, αγνοώντας το ότι όλη η διαδικασία της διαμεσολάβησης στηρίζεται πάνω σε αυτήν. Άλλωστε, το άρθρο 13 παρ. 3 ΚΠΔ δίνει στον εισαγγελέα τη δυνατότητα να ανακαλέσει τα αποτελέσματα της ποινικής διαμεσολάβησης εάν αυτή δεν ολοκληρωθεί από υπαιτιότητα του δράστη. Αντιθέτως, η προσθήκη της παρ. 5Α στην οποία προβλέπεται η δυνατότητα τροποποίησης της ποινικής διαμεσολάβησης, ενόψει αίτησης του θύματος ή εμφάνισης νέων δεδομένων είναι μία σωστή επιλογή, η οποία βέβαια εξαλείφει την ανάγκη ύπαρξης της προαναφερθείσας ικανότητας του εισαγγελέα να μη δεχθεί τη συμφωνία.

Η δυνατότητα ανάγνωσης της κατάθεσής που έδωσε το ενήλικο θύμα κατά την προανάκριση, σύμφωνα με το πρώτο εδάφιο της παρ. 1 του άρθρου 363 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, όπως εισήχθη με τον ν. 5172/2025, αντιστρατεύεται το δικαίωμα του κατηγορουμένου να προβεί στην εξέταση των μαρτύρων κατηγορίας προκειμένου να έχει μία το δυνατόν πληρέστερη υπεράσπιση. Είναι αντίθετη δηλαδή στο άρθρο 6 παρ. 3 στ. δ' της ΕΣΔΑ, καθώς τα ενήλικα θύματα δεν είναι τόσο εύλωτα όσο τα ανήλικα, ούτως ώστε να δικαιολογείται μία τέτοια απόκλιση, πολλώ δε μάλλον όταν συχνά αποτελούν τους μοναδικούς

«σε αυτό το νομοσχέδιο ο νομοθέτης μειώνει τις εξουσίες του δικαστηρίου»

^[20] Ένωση Ελλήνων Ποινολόγων, όπ. π., σελ. 9.

Ενδοοικογενειακή βία

μάρτυρες κατηγορίας. Κάμπτεται έτσι ανεπίτρεπτα η δυνατότητα του φερόμενου ως δράστη να υπερασπισθεί τον εαυτό του.

Οι πιο πάνω προβληματικές τροποποιήσεις αφορούσαν αποκλειστικά διατάξεις του ν. 3500/2006. Ζητήματα, όμως, εμφανίζουν και οι αλλαγές του ΠΚ, οι οποίες δεν αφορούν μόνο την ενδοοικογενειακή βία, αλλά συνδέονται με αυτήν, όπως παρατηρήθηκε στη σχετική ενότητα της μελέτης. Συνεπώς, κρίνεται απαραίτητο να υπογραμμισθούν οι αστοχίες και αυτών των τροποποιήσεων.

Η πρώτη σημαντική αφορά το νεοεισαχθέν άρθρο 315 ΠΚ, σχετικά με τον ακρωτηριασμό των γυναικείων γεννητικών οργάνων. Η εγκληματική αυτή συμπεριφορά συχνά έχει ως δράστες μέλη της οικογένειας του θύματος, οπότε είναι άκρως σημαντικό το να σταθούμε στις ατέλειες της ενόψει της θεματικής της μελέτης. Το μεγάλο πρόβλημα αυτής της διάταξης είναι ότι ο ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων μπορούσε ήδη να υπαχθεί στη βαριά σκοπούμενη σωματική βλάβη του άρθρου 310 παρ. 2 εδ. β' ΠΚ^[21]. Μάλιστα, η παρ. 3 του εν λόγω άρθρου προβαίνει σε μία ενδεικτική αναφορά των περιπτώσεων που μπορούν να ενταχθούν στη βαριά σωματική βλάβη και ανάμεσα σε αυτές βρίσκεται και ο σοβαρός ακρωτηριασμός. Η αποκοπή των γυναικείων γεννητικών οργάνων μόνο ως σοβαρός ακρωτηριασμός μπορεί να κατανοηθεί και μία τέτοια ρύθμιση θα ήταν απόλυτα συμβατή και με το ισχύον ελληνικό δίκαιο όσο και με τις απαιτήσεις του Ενωσιακού νομοθέτη για όσο το δυνατόν πληρέστερη προστασία των γυναικών από έμφυλες διακρίσεις. Δυστυχώς, η διάταξη αυτή τιμωρεί καταρχήν ως πλημμέλημα το συγκεκριμένο έγκλημα.

Περαιτέρω προβλήματα δημιουργούνται με την ύπαρξη ρήτρας επικουρικότητας στην εν λόγω διάταξη, ιδίως σε συνδυασμό με την παρ. 2 του άρθρου 315 ΠΚ, στην οποία θεσπίζεται διακρινόμενο εκ του αποτελέσματος έγκλημα. Συγκεκριμένα, αν κάποια από τις περιγραφόμενες στην παρ. 1 πράξεις που αφορούν τον ακρωτηριασμό των γυναικείων γεννητικών οργάνων οδηγήσει στον θάνατο ή

τη βαριά σωματική βλάβη του παθόντος, τότε ο δράστης τιμωρείται με κάθειρξη. Αρχικά, δεν είναι κατανοητό γιατί ο ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων δεν θεωρείται από μόνος του βαριά σωματική βλάβη. Κατά δεύτερον, από τη στιγμή που δεν είναι βαριά σωματική βλάβη ο ακρωτηριασμός αυτός, τότε ενεργοποιείται η ρήτρα επικουρικότητας της παρ. 1; Η συρροή με το άρθρο 310 ΠΚ αποκλείεται γιατί ο ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων δεν θεωρείται ως βαριά σωματική βλάβη από μόνη της. Η βαριά σωματική βλάβη μπορεί να είναι μόνο αποτέλεσμα, πιθανώς από χρήση «καταάλληλου» εξοπλισμού, όμως τότε εφαρμογή βρίσκει η παρ. 2 του ιδίου άρθρου. Από τα παραπάνω φαίνεται ότι η ρήτρα επικουρικότητας μάλλον περιττεύει, ενώ το ύψος της επαπειλούμενης ποινής δείχνει ότι ο νομοθέτης ενσωμάτωσε πλημμελώς την Οδηγία, με αποτέλεσμα αντί να ενισχύσει την προστασία των γυναικών και των κοριτσιών που υφίστανται τέτοια εγκλήματα να ελαττώνει τις ποινικές συνέπειες για τους δράστες.

Το τελευταίο μείζον ζήτημα του ν. 5172/2025 άπτεται της συμμετοχής του παριστάμενου προς υποστήριξη κατηγορίας στη διαδικασία χορήγησης απόλυσης υπό όρο στον κατάδικο. Τα προβλήματα εδώ είναι πολλαπλά. Αρχικά, πρέπει να τονισθεί ότι ο παριστάμενος προς υποστήριξη κατηγορίας δεν έχει κανένα δικαίωμα να εκφέρει άποψη επί της ποινής και περί των ελαφρυντικών περιστάσεων που επικαλείται ο κατηγορούμενος με τους σχετικούς αυτοτελείς του ισχυρισμούς. Μάλιστα, οποιαδήποτε συμμετοχή του παριστάμενου προς υποστήριξη κατηγορίας στο στάδιο διαμόρφωσης της ποινής του κατηγορούμενου έχει ως αποτέλεσμα την απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας κατά τα άρθρα 367 παρ. 1 και 171 παρ. 3 ΚΠΔ. Στο ίδιο συμπέρασμα κατέληξε και το ανώτατο ακυρωτικό δικαστήριο της χώρας στην ΟΛΑΠ 2/2022. Πράγματι, στην εν λόγω υπόθεση ο ΑΠ αποφάνθηκε ότι στον υποστηρίζοντα την κατηγορία δίνεται λόγος μονάχα επί της ενοχής του κατηγορουμένου^[22]. Όπως εύστοχα αναφέρει ο Δρ. Γεώργιος Σουλίκος, ο ίδιος ο

«Το τελευταίο μείζον ζήτημα του ν. 5172/2025 άπτεται της συμμετοχής του παριστάμενου προς υποστήριξη κατηγορίας στη διαδικασία χορήγησης απόλυσης υπό όρο στον κατάδικο»

^[21] Τοπαλνάνκος Π., Αφιέρωμα – Ν 5172/2025 (ΦΕΚ Α' 10/29.1.2025) – Οι αλλαγές σε ΠΚ, ΚΠΔ και Ν. 3500/2006 – Οι διατάξεις των άρθρων 5 – 9, 24 του Ν 5172/2025 (: 110, 184, 315, 330, 333, 337 ΠΚ),

TNΠ Qualex, ΠοινΔικ, 2/2025, 28/02/2025, σελ. 184 – 188 (τ.π. 27/11/2025).

^[22] ΟΛΑΠ 2/2022, www.anciospagos.gr (τ.π. 01/11/2025).

Ποινικό Δίκαιο

τίτλος «παριστάμενος προς υποστήριξη κατηγορίας» φανερώνει ότι ο ρόλος του τελειώνει με την απόφαση επί της ενοχής του κατηγορουμένου^[23]. Δεν υπερασπίζεται την ποινή ο παριστάμενος, αλλά μόνο την κατηγορία. Με την καταδικαστική απόφαση του δικαστηρίου δεν υπάρχει πλέον κατηγορία για να υποστηρίξει. Επιπλέον, ο παριστάμενος προς υποστήριξη κατηγορίας δεν έχει το δικαίωμα έφεσης επί της απόφασης του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, είτε αυτή είναι αθωωτική είτε είναι καταδικαστική.

Η νεοπαγής ρύθμιση έρχεται σε πλήρη αντίφαση με την έννοια της υφ' όρον απόλυσης, αφού δίνει τη δυνατότητα στον παριστάμενο προς υποστήριξη της κατηγορίας να παρέμβει στο στάδιο της σωφρονιστικής μεταχείρισης του καταδικασθέντος, ενώ ανάλογη ευχέρεια δεν του έδινε ούτε στην επί του ακροατηρίου διαδικασία. Ο παριστάμενος προς υποστήριξη κατηγορίας δεν μπορεί να γνωρίζει σχετικά με το κατά πόσον ο καταδικασμένος δράστης έχει σωφρονιστεί και κατά συνέπεια δεν δικαιούται να έχει και λόγο επί της απόλυσής του. Ο σωφρονισμός ενός καταδίκου και η υλοποίηση της ποινής είναι αποκλειστικά και μόνο δουλειά της συντεταγμένης πολιτείας και έτσι πρέπει να παραμείνει. Δυστυχώς, πλέον ανοίγει ο δρόμος προς έτι μεγαλύτερη καταπάτηση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, αφού ο παριστάμενος προς υποστήριξη της κατηγορίας μπορεί να επανέλθει εκ νέου στο στάδιο εκτέλεσης της ποινής και να συμβάλλει στην παραμονή του ήδη καταδικασμένου δράστη στο σωφρονιστικό κατάστημα, πολλώ δε μάλλον όταν πρόκειται για εγκλήματα ενδοοικογενειακής βίας, όπου οι φόβοι των θυμάτων και η τιμωρητική τους διάθεση πιθανώς να μην έχουν καταλαχιάσει με το πέρασμα των χρόνων. Για τους λόγους αυτούς η παρούσα διάταξη πρέπει να καταργηθεί πριν τεθεί σε εφαρμογή.

Επισκόπηση

Αναμφίβολα, η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί μία από τις μεγάλες μάστιγες των σύγχρονων κοινωνιών. Εξάλλου, οι αριθμοί είναι τέτοιοι που δεν χωρούν αμφισβήτησης. Αυτό

δημιουργεί πρόσθετο βάρος για τον νομοθέτη, ο οποίος καλείται να μελετήσει σε βάθος ώστε να θεσπίσει τα κατάλληλα μέτρα για τον μετριασμό του φαινομένου. Ο Έλληνας νομοθέτης τα τελευταία χρόνια έχει δείξει διάθεση να λάβει μέτρα προς αυτήν την κατεύθυνση. Παρά ταύτα, η κατεύθυνση που επιλέγει συχνά δεν είναι η κατάλληλη. Στην παρούσα μελέτη σχετικά με τις αλλαγές που επέφερε ο ν. 5172/2025 για την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας παρατηρήθηκαν αρκετές αστοχίες, με μερικές από αυτές να δυσχεραίνουν το πλαίσιο προστασίας των θυμάτων, ενώ άλλες να καταπατούν συνταγματικά αλλά και διεθνώς κατοχυρωμένα δικαιώματα των κατηγορουμένων. Ο ν. 5172/2025 έχει έντονα τιμωρητικό χαρακτήρα. Προφανώς ο νομοθέτης έκρινε ότι περισσότερο αυστηρότητα έχει ισχυρότερα αποτρεπτικά αποτελέσματα καίτοι το αφήγημα αυτό καταρρέει αν αναλογιστεί κανείς ότι οι τελευταίες νομοθετικές παρεμβάσεις είχαν και εκείνες ιδιαίτερα τιμωρητικό χαρακτήρα και δεν οδήγησαν σε μείωση της εγκληματικότητας στο υπό έρευνα πεδίο, ειδικά δεν θα υπήρχε καν λόγος για τις νέες αλλαγές.

Κατά την άποψη του γράφοντος, ο ν. 5172/2025 έχει λίγα θετικά στοιχεία σχετικά με την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας. Ένα σημαντικό μέρος των τροποποιήσεων χρήζει άμεσης αλλαγής και σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις επιβάλλεται η κατάργηση. Δυστυχώς, οι αλλαγές που απαιτούνται για να αντιμετωπιστεί ουσιαστικά η ενδοοικογενειακή βία είναι πολύ πιο σύνθετες από την εύκολη επιλογή της αύξησης των ποινών και τη διαρκώς αυξανόμενης στέρεσης δικαιωμάτων των δράστών σε βαθμό που να κάμπτεται το τεκμήριο της αθωότητας και να αποκτάνε λόγο τα θύματα επί του αν τα σωφρονιστικά καταστήματα επιτέλεσαν άξια το καθήκον τους. Οι μεταρρυθμίσεις πρέπει έχουν πρωτίστως επιμορφωτικό χαρακτήρα με έμφαση στη διαπαιδαγώγηση των πολιτών ήδη από νεαρή ηλικία σχετικά με ζητήματα ενδοοικογενειακής βίας και ισότητας των φύλων, καθώς όπως βλέπουμε πηγή της πρώτης είναι σε μεγάλο βαθμό η έλλειψη αποδοχής της

«η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί μία από τις μεγάλες μάστιγες των σύγχρονων κοινωνιών»

^[23] Συλλίκος Γ., Η παρέμβαση του υποστηρίζοντος την κατηγορία στην υπό όρο απόλυση με τον Ν. 5172/2025, Πράξη & Λόγος του Ποινικού Δικαίου,

Τεύχος 4, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2014, σελ. 1018 (1013 – 1024).

Ενδοοικογενειακή βία

δεύτερης. Συνάμα, παρόμοια μέτρα θα έπρεπε να ληφθούν και για άτομα μεγαλύτερων ηλικιών που είναι ήδη γονείς, σύντροφοι ή σύζυγοι. Συνελόντι ειπείν, για την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας θα ήταν σοφότερο και πολύ πιο αποτελεσματικό κατά τον γράφοντα οι αλλαγές να εναρμονίζονται με τις κατευθύνσεις και τις επιταγές της Σύμ-

βασης της Κωνσταντινούπολης παρά να εξαντλούνται στη δημιουργία εξοντωτικών ποινικών πλαισίων. Αυτές οι αλλαγές είναι πραγματικά τολμηρές και αναμφίβολα πολύ πιο ουσιώδεις.

.....

Ενδοοικογενειακή Βία- Συζυγικός Βιασμός

Έλενα Μπαϊσάν, προπτυχιακή φοιτητριά, Νομική Σχολή, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η εργασία εξετάζει τον συζυγικό βιασμό ως ιδιόζουσα μορφή ενδοοικογενειακής και έμφυλης βίας, αναδεικνύοντας τόσο τη νομική του θεμελίωση όσο και τις κοινωνικές του προεκτάσεις. Παρουσιάζεται η εξέλιξη του ποινικού πλαισίου για τον βιασμό, η αναγνώριση της συζυγικής μορφής ως αυτοτελούς εγκλήματος και ο ρόλος διεθνών κειμένων, όπως η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης. Επιπλέον, αναλύονται οι ψυχολογικές και κοινωνικές συνέπειες για τα θύματα, τα εμπόδια στην καταγγελία, καθώς και οι υποστηρικτικοί μηχανισμοί σε Ελλάδα και Κύπρο. Τέλος, προτείνονται πρακτικά βήματα προστασίας και αποκατάστασης, τονίζοντας την ανάγκη ενίσχυσης των θεσμικών παρεμβάσεων και της κοινωνικής ευαισθητοποίησης για την εξάλειψη του φαινομένου.

Ο όρος βία περιλαμβάνει κάθε είδους σωματική, λεκτική, ψυχολογική ή συναισθηματική κακομεταχείριση, καθώς και πράξεις εξαναγκασμού ή παραμέλησης, ανεξάρτητα από το αν αυτές συμβαίνουν επανειλημμένα ή μεμονωμένα. Η σωματική βία μπορεί να κυμαίνεται από ελαφριές ενέργειες, όπως ένα χαστούκι, έως σοβαρές προσβολές της σωματικής ακεραιότητας, οι οποίες ενδέχεται να καταλήξουν ακόμη και σε εκούσια ανθρωποκτονία.^[1]

Η ψυχολογική βία αφορά συμπεριφορές που ξεκινούν από την ταπείνωση και τον εξευτελισμό και φτάνουν έως την πρόκληση σοβαρής ψυχικής βλάβης και τη σημαντική μείωση της κοινωνικής λειτουργικότητας του θύματος. Η λεκτική βία, στενά συνδεδεμένη με την ψυχολογική κακοποίηση, περιλαμβάνει εκδηλώσεις όπως φωνές, προσβολές, λεκτική απαξίωση, απειλές και εκφοβισμό.

Ο εξαναγκασμός περιλαμβάνει την επιβολή σεξουαλικών πράξεων χωρίς τη συναίνεση του θύματος και καλύπτει συμπεριφορές που εκτείνονται από τον συζυγικό βιασμό έως τη σεξουαλική κακοποίηση ανηλίκων ή ενηλίκων που δεν είναι σε θέση να κατανοήσουν ή να συναινέσουν, καθώς και την αιμομιξία. Οι πράξεις αυτές μπορεί να αφορούν σωματική

επαφή ή άλλες συμπεριφορές, με ή χωρίς συνουσία, με στόχο τη σεξουαλική ικανοποίηση του δράστη ή τρίτων.

Τέλος, η παραμέληση συνδέεται με τη στέρηση βασικών δικαιωμάτων του θύματος, όπως ο περιορισμός της προσωπικής ελευθερίας, η δημιουργία σχέσεων εξάρτησης, η απουσία συναισθηματικής υποστήριξης, η έλλειψη ιατρικής φροντίδας και εκπαίδευσης, καθώς και η οικονομική στέρηση ή η έκθεση της σωματικής και ψυχικής υγείας του σε κίνδυνο.

Η παρούσα νομική μελέτη έχει ως αντικείμενο την αναλυτική προσέγγιση του φαινομένου του συζυγικού βιασμού, υπό το πρίσμα του ποινικού δικαίου και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ειδικότερα, εξετάζονται οι διάφορες τυποποιημένες μορφές του εγκλήματος του βιασμού, όπως αυτές αποτυπώνονται στο ισχύον νομοθετικό πλαίσιο, καθώς και οι δυνατότητες νομικής και θεσμικής υποστήριξης του θύματος. Επιδιώκεται, δε, η ανάδειξη τρόπων πρόληψης, αντιμετώπισης και απεμπλοκής από το εν λόγω φαινόμενο, το οποίο συνιστά κατάφωρη προσβολή της γενετήσιας ελευθερίας και αξιοπρέπειας του ατόμου.

«Η παρούσα νομική μελέτη έχει ως αντικείμενο την αναλυτική προσέγγιση του φαινομένου του συζυγικού βιασμού, υπό το πρίσμα του ποινικού δικαίου και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων»

^[1] 1. Ε. Μιχαλοπούλου, Η οικογένεια χοροστάσι για τον χορό της βίας. Εγκληματολογικές προσεγγίσεις, (τ.π 18/12/2025)

Ενδοοικογενειακή Βία- Συζυγικός Βιασμός

Νομικό πλαίσιο βιασμού

Ο βιασμός ως ένα από τα πλέον ειδηχθή εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας, έχει απασχολήσει διαχρονικά τόσο τη νομική θεωρία όσο και τη νομολογία, με την ποινική του αντιμετώπιση να εξελίσσεται παράλληλα με τις κοινωνικές και πολιτισμικές μεταβολές. Ως έγκλημα που προσβάλλει το έννομο αγαθό της σεξουαλικής αυτοδιάθεσης, αποτελεί σοβαρότατη ποινική παράβαση, η οποία, σύμφωνα με το ισχύον νομικό πλαίσιο διώκεται αυτεπαγγέλτως. Η αυτεπάγγελτη δίωξη του βιασμού συνιστά θεμελιώδη επιλογή του νομοθέτη, εφόσον η κακουργηματική του βαρύτητα και η κοινωνική απαξία που τον συνοδεύει, καθιστούν αναγκαία την παρέμβαση της πολιτείας, ανεξάρτητα από τη βούληση του θύματος. Η ίδια η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), στην υπόθεση M.C κατά της Βουλγαρίας(4.12.2003)^[2], έχει αναγνωρίσει την υποχρέωση των κρατών να ποινικοποιούν και να προβαίνουν σε αποτελεσματική δίωξη των εγκλημάτων σεξουαλικής βίας. Στο ίδιο πνεύμα, ήδη από το 2009, το Συμβούλιο της Ευρώπης κάλεσε τα κράτη μέλη να διασφαλίσουν την αυτεπάγγελτη δίωξη του βιασμού, ανεξαρτήτως της επιθυμίας του θύματος.^[3]

Ωστόσο, η εξέλιξη του νομικού πλαισίου σχετικά με τον βιασμό, στην Ελλάδα, δεν υπήρξε πάντοτε ευθύγραμμη. Σύμφωνα με τον παλαιό Ποινικό Νόμο, ο βιασμός σε βάρος γυναίκας διωκόταν κατ' έγκληση, ενώ η ίδια επιλογή υιοθετήθηκε και από τον ποινικό κώδικα του 1950. Ο ποινικός νομοθέτης της εποχής θεωρούσε ότι η έγκληση παρείχε στο θύμα έναν βαθμό ελέγχου επί της ποινικής διαδικασίας, προκειμένου να αποφευχθεί η δευτερογενής θυματοποίησή του. Ωστόσο, το 1960, εισήχθη η δυνατότητα αυτεπάγγελτης δίωξης σε περιπτώσεις όπου το έγκλημα είχε προκαλέσει σκάνδαλο ή έντονο κοινωνικό ενδιαφέρον, ρύθμιση η οποία καταργήθηκε το 1976, επαναφέροντας το έγκλημα στην κατηγορία των κατ' έγκληση διωκόμενων πράξεων.^[4]

Η ουσιαστική μεταρρύθμιση επήλθε το 1984, με τον Ν 1419/1984, ο οποίος καθιέρωσε την αυτεπάγγελτη δίωξη του βιασμού. Στόχος του νομοθέτη ήταν η μετάθεση του στίγματος από τον θύμα στον δράστη, η μείωση της αφανούς εγκληματικότητας στο πεδίο των σεξουαλικών εγκλημάτων και η αποτροπή της εργαλειοποίησης του δικαιώματος υποβολής έγκλησης. Ωστόσο, ακόμη και μετά την αναγνώριση της αυτεπάγγελτης δίωξης, το νομικό πλαίσιο διατήρησε μια εξαιρετική ρύθμιση, βάσει της οποίας η ποινική διαδικασία μπορούσε να παύει οριστικά, εφόσον το θύμα δήλωνε ότι η συνέχιση της δίωξης θα του προκαλούσε έντονο ψυχικό τραυματισμό. Η ρύθμιση αυτή, αν και ερμηνεύτηκε ως συμβιβασμός μεταξύ της δημόσιας διάστασης του εγκλήματος και της ανάγκης προστασίας του θύματος, δημιούργησε τον κίνδυνο να καταστεί η δίωξη, έστω και έμμεσα, υπόθεση ιδιωτικής φύσεως.^[5]

Στην Ελλάδα, καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισε η εισαγωγή του Ν 3500/2006, ο οποίος αντιμετώπισε τη σεξουαλική βία στο πλαίσιο του γάμου ως ειδική μορφή ενδοοικογενειακής βίας. Σύμφωνα με το άρθρο 336 Π.Κ., *ο εξαναγκασμός σε συνουσία εντός του γάμου τιμωρείται πλέον ως βιασμός, αίροντας το παραδοσιακό νομικό τεκμήριο της συναίνεσης*. Πιο συγκεκριμένα, ο Ν. 3500/2006 ρυθμίζει την πρόληψη και την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας, καθιερώνοντας ένα συνεκτικό θεσμικό πλαίσιο για την ποινική αντιμετώπιση όλων των μορφών κακοποίησης που λαμβάνουν χώρα στο οικογενειακό περιβάλλον ή στο πλαίσιο της οικογενειακής συμβίωσης. Ο νόμος προβλέπει αυξημένες ποινικές κυρώσεις, ειδικές δικονομικές διαδικασίες και μέτρα προστασίας των θυμάτων, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στην προστασία των ανηλίκων και των λοιπών ευάλωτων μελών της οικογένειας. Βασικός σκοπός του είναι η διασφάλιση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και των θεμελιωδών δικαιωμάτων, καθώς και η πρόληψη της επανάληψης βίαιων συμπεριφορών.^[6]

«το 1960, εισήχθη η δυνατότητα αυτεπάγγελτης δίωξης σε περιπτώσεις όπου το έγκλημα είχε προκαλέσει σκάνδαλο ή έντονο κοινωνικό ενδιαφέρον»

^[2] ΕΔΔΑ, M.C. v. BULGARIA, 4 December 2003(τ.π 11/12/2025).

^[3] Κοινοβουλευτικό Δίκτυο, «Γυναίκες Χωρίς Βία», (τ.π.17/12/2025)

^[4] Ποινικός Κώδικας Ελλάδας, 1950.

^[5] Εφήμερης της Κυβερνήσεως Της Ελληνικής Δημοκρατίας, Ν 1419/1984, (τ. π. 17/12/2025)

^[6] Ν 3500/2006, Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις, Άρθρο 11, (τ.π. 18/12/2025)

Εγκληματολογία

Συνεπώς, η νομοθετική πορεία του εν λόγω ζητήματος, καταδεικνύει τη σταδιακή απομάκρυνση από αντιλήψεις που εναπόθεταν τη δίωξη της σεξουαλικής βίας στη διακριτική ευχέρεια του θύματος και την αναγνώριση του ζητήματος ως δημόσια υπόθεση. Η δίωξη του, η συμπερίληψη του συζυγικού βιασμού στο πεδίο του ποινικού δικαίου και η ενίσχυση της προστασίας των θυμάτων συνιστούν καίρια βήματα προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της σεξουαλικής αυτονομίας και της κατοχύρωσης των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Ποινική Διαμεσολάβηση σε Περιστατικά Ενδοοικογενειακής Βίας στην Ελλάδα^[7]

Με βάση του Άρθρου 11 του Ν 3500/2006 της Ελλάδας, στα πλημμελήματα ενδοοικογενειακής βίας, ο αρμόδιος εισαγγελέας διερευνά την πιθανότητα εφαρμογής ποινικής διαμεσολάβησης σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπονται στα επόμενα άρθρα. Η έναρξη της διαδικασίας προϋποθέτει την ανεπιφύλακτη δήλωση του προσώπου που κατηγορείται για την πράξη, με την οποία δηλώνει ότι:

α) θα δεσμευθεί να μην επαναλάβει οποιαδήποτε πράξη ενδοοικογενειακής βίας στο μέλλον (λόγος τιμής) και, σε περίπτωση συνοίκησης, αποδέχεται να παραμείνει εκτός της οικογενειακής κατοικίας για εύλογο χρονικό διάστημα, εάν το ζητήσει το θύμα. Η υπόσχεση αυτή καταγράφεται σε ειδική έκθεση σύμφωνα με τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

β) θα παρακολουθήσει ειδικό συμβουλευτικό και θεραπευτικό πρόγραμμα αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας σε δημόσιο φορέα, για τον τόπο και τη διάρκεια που κρίνεται αναγκαία από τους αρμόδιους θεραπευτές. Ο υπεύθυνος του προγράμματος πιστοποιεί την ολοκλήρωση της παρακολούθησης, ενώ το πιστοποιητικό επισυνάπτεται στη δικογραφία και περιλαμβάνει αναλυτικά το αντικείμενο του προγράμματος και τον αριθμό των συνεδριών που παρακολούθησε ο δράστης.

γ) θα άρει ή θα αποκαταστήσει, όπου είναι δυνατόν, τις συνέπειες της πράξης του και θα καταβάλει εύλογη χρηματική αποζημίωση στο θύμα.

Σε περίπτωση που το θύμα είναι ανήλικος, η ποινική διαμεσολάβηση γίνεται από κοινού από τον αρμόδιο εισαγγελέα ανηλίκων και τον γονέα ή κηδεμόνα που ασκεί την επιμέλεια, εφόσον αυτός δεν είναι ο φερόμενος ως δράστης. Αν δεν υπάρξει συμφωνία, η διαμεσολάβηση δεν μπορεί να προχωρήσει. Ο ανήλικος που έχει συμπληρώσει το 14ο έτος της ηλικίας του μπορεί να συμμετέχει και να ακουστεί στη διαδικασία, ενώ οι εκπροσωπούντες τον ανήλικο φροντίζουν και για τις αστικές αξιώσεις του. Οι διατάξεις για την ποινική διαμεσολάβηση δεν εφαρμόζονται όταν ο δράστης είναι επίτροπος, δικαστικός συμπαράστατης ή ανάδοχος γονέας του ανηλίκου. Αν η πράξη έχει διαπραχθεί από ανήλικο, εφαρμόζεται ειδικά το άρθρο 45Α του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.^[8]

Ο ρόλος της Αστυνομίας στην Ελλάδα^[9]

Η Ελληνική Αστυνομία, στο πλαίσιο της συνταγματικής της αποστολής ως όργανο διασφάλισης της δημόσιας τάξης και προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, αναγνωρίζει ως ύψιστη επιχειρησιακή προτεραιότητα την κατοχύρωση και αποτελεσματική προάσπιση των ατομικών και κοινωνικών ελευθεριών των πολιτών. Στο πλαίσιο αυτό, επιδιώκει τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής και της ομαλής κοινωνικής διαβίωσης, μέσω της απαρέγκλιτης εφαρμογής του ισχύοντος νομικού πλαισίου, με ιδιαίτερη έμφαση στην πρόληψη, διερεύνηση και καταστολή πράξεων ενδοοικογενειακής βίας, ως μορφής εγκληματικότητας που θίγει καίρια τον πυρήνα της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας και της κοινωνικής συνοχής. Ο στρατηγικός προσανατολισμός της επιχειρησιακής δράσης της Ελληνικής Αστυνομίας επικεντρώνεται στη λήψη θεσμικά προβλεπόμενων μέτρων για την άμεση προστασία των θυμάτων, στη διεξοδική διερεύνηση της τέλεσης ποινικά κολάσιμων πράξεων καθώς και στη συστηματική συλλογή αποδεικτικού υλι-

«Σε περίπτωση που το θύμα είναι ανήλικος, η ποινική διαμεσολάβηση γίνεται από κοινού από τον αρμόδιο εισαγγελέα ανηλίκων και τον γονέα ή κηδεμόνα που ασκεί την επιμέλεια, εφόσον αυτός δεν είναι ο φερόμενος ως δράστης»

^[7] Ν 3500/2006, Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις, Άρθρο 11, (τ.π. 18/12/2025)

^[8] Ν 3500/2006.

^[9] Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας, Κλάδος Τάξης, Διεύθυνση Γενικής Αστυνόμευσης, Τμήμα Αντιμετώπισης Ενδοοικογενειακής Βίας, «Ετήσια Έκθεση Απολογισμού Έργου 2020», 2020, (τ. π. 15/05/2025)

Ενδοοικογενειακή Βία- Συζυγικός Βιασμός

κού, προς διασφάλιση της απονομής Δικαιοσύνης μέσω της παραπομπής του φερόμενου ως δράστη ενώπιον των αρμόδιων δικαστικών αρχών.

Παράλληλα, μέσω της θεσμοθετημένης συνεργασίας με αρμόδιους Φορείς, Δημόσιες Υπηρεσίες και Κοινωνικούς Οργανισμούς, επιδιώκεται η συγκρότηση ενός ολοκληρωμένου και πολυεπίπεδου μηχανισμού παροχής υποστηρικτικών υπηρεσιών, με σκοπό την καθολική και αποτελεσματική προστασία των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας.

Επιπροσθέτως, η Ελληνική Αστυνομία δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην πρόληψη της ενδοοικογενειακής βίας, αναλαμβάνοντας εξειδικευμένες δράσεις, συμμετέχοντας σε διατομεακές πρωτοβουλίες και συνεργαζόμενη με λοιπούς συναρμόδιους θεσμικούς φορείς. Μέσω των δράσεων αυτών, αποσκοπεί αφενός στην ενημέρωση και ενδυνάμωση των θυμάτων για την υποβολή καταγγελίας, και αφετέρου στην καλλιέργεια πνεύματος κοινωνικής ευαισθητοποίησης και ενεργητικής αντίδρασης απέναντι στο φαινόμενο.

Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης

Η Κυπριακή Δημοκρατία υπέγραψε Σύμβαση στις 16 Ιουνίου 2015, για την αντιμετώπιση όλων των μορφών βίας κατά των γυναικών, και, κατόπιν εισήγησης του Υπουργείου Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως, το Υπουργικό Συμβούλιο ενέκρινε την κύρωσή της στις 7 Μαρτίου 2017. Η εν λόγω κύρωση σηματοδοτεί σημαντική αναβάθμιση του εγχώριου νομικού πλαισίου για την πρόληψη και αντιμετώπιση της έμφυλης βίας, ενισχύοντας ταυτόχρονα το σύνολο των πολιτειακών πολιτικών που στοχεύουν στην εξάλειψη των διακρίσεων λόγω φύλου και την ενδυνάμωση της γυναικείας υπόστασης εντός της κοινωνίας.^[10]

Η Ελλάδα υπέγραψε τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης στις 11 Μαΐου 2011 και προχώρησε στην κύρωσή της στις 18 Ιουνίου 2018. Η Σύμβαση άρχισε να ισχύει στη χώρα από την 1η Οκτωβρίου 2018, θέτοντας νομι-

κές υποχρεώσεις για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας, καθώς και για την προστασία των θυμάτων.^[11]

Η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης συνιστά το πρώτο διεθνώς νομικά δεσμευτικό και θεσμικά ολοκληρωμένο εργαλείο που έχει ως αντικείμενο τη συνολική πρόληψη και καταπολέμηση όλων των μορφών βίας κατά των γυναικών, καθώς και τη συστηματική προστασία των θυμάτων έμφυλης και ενδοοικογενειακής κακοποίησης. Ταυτόχρονα, θέτει τις βάσεις για την επιβολή αυστηρών και αναλογικών ποινικών κυρώσεων στους δράστες αυτών των εγκλημάτων.^[12]

Η ονομασία της Σύμβασης προέρχεται από την Κωνσταντινούπολη, όπου και έλαβε χώρα το 2011 η σχετική σύνοδος του Συμβουλίου της Ευρώπης. Αποτελεί την πρώτη περιεκτική διεθνή συνθήκη του Συμβουλίου στον τομέα της προστασίας από την έμφυλη βία, καθώς καλύπτει ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, όπως η παρενόχληση, η παρακολούθηση, οι εξαναγκαστικοί γάμοι, οι ακρωτηριασμοί των γυναικείων γεννητικών οργάνων, οι καταναγκαστικές εκτρώσεις και στείρωσεις, καθώς και λοιπές μορφές σωματικής ή ψυχολογικής κακοποίησης με βάση το φύλο.

Νομοθετικό πλαίσιο αντιμετώπισης της βίας στην Κύπρο:

Ο Νόμος 115(Ι)/2021, περί Πρόληψης και Καταπολέμησης της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας και συναφών θεμάτων, θεσπίζει στην Κύπρο ένα ολοκληρωμένο νομικό πλαίσιο για την πρόληψη, την ποινική αντιμετώπιση και την αποτελεσματική καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας, σε συμφωνία με τις διατάξεις της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης.^[13]

Ο νόμος καλύπτει όλες τις μορφές βίας, όπως σωματική, ψυχολογική, λεκτική, σεξουαλική και οικονομική, καθώς και τον εξαναγκασμό, την παρακολούθηση (stalking) και τη σεξουαλική παρενόχληση, συμπεριλαμβανομένης της βίας εντός της οικογένειας, ανεξαρτήτως

«Η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης συνιστά το πρώτο διεθνώς νομικά δεσμευτικό και θεσμικά ολοκληρωμένο εργαλείο που έχει ως αντικείμενο τη συνολική πρόληψη και καταπολέμηση όλων των μορφών βίας κατά των γυναικών»

^[10] Σύνδεσμος για την Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Βίας στην Οικογένεια, (τ.π. 12/12/2025)

^[11] 10. Council of Europe, « Action Against violence against women and domestic violence Instabul Convention», Country Monitoring, (τ. π. 17/12/2025)

^[12] Ibid 10.

^[13] Ο περί της Πρόληψης και της Καταπολέμησης της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας και περί Συναφών Θεμάτων Νόμος του 2021 (Ν. 115(Ι)/2021), (τ.π. 17/12/2025)

Εγκληματολογία

φύλου, δίνοντας όμως ιδιαίτερη έμφαση στην προστασία των γυναικών ως ομάδας που πλήττεται δυσανάλογα. Επιπλέον, προβλέπει μέτρα προστασίας και υποστήριξης των θυμάτων, όπως η απομάκρυνση του δράστη, η επιβολή απαγορευτικών διαταγμάτων, η πρόσβαση σε υπηρεσίες υποστήριξης και ειδικές διαδικασίες ποινικής μεταχείρισης, ενώ παράλληλα ενισχύει την πρόληψη μέσω εκπαίδευσης, ευαισθητοποίησης και συνεργασίας των αρμόδιων φορέων.^[14]

Θύμα και Δράστης^[15]

Ο βιασμός αποτελεί κοινό έγκλημα, γεγονός που σημαίνει ότι μπορεί να τελεστεί από οποιοδήποτε πρόσωπο. Στην Ελλάδα, μετά το 1984, οπότε το αδίκημα απέκτησε ουδέτερο ως προς το φύλο χαρακτήρα, δράστης μπορεί να είναι τόσο άνδρας όσο και γυναίκα. Αντίστοιχα, και το θύμα, σύμφωνα με τον ν. 1419/1984, δύναται να είναι ανεξαρτήτως φύλου, δεδομένου ότι πλέον ο βιασμός θεμελιώνεται σε γενετήσια πράξη, δηλαδή σε συνουσία ή άλλη πράξη γενετήσιου χαρακτήρα, χωρίς να απαιτείται κατ' ανάγκη σωματική διείσδυση.

Θύμα βιασμού μπορεί επίσης να είναι άτομο ανίκανο να αντισταθεί ή πρόσωπο που στερείται αντίληψης των τελούμενων πράξεων, εφόσον η πράξη πραγματοποιείται με εξαναγκασμό και όχι με κατάχρηση, υπό την προϋπόθεση ότι το θύμα βρίσκεται εν ζωή. Σε περίπτωση που το πρόσωπο έχει ήδη αποβιώσει, δεν στοιχειοθετείται το έγκλημα του βιασμού, αλλά ενδέχεται να συντρέχουν, υπό προϋποθέσεις, τα αδικήματα της προσβολής της μνήμης νεκρού (άρθρο 365 ΠΚ) ή της φθοράς χώρων φύλαξης νεκρών ή νεκροταφείων (άρθρο 191Α § 2 ΠΚ). Τέλος, εάν ο δράστης αγνοούσε τον θάνατο του θύματος, πρόκειται για απρόσφορη, λόγω αντικειμένου, απόπειρα βιασμού, η οποία παραμένει ατιμώρητη.

Συνέπειες βιασμού στο θύμα:

Ο συζυγικός βιασμός έχει ιδιαίτερα βαριές συνέπειες, επηρεάζοντας σε μεγάλο βαθμό την ψυχική και συναισθηματική ισορροπία

των θυμάτων. Με βάση τις διάφορες συνεντεύξεις γυναικών, αυτές αναφέρουν ότι κατά τη διάρκεια της κακοποίησης ένιωσαν κυρίως φόβο, θυμό και ντροπή, ενώ συχνά εμφανίζεται και έντονο το συναίσθημα της προδοσίας, καθώς ο δράστης ήταν ο ίδιος τους ο σύζυγος. Σε αρκετές περιπτώσεις, το τραυματικό βίωμα συνοδεύεται από ισχυρό ψυχικό σοκ, ιδιαίτερα όταν η βία δεν αποτελεί μεμονωμένο γεγονός αλλά επαναλαμβάνεται. Μακροπρόθεσμα, ο συζυγικός βιασμός συνδέεται με μείωση της αυτοπεποίθησης και της αυτοεκτίμησης, καθώς και με επίμονα αισθήματα ανασφάλειας, άγχους και ευαλωτότητας. Τα θύματα συχνά κάνουν λόγο για εκτεταμένες ψυχολογικές επιπτώσεις, όπως μετατραυματική διαταραχή στρες, καταθλιπτικά συμπτώματα και δυσκολίες στη δημιουργία και διατήρηση υγιών διαπροσωπικών σχέσεων. Η άσκηση βίας στο πλαίσιο του γάμου, όπου ο θύτης είναι πρόσωπο οικείο και συναισθηματικά κοντινό, επιβαρύνει περαιτέρω την κατάσταση, καθιστώντας τις συνέπειες πιο περίπλοκες και διαρκείς, καθώς η κακοποίηση συχνά εξελίσσεται σε βάθος χρόνου και συνδέεται με συνεχή έλεγχο και άσκηση εξουσίας.^[16]

Καταγγελία του θύματος για τον δράστη:

Αδιαμφισβήτητα, ο συζυγικός βιασμός πρέπει να καταγγέλλεται σε κάθε περίπτωση. Επί παραδείγματι, αν η γυναίκα ή ο άντρας υποστούν οποιαδήποτε μορφή βίας, σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να το αγνοήσουν και από την πρώτη ήδη στιγμή πρέπει να γίνει η καταγγελία. Υπάρχουν περιπτώσεις, όμως, στις οποίες το θύμα νιώθει φόβο, και αυτός ο φόβος αποτρέπει το θύμα από το να καταγγείλει τον δράστη.

Ο ρόλος της Αστυνομίας στην καταπολέμηση της βίας και την προστασία των θυμάτων στην Κύπρο:

Η Αστυνομία διαδραματίζει καίριο ρόλο στην πρόληψη, αντιμετώπιση και καταστολή όλων των μορφών βίαιης ή παραβατικής συμπεριφοράς, εξασφαλίζοντας την προστασία των πολιτών και την παραπομπή των δράστων

«Μακροπρόθεσμα, ο συζυγικός βιασμός συνδέεται με μείωση της αυτοπεποίθησης και της αυτοεκτίμησης, καθώς και με επίμονα αισθήματα ανασφάλειας, άγχους και ευαλωτότητας»

[14] 13. Ο περί της Πρόληψης και της Καταπολέμησης της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας και περί Συναφών Θεμάτων Νόμος του 2021 (Ν. 115(Ι)/2021), (τ.π. 17/12/2025)

[15] 14. Ε. Φυτράκης, Ν. Παρασκευόπουλος, Αξιώποινες σεξουαλικές πράξεις, 2η έκδ., 2021, (τ.π.17/12/2025)

[16] European Union Agency For Fundamental Rights, «Βία κατά των γυναικών: πανευρωπαϊκή έρευνα», 2014, (τ.π. 12/12/2025)

Ενδοοικογενειακή Βία- Συζυγικός Βιασμός

στη Δικαιοσύνη, σύμφωνα με τις διατάξεις του ποινικού δικαίου. Κάθε καταγγελία περί άσκησης βίας εξετάζεται με τη δέουσα επιμέλεια, και όταν υπάρχουν επαρκή αποδεικτικά στοιχεία ή αξιόπιστες μαρτυρίες, λαμβάνονται τα νόμιμα κατασταλτικά μέτρα κατά του φερόμενου ως δράστη.^[17]

Ταυτόχρονα, η Αστυνομία μεριμνά για την άμεση προστασία των θυμάτων μέσω της αξιοποίησης των ενδίκων βοηθημάτων και μέτρων ασφαλείας που προβλέπονται από το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο. Παράλληλα, παρέχεται στους πολίτες ενημέρωση αναφορικά με τη διαδικασία που ακολουθείται σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής ή έμφυλης βίας, με στόχο τη διασφάλιση της διαφάνειας και της προσβασιμότητας στη δικαιοσύνη. Η Αστυνομία κατευθύνει τα θύματα, όπου κρίνεται αναγκαίο, σε εξειδικευμένες κοινωνικές δομές και υπηρεσίες ψυχολογικής ή νομικής υποστήριξης, ενώ ενεργοποιεί τη συνεργασία με άλλους εμπλεκόμενους κρατικούς ή ημικρατικούς φορείς, προκειμένου να επιτευχθεί η ολιστική και αποτελεσματική διαχείριση κάθε περιστατικού.^[18]

Βήματα για την αποκατάσταση του θύματος

Η διαχείριση του συζυγικού βιασμού δεν εξαντλείται στην απλή αναγνώριση των σοβαρών συνεπειών που επιφέρει στο θύμα, αλλά περιλαμβάνει και την ανάγκη για άμεση, ολοκληρωμένη στήριξη σε σωματικό, ψυχικό και κοινωνικό επίπεδο. Η έγκαιρη κινητοποίηση των αρμόδιων μηχανισμών, η αξιοποίηση εξειδικευμένων υπηρεσιών υγείας και η ουσιαστική θεσμική μέριμνα αποτελούν καθοριστικά στοιχεία για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων του θύματος και τη σταδιακή αποκατάσταση της αίσθησης ασφάλειας και αξιοπρέπειας. Στο πλαίσιο αυτό, παρουσιάζονται στη συνέχεια τα βασικά στάδια που θεωρούνται αναγκαία για την υποστήριξη και αποκατάσταση του θύματος, τόσο σε επίπεδο ιατρικής και νομικής φροντίδας όσο και σε επίπεδο ψυχοκοινωνικής υποστήριξης.^[19]

Στην Κύπρο, ο Ν 115(Ι)/2021 αναφέρει ότι η άμεση προσέλευση σε δημόσιο νοσηλευτικό ίδρυμα είναι ουσιώδους σημασίας, τόσο για την παροχή της αναγκαίας ιατρικής φροντίδας όσο και για την επίσημη καταγραφή και τεκμηρίωση των σωματικών βλαβών από αρμόδιο ιατρό του κρατικού τομέα. Σε περίπτωση που η ιατρική εξέταση δεν έχει προηγηθεί της εμπλοκής της Αστυνομίας, ο επιληφθείς αστυνομικός λειτουργός θα παραδώσει ειδικά διαμορφωμένο έντυπο ιατρικής γνωμάτευσης, το οποίο θα πρέπει να συμπληρωθεί από ιατρό και να επιστραφεί εγκαίρως στην Αστυνομία για τις περαιτέρω δικονομικές ενέργειες.^[20]

Παράλληλα, θα πρέπει τα θύματα να προβούν σε οικογενειακές συμβουλές προκειμένου να υπάρξει μια λύση, η οποία να είναι όσο το δυνατό καλύτερη και για τους δύο συζύγους. Συγκεκριμένα, οι πλέον εξειδικευμένοι φορείς για την παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης, καθοδήγησης και διαμεσολαβητικής παρέμβασης σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακών δυσκολιών είναι οι Οικογενειακοί Σύμβουλοι των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας, οι οποίοι λειτουργούν στο πλαίσιο κρατικών πολιτικών κοινωνικής προστασίας. Επιπλέον, ανάλογες υπηρεσίες δύνανται να παρέχονται και από άλλους επαγγελματίες, που στελεχώνουν είτε δημόσιους είτε μη κυβερνητικούς οργανισμούς με συναφή αντικείμενα αρμοδιότητας.^[21]

Προγράμματα τα οποία βοηθούν στην αντιμετώπιση της βίας στην οικογένεια στην Κύπρο και Ελλάδα:

Ο Σύνδεσμος για την Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Βίας στην Οικογένεια (ΣΠΑΒΟ) είναι ένας θεσμικά αναγνωρισμένος φορέας κοινωνικής παρέμβασης, που παρέχει ολοκληρωμένες υπηρεσίες για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας. Το έργο του ΣΠΑΒΟ δεν περιορίζεται μόνο στην προστασία και στήριξη των θυμάτων, μέσω ασφαλών φιλοξενίας, ψυχοκοινωνικής υποστήρι-

«η άμεση προσέλευση σε δημόσιο νοσηλευτικό ίδρυμα είναι ουσιώδους σημασίας»

[17] Ibid 10.

[18] Ibid 10.

[19] Ibid 10.

[20] Ο περί της Πρόληψης και της Καταπολέμησης της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής

Βίας και περί Συναφών Θεμάτων Νόμος του 2021 (Ν. 115(Ι)/2021), (τ.π. 17/12/2025)

[21] Ibid 10.

Εγκληματολογία

ξης και νομικής καθοδήγησης, αλλά περιλαμβάνει και την παροχή συμβουλευτικής και θεραπευτικής βοήθειας προς τους δράστες.^[22]

Η παρέμβαση προς τους δράστες γίνεται αποικλειστικά με τη δική τους συναίνεση και την αναγνώριση της παραβατικής τους συμπεριφοράς, με στόχο την πρόληψη επανάληψης της βίας και την υιοθέτηση μη βίαιων τρόπων διαχείρισης συγκρούσεων. Με αυτόν τον τρόπο, το ΣΠΑΒΟ συνδυάζει δικαιοκρατικές και θεραπευτικές προσεγγίσεις, εστιάζοντας τόσο στην άμεση αντιμετώπιση των περιστατικών βίας όσο και στην πρόληψη νέων, με γνώμονα την αποκατάσταση των οικογενειακών σχέσεων και την προστασία όλων των εμπλεκόμενων. Το πρόγραμμα αποτελεί ενεργό κομμάτι της Κυπριακής Κοινότητας. Στην Ελλάδα, σημαντική συμβολή στην αντιμετώπιση της οικογενειακής βίας προσφέρει το Κέντρο ΔΙΟΤΙΜΑ, το οποίο παρέχει εξειδικευμένη στήριξη και παρεμβατικά προγράμματα για θύματα και δράστες, συνδυάζοντας συμβουλευτική, θεραπευτική παρέμβαση και εκπαίδευση για την πρόληψη της βίας.^[23]

Ποινική Αντιμετώπιση της Ενδοοικογενειακής Προσβολής της γενετήσιας ελευθερίας στην Ελλάδα και Κύπρο:

Το Άρθρο 9 του Ν 3500/2006, προβλέπει ποινές για την ενδοοικογενειακή προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας. Συγκεκριμένα, όποιο μέλος της οικογένειας προσβάλλει την αξιοπρέπεια άλλου μέλους μέσω ιδιαίτερα ταπεινωτικού λόγου ή πράξης που σχετίζεται με τη σεξουαλική του ζωή, τιμωρείται με φυλάκιση έως δύο ετών. Σε περίπτωση που το θύμα είναι ανήλικο, η ποινή αυξάνεται και προβλέπεται φυλάκιση από έξι μήνες έως τρία έτη. Οι ίδιες διατάξεις εφαρμόζονται και σε περιπτώσεις όπου ο δράστης εργάζεται σε φορέα παροχής κοινωνικής μέριμνας και η πράξη του στρέφεται κατά ατόμου που λαμβάνει τις υπηρεσίες του φορέα.^[24]

Στην Κύπρο, με βάση το Άρθρο 7 του Ν 115(Ι)/2021 όποιο πρόσωπο διαπράττει ανεπιθύμητη σεξουαλική πράξη ή συμπεριφορά εναντίον της συζύγου ή του/της συντρόφου

του, είτε με λόγια είτε με πράξεις, και με σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειάς της, θεωρείται ένοχο αδικήματος. Ιδιαίτερα όταν η συμπεριφορά αυτή δημιουργεί εκφοβιστικό, εχθρικό, υποτιμητικό, ταπεινωτικό ή προσβλητικό περιβάλλον για το θύμα μέσα στον γάμο ή τη συντροφική σχέση, ο δράστης υπόκειται σε ποινή φυλάκισης έως πέντε (5) έτη ή σε χρηματική ποινή έως δέκα χιλιάδες ευρώ (€10.000), ή και σε συνδυασμό αυτών των ποινών.^[25]

Συμπεράσματα

Η βία, ανεξάρτητα από τη μορφή της σωματική, ψυχολογική, λεκτική, σεξουαλική ή οικονομική, συνιστά σοβαρή παραβίαση της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας και των θεμελιωδών δικαιωμάτων, επηρεάζοντας σημαντικά την ψυχική, σωματική και κοινωνική ισορροπία των θυμάτων. Ο συζυγικός βιασμός, ως ιδιαίτερη μορφή ενδοοικογενειακής βίας, επιδεινώνει αυτές τις επιπτώσεις λόγω της στενής σχέσης μεταξύ θύματος και δράστη, προκαλώντας έντονο ψυχικό τραύμα, φόβο, ντροπή, αίσθημα προδοσίας και μακροχρόνιες ψυχολογικές διαταραχές. Η αναγνώριση και η καταγγελία τέτοιων πράξεων είναι απαραίτητες, παρόλο που συχνά τα θύματα διστάζουν εξαιτίας φόβου ή κοινωνικού στίγματος.

Η νομοθεσία σε Ελλάδα και Κύπρο έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο, με την καθιέρωση της αυτεπάγγελτης δίωξης του βιασμού, την ενσωμάτωση του συζυγικού βιασμού στο ποινικό δίκαιο και την θέσπιση ειδικών ποινών και διαδικασιών για την προστασία των θυμάτων. Οι νόμοι Ν. 3500/2006 στην Ελλάδα και Ν. 115(Ι)/2021 στην Κύπρο προσφέρουν ολοκληρωμένο πλαίσιο για την ποινική αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής, προβλέποντας μέτρα προστασίας, ποινική διαμεσολάβηση, απαγορευτικά διατάγματα και υποστήριξη των θυμάτων. Επιπλέον, η κύρωση της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης στις δύο χώρες ενισχύει τις υποχρεώσεις για πρόληψη, αποτελεσματική δίωξη και προστασία των θυμάτων, αναδεικνύοντας την αντιμετώπιση της βίας ως δημόσια ευθύνη του κράτους.

«Η νομοθεσία σε Ελλάδα και Κύπρο έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο, με την καθιέρωση της αυτεπάγγελτης δίωξης του βιασμού, την ενσωμάτωση του συζυγικού βιασμού στο ποινικό δίκαιο και την θέσπιση ειδικών ποινών και διαδικασιών για την προστασία των θυμάτων»

[22] Ibid 10.

[23] Κέντρο Διοτίμα, (τ.π. 18/12/2025)

[24] Ν 3500/2006, Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις, Άρθρο 9, (τ.π. 18/12/2025)

[25] Ο περί της Πρόληψης και της Καταπολέμησης της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας και περί Συναφών Θεμάτων Νόμος του 2021 (Ν. 115(Ι)/2021), Άρθρο 7, (τ.π. 17/12/2025)

Ενδοοικογενειακή Βία- Συζυγικός Βιασμός

Η συμβολή της Αστυνομίας και των αρμόδιων κοινωνικών φορέων είναι καθοριστική, τόσο στην πρόληψη και διερεύνηση των περιστατικών όσο και στην παροχή άμεσης και ολοκληρωμένης στήριξης στα θύματα. Η συνεργασία με εξειδικευμένους φορείς, όπως ο ΣΠΑΒΟ στην Κύπρο και το Κέντρο ΔΙΟΤΙΜΑ στην Ελλάδα, διασφαλίζει ολοκληρωμένη υποστήριξη που περιλαμβάνει ψυχολογική, κοινωνική και νομική βοήθεια, καθώς και παρέμβαση προς τους δράστες με σκοπό την αποτροπή επανάληψης της βίας. Συνολικά, η αντιμετώπιση του συζυγικού βιασμού απαιτεί συνδυασμό νομοθετικών, θεσμι-

κών και κοινωνικών δράσεων, ώστε να διασφαλίζεται η προστασία των θυμάτων, η απονομή δικαιοσύνης και η πρόληψη της βίας στο μέλλον. Η πλήρης εφαρμογή του υπάρχοντος νομικού πλαισίου, η αύξηση της ενημέρωσης και της κοινωνικής ευαισθητοποίησης, καθώς και η αποτελεσματική λειτουργία προγραμμάτων υποστήριξης και αποκατάστασης, αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις για την προστασία της γενετήσιας ελευθερίας, της αξιοπρέπειας και της ασφάλειας όλων των πολιτών.

•••••

Η προστασία των εκτοπισθέντων λόγω ένοπλων συρράξεων και λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών στη Γερμανία,

Επαρκής ή όχι;

Ειρήνη Προκοπίου, Δικηγόρος στη Νομική Υπηρεσία της Δημοκρατίας (Εισαγγελία), Διδακτορική Φοιτήτρια Νομικής στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Το παρόν άρθρο αφορά στην εξέταση του κατά πόσον προστατεύονται επαρκώς οι εκτοπισθέντες στη Γερμανία *de jure* και *de facto* με ιδιαίτερη έμφαση στους εκτοπισθέντες λόγω ένοπλων συρράξεων και λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών. Η εξέταση θα αφορά στο α) αν γενικώς οι διαδικασίες ασύλου που εφαρμόζει η Γερμανία αναφορικά με τους εκτοπισθέντες είναι σε συνάρτηση/συμμόρφωση με τη Σύμβαση του 1951 αλλά και β) ειδικώς, με ιδιαίτερη έμφαση στο πώς αντιμετωπίζονται οι δύο κατηγορίες εκτοπισθέντων (εκτοπισθέντες λόγω ένοπλων συρράξεων και εκτοπισθέντες λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών) στην Γερμανία δεδομένης της μη εξυπαρχής συμπερίληψής τους στη Σύμβαση της Γενεύης, ούτως ώστε να διαφανεί αν παρέχεται επαρκής προστασία. Αρχικά, θα αναλυθεί το υπάρχον διεθνές – ευρωπαϊκό πλαίσιο που αφορά στην προστασία των προσφύγων, ήτοι η Σύμβαση της Γενεύης, και η επικουρική προστασία, για να γίνει πλήρως αντιληπτό το πεδίο προστασίας των εκτοπισθέντων, ώστε να μπορεί να κριθεί η συμβατότητα των γερμανικών διαδικασιών ασύλου με το διεθνές κεκτημένο (δημόσιο διεθνές δίκαιο). Ακολούθως, θα γίνει εξατομικευμένη ανάλυση των γερμανικών διαδικασιών διεθνούς προστασίας (ασύλου), δηλαδή, θα εξεταστεί αν η Γερμανία έχει εναρμονιστεί *de jure* και *de facto* το διεθνές κεκτημένο αναφορικά με την προστασία των εκτοπισθέντων/προσφύγων. Συγκεκριμένα, θα ελεγχθεί η συμβατότητα και αποτελεσματικότητα των σχετικών εθνικών νομοθετημάτων και διαδικασιών, με τη Σύμβαση της Γενεύης και με τις μορφές επικουρικής προστασίας. Μετά από την εξατομικευμένη έρευνα και ανάλυση των προαναφερθεισών διαδικασιών όσον αφορά στην προστασία των εκτοπισθέντων, θα έρθουν στο φως τα σημεία που είναι νομικώς ασύμβατα με τα standards της Σύμβασης ώστε να απαλειφθούν. Επίσης, θα αναλυθεί το πώς προσεγγίζονται νομικά οι εκτοπισθέντες λόγω ένοπλων συρράξεων και οι εκτοπισθέντες λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών στη Γερμανία, δεδομένης της μη εξυπαρχής συμπερίληψής τους στο διεθνή ορισμό. Τέλος, λαμβάνοντας υπόψη τα θετικά και αρνητικά στοιχεία των εθνικών διαδικασιών ασύλου της Γερμανίας, θα προταθεί ένας νέος ορισμός προς άρση της ελλειπούς προστασίας των εκτοπισθέντων..

« Η χρήση του όρου εκτοπισθέντες και όχι πρόσφυγες είναι σκόπιμη, καθότι η μελέτη θέλει να αναδείξει το νομικό κενό της Σύμβασης της Γενεύης»

Η *de jure* και *de facto* εφαρμογή των εθνικών διαδικασιών ασύλου διασφαλίζει την επαρκή και αποτελεσματική προστασία των εκτοπισθέντων. Ως εκ τούτου, με την εξέταση τόσο των εθνικών νομοθετημάτων όσο και της πρακτικής εφαρμογής τους στην Γερμανία, θα αξιολογηθεί το κατά πόσον παρέχονται επαρκή εχέγγυα προστασίας στους εκτοπισθέντες γενικώς, αλλά και ειδικώς, στους εκτοπισθέντες λόγω ένοπλων συρράξεων και λόγω περιβαλλοντι-

κών καταστροφών ώστε να αρθούν τυχόν παραβιάσεις και να διασφαλιστεί η πλήρης προστασία των δικαιωμάτων τους.

Ερώτημα

Το ερώτημα του άρθρου είναι: «Η προστασία των εκτοπισθέντων λόγω ένοπλων συρράξεων και λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών στη Γερμανία: Επαρκής ή όχι;». Η χρήση του όρου εκτοπισθέντες και όχι πρόσφυγες είναι σκόπιμη, καθότι η μελέτη θέλει να αναδείξει το νομικό κενό της Σύμβασης της Γενεύης

Η προστασία των εκτοπισθέντων λόγω ένοπλων συρράξεων και λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών

του 1951 που αποτελεί βασική πηγή προστασίας των προσφύγων, μιας και δεν καλύπτονται κάποιες κατηγορίες εκτοπισθέντων κι έτσι, δε θεωρούνται δικαιούχοι του προσφυγικού καθεστώτος προστασίας και κατ' επέκταση, όλων των προνομίων της Σύμβασης της Γενεύης.

Η επιλογή των δύο συγκεκριμένων κατηγοριών εκτοπισθέντων για περαιτέρω διερεύνηση, ήτοι των εκτοπισθέντων λόγω ένοπλων συρράξεων και των εκτοπισθέντων λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών είναι σκόπιμη, καθότι αποτελούν τις μεγαλύτερες σε αριθμό κατηγορίες εκτοπισθέντων σήμερα, βάσει των στατιστικών στοιχείων που αφορούν στη μετανάστευση στην Ευρώπη που διενεργήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή^[1] και παραδόξως, δεν αποτελούν εξυπαρχής πρόσφυγες υπό το φως της Σύμβασης της Γενεύης. Η επιλογή της Γερμανίας είναι επίσης σκόπιμη, καθώς συγκεντρώνει τα υψηλότερα ποσοστά εκτοπισθέντων στην Ευρώπη σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του UNCHR^[2].

Σκοπός του άρθρου

Ο σκοπός του άρθρου είναι: α) να εξεταστεί το κατά πόσον η Γερμανία έχει εναρμονιστεί de jure με τις διεθνείς επιταγές που αφορούν στην προστασία των προσφύγων/εκτοπισθέντων, β) να διερευνηθεί εάν de facto τηρεί τα συμφωνηθέντα, γ) να εξεταστούν οι διαδικασίες ασύλου για να κριθεί αν είναι συμβατές με τις διεθνείς μορφές προστασίας (Σύμβαση της Γενεύης/συμπληρωματική/προσωρινή προστασία), δ) να εξετάσει το πώς αντιμετωπίζονται νομικά οι εκτοπισθέντες λόγω ένοπλων συρράξεων και οι εκτοπισθέντες λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών, μιας και οι δύο αυτές κατηγορίες δεν περιλαμβάνονται εξυπαρχής στο διεθνές ορισμό και ε) να προταθεί ένας νέος ορισμός για τον πρόσφυγα αφού ληφθούν υπόψη οι πρακτικές και νομικές ασυμβατότητες της Γερμανίας με τις διεθνείς μορφές προστασίας.

Θέση

Η θέση που προκύπτει από το άρθρο είναι ότι η Γερμανία : α) αν και έχει εναρμονίσει τις εθνικές νομοθεσίες με τη Σύμβαση της Γενεύης, πρακτικά γίνεται κατάχρηση κατά την εφαρμογή των σχετικών διαδικασιών συγκεκριμένων άρθρων της (που θα φανεί μέσα από την ανάλυση ποια και με ποιο τρόπο), και β) δεδομένου ότι οι δύο κατηγορίες εκτοπισθέντων (οι εκτοπισθέντες λόγω ένοπλων συρράξεων και οι εκτοπισθέντες λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών) δεν υπάρχουν εξυπαρχής ως κατηγορίες που χρήζουν προστασίας υπό το φως της Σύμβασης του 1951, η προσπάθεια για προστασία τους μέσω άλλων μορφών είτε συμπληρωματικής/προσωρινής προστασίας, εν είναι αρκετή, διότι πρακτικά η χορήγηση άλλων μορφών προστασίας καταλήγει σε χορήγηση καθεστώτος μειωμένων ποσοτικών και ποιοτικών δικαιωμάτων και προνομίων σε σύγκριση με τους πρόσφυγες της Σύμβασης του 1951, ενώ στην πραγματικότητα βρίσκονται στην ίδια, ευάλωτη κατάσταση και χρήζουν εξίσου προστασίας.

Ως εκ τούτου, πρέπει να βελτιωθούν κάποια νομικά σημεία που θα διαφανούν πρακτικά ασύμβατα με τη Σύμβαση, διότι ο στόχος των συμπληρωματικών μορφών προστασίας είναι να παρέχουν στον ίδιο βαθμό προστασία σε άτομα που δεν καλύπτονται από τη Σύμβαση όχι να υπονομεύουν το μέγεθος, την ποιότητα και το εύρος της προστασίας της, μόνο για το λόγο ότι κάποιος εκτοπίστηκε λόγω περιβαλλοντικής καταστροφής ή πολέμου και όχι λ.χ., ένεκα φυλετικών διακρίσεων. Έχει μεγάλη σημασία στην νομική αντιμετώπιση του εκτοπισθέντος από το σημείο της εισόδου του, στις διαδικασίες που ακολουθούν, μέχρι και την εκδίκαση της υπόθεσης η θεώρηση του ως prima facie πρόσφυγα. Έτσι, μετά από τις επισημάνσεις θα προωθηθεί η δημιουργία ενός νέου ορισμού με όλες τις νομικές και πρακτικές εγγυήσεις σε όλους τους εκτοπισθέντες περιλαμβανομένου και των προαναφερθεισών κατηγοριών και που θα περιέχει αλλαγές των

«πρέπει να βελτιωθούν κάποια νομικά σημεία που θα διαφανούν πρακτικά ασύμβατα με τη Σύμβαση»

[1] 1Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2021-2022) «Συνολικά στοιχεία για τους μετανάστες στην ευρωπαϊκή κοινωνία», <https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/statistics-migration-europe_el>

[2] UNCHR (2022) <<https://www.unhcr.org/europe.html#:~:text=According%20to%20UNHCR%20data%2C%20by,cent%20from%20the%20previous%20year>>

Δίκαιο ασύλου

σημείων που είναι de jure/de facto καταχρηστικά .

Δομή

Το παρόν άρθρο έχει χωριστεί στα κάτωθι επιμέρους κεφάλαια , ώστε να επιτευχθεί ο βασικός στόχος της που είναι η αξιολόγηση της επάρκειας προστασίας των εκτοπισθέντων/προσφύγων γενικώς στην Γερμανία, αλλά και ειδικώς των εκτοπισθέντων λόγω ένοπλων συρράξεων και των εκτοπισθέντων λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών.

Στην παρούσα ενότητα θα γίνει ανάλυση της δομής του άρθρου , αποκρυστάλλωση του ερωτήματος που θα καταπιαστεί, θα επεξηγηθεί ο σκοπός της εργασίας, η θέση που προκύπτει επί του ερωτήματος και οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις που θα χρησιμοποιηθούν. Στο Κεφάλαιο 1 του άρθρου θα αναλυθούν οι μορφές προστασίας σε διεθνές -ευρωπαϊκό επίπεδο, ούτως ώστε να γίνει πλήρως κατανοητό το πεδίο προστασίας των εκτοπισθέντων και να αξιολογηθεί σε κατοπινό στάδιο (συγκεκριμένα στο κεφάλαιο 3 της εργασίας) η de jure και de facto συμβατότητα των γερμανικών διαδικασιών ασύλου με τις διεθνείς μορφές προστασίας. Παράλληλα με την ανάλυση των διεθνών μορφών προστασίας, θα επισημαίνονται και τα προβληματικά τους στοιχεία, για να ληφθούν υπόψη στο τελευταίο κεφάλαιο όπου θα προταθεί νέος ορισμός.

Στο Κεφάλαιο 2, θα γίνει εξατομικευμένη ανάλυση του συστήματος ασύλου της Γερμανίας για να διαφανεί εάν de jure ή και de facto τηρεί τις επιταγές του δημοσίου διεθνούς δικαίου. Θα εξεταστεί αν εφαρμόζει τις διαδικασίες ασύλου καταχρηστικά.

Στο Κεφάλαιο 3, θα εξεταστεί το πώς αντιμετωπίζονται οι εκτοπισθέντες λόγω ένοπλων συρράξεων και στο Κεφάλαιο 4, οι εκτοπισθέντες λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών, συνεπεία της μη εξυπαρχής συμπερίληψης τους στον ορισμό για να ελεγχθεί το κατά πόσον παρέχονται σ' αυτούς τα ίδια εχέγγυα προστασίας με τους πρόσφυγες υπό το φώς της Σύμβασης του 1951.

Στο Κεφάλαιο 4, θα παραχωρηθούν συμπεράσματα επί του ερωτήματος του άρθρου , ώστε να γίνει καταληκτικά ξεκάθαρο το τι λείπει

για επαρκή προστασία εκτοπισθέντων είτε από άποψη κατάχρησης των εθνικών μηχανισμών είτε από άποψη κενού δικαίου, και να προταθεί ένας νέος ορισμός για προστασία των προσφύγων. Ο ορισμός αυτός θα προωθηθεί, αφού ληφθούν υπόψη οι επισημάνσεις των προηγούμενων κεφαλαίων, ώστε να αρθούν τυχόν νομικές και πρακτικές ασυμβατότητες της γερμανικής έννομης τάξης με το Διεθνές Δίκαιο.

Μεθοδολογία

Το παρόν άρθρο λόγω της φύσης του θα βασίζεται σε δογματική και συγκριτική μεθοδολογία. Η δογματική μεθοδολογία έχει ως σημείο αναφοράς το θετικό δίκαιο, ήτοι τους διεθνείς, ευρωπαϊκούς, εθνικούς κανόνες δικαίου, τις αρχές δικαίου, τα δόγματα, τη νομολογία, τις αναφορές στη λογοτεχνία, τα συντάγματα των διαφόρων κρατών.³¹ Το άρθρο αυτό, θα αξιολογεί το κατά πόσον η Γερμανία εφαρμόζει de jure και de facto το υπάρχον θετικό δίκαιο όπως αυτό περιγράφεται σε διεθνείς κανόνες, νομολογία, που διέπει το δημόσιο διεθνές δίκαιο, καθώς πρέπει η κρατική δράση να περιορίζεται στα όρια του για να θεωρείται νόμιμη. Μέσα από την δογματική μεθοδολογία, θα αναδειχθούν κάποιες δράσεις/παραλείψεις της Γερμανίας οι οποίες συνιστούν παραβιάσεις μιας και βρίσκονται σε αντίθεση με το θετικό δίκαιο, που αποτελεί τη βάση του καθορισμού για το κατά πόσον συντελείται ή όχι παραβίαση.

Με τη συγκριτική μεθοδολογία εξετάζεται μια μάζα νομικών δεδομένων και αναλύσεων σε σχέση με άλλες και στη συνέχεια θα αξιολογείται σε ποιο βαθμό τα νομικά αυτά δεδομένα μοιάζουν και σε ποιο βαθμό διαφέρουν. Η ουσία της διαφοράς ενός νομικού δεδομένου με άλλο στην προκειμένη είναι η ανάδειξη της απόκλισης του νομικού κειμένου/πρακτικής της Γερμανίας με το διεθνές δίκαιο (Σύμβαση της Γενεύης του 1951, καθεστώς συμπληρωματικής/προσωρινής προστασίας),

«Το άρθρο αυτό, θα αξιολογεί το κατά πόσον η Γερμανία εφαρμόζει de jure και de facto το υπάρχον θετικό δίκαιο όπως αυτό περιγράφεται σε διεθνείς κανόνες, νομολογία, που διέπει το δημόσιο διεθνές δίκαιο»

^[3] Vranken J., 'Exciting Times for Legal Scholarship' Law and Method <<https://www.bjutijdschriften.nl/tijdschrift/lawan>

dmethod/2012/2/ReM_2212-2508_2012_002_002_004. >

Η προστασία των εκτοπισθέντων λόγω ένοπλων συρράξεων και λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών

ώστε να φανεί κατά πόσο παρέχεται επαρκής προστασία στους εκτοπισθέντες^[4].

Συμβολή της εργασίας

Η σημασία της μελέτης είναι η συνεισφορά επί του πεδίου όσον αφορά στην προστασία των προσφύγων και εκτοπισθέντων στη Γερμανία καθώς θα αναδειχθεί το κενό δικαίου που υπάρχει σε διεθνές -ευρωπαϊκό επίπεδο, θα γίνει αντιληπτό πως αυτό επηρεάζει την εθνική έννομη τάξη της Γερμανίας, θα εξεταστεί το κατά πόσον συμμορφώνεται *de jure* και *de facto* με τις υποχρεώσεις της που απορρέουν από τη Σύμβαση του 1951 και την επικουρική /συμπληρωματική /προσωρινή προστασία και θα γίνει κριτική αξιολόγηση των *de jure* και *de facto* νομικών πρακτικών που εφαρμόζει. Μέσα από την διερεύνηση και επεξήγηση των ανωτέρω, θα διαφανεί και το κατά πόσον προστατεύονται οι πρόσφυγες/εκτοπισθέντες επαρκώς, και στην περίπτωση που υπάρχουν πρακτικές οι οποίες αντιβαίνουν στους κανόνες που αφορούν στην προστασία τους και στα θεμελιώδη δικαιώματά τους, θα γίνει εισήγηση να απαλείφονται. Με αυτόν τον τρόπο, η παρούσα μελέτη θα συνεισφέρει στην βελτίωση των νομικών πρακτικών που εφαρμόζονται στη Γερμανία αναφορικά με τους πρόσφυγες και εκτοπισθέντες.

1. Διεθνείς μορφές προστασίας προσφύγων και εκτοπισθέντων

Στο Κεφάλαιο 1, θα γίνει ανάλυση του διεθνούς πλαισίου αναφορικά με την προστασία των προσφύγων, δηλαδή να αναλυθεί ο ορισμός της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 που αποτελεί τη βασική πηγή προστασίας των προσφύγων. Επιπρόσθετα, θα αναλυθεί το πεδίο προστασίας της επικουρικής προστασίας, έτσι ώστε να γίνει κατανοητό σε τι αφορά, ποιο είναι το πεδίο εφαρμογής και ποια υποκείμενα δικαίου καλύπτει η κάθε μορφή προστασίας. Αυτό αποσκοπεί στο να γίνει σωστή αξιολόγηση της συμβατότητας και επάρκειας των εθνικών διαδικασιών ασύλου με το διεθνές δίκαιο σε κατοπινά κεφάλαια (κεφάλαιο 3, 4, 5). Για να μπορέσει να εντοπιστεί η όποια κατάχρηση *de jure* και *de facto* σε εθνικό ε-

πίπεδο, πρέπει πρώτα να είναι πλήρως κατανοητό το διεθνές κεντημένο (προαναφερθείσες μορφές προστασίας).

Η Σύμβαση ορισμός του άρθρου 1Α(2) της Σύμβασης της Γενεύης, αναφέρει ότι: «πρόσφυγας είναι το πρόσωπο το οποίο συνεπεία βάσιμου φόβου δίωξης, λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα βρίσκεται εκτός της χώρας της ιθαγένειας και δεν μπορεί ή λόγω του φόβου αυτού δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας ή ανιθαγενής ο οποίος βρισκόμενος εκτός της χώρας της προηγούμενης ή συνήθους διαμονής και για τους ίδιους προαναφερθέντες λόγους δεν μπορεί ή λόγω του φόβου αυτού δεν επιθυμεί να επιστρέψει σε αυτήν». Τα συστατικά στοιχεία που προκύπτουν από τον ορισμό αυτό οδηγούν σε περαιτέρω κατάχρηση πρακτικά από τα κράτη. Καταρχάς, η Σύμβαση αναφέρεται σε φόβο ατόμου (όχι πληθυσμιακής ομάδας), αφήνοντας έξω περιπτώσεις μαζικών ροών. Επίσης, έχει ως προαπαιτούμενο η καταδίωξη να αφορά φυλή, θρησκεία, εθνικότητα, πολιτικές πεποιθήσεις, συμμετοχή σε κοινωνική ομάδα, λόγοι που ερμηνεύονται εξαντλητικά και όχι ενδεικτικά από τα κράτη και αφήνουν εκτός του πεδίου προστασίας της Σύμβασης τον εκτοπισμό συνεπεία οποιασδήποτε άλλης φύσεως καταδίωξης όπως για παράδειγμα, της ένοπλης σύρραξης ή της περιβαλλοντικής καταστροφής.

Επιπρόσθετα, ιδιαίτερα προβληματικό είναι το προαπαιτούμενο του να διαπερνά κάποιος τα σύνορα για να μπορεί να είναι δικαιούχος της προστασίας της Σύμβασης, κριτήριο που αποκλείει αυτομάτως τους εκτοπισθέντες που εγκαταστάθηκαν εντός της χώρας τους, καθώς κρίνεται ότι υπάρχει εσωτερικό υποκατάστατο προστασίας. Προβληματικό κρίνεται και το ότι η Σύμβαση του 1951 δεν διευκρινίζει αν ο φορέας δίωξης είναι το κράτος ή μη κρατικός παράγοντας και ως εκ τούτου, τα εθνικά δικαστήρια τείνουν να μην χορηγούν το προσφυγικό καθεστώς όταν η δίωξη διενεργείται από παρακρατικούς παράγοντες.^[5]

Ως εκ των ανωτέρω, προκύπτει ότι οι εκτοπισθέντες λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών

«Προβληματικό κρίνεται και το ότι η Σύμβαση του 1951 δεν διευκρινίζει αν ο φορέας δίωξης είναι το κράτος ή μη κρατικός παράγοντας»

^[4] Eberle E., 'The Methodology of Comparative Law' (2011) 16 Roger Williams University Law Review

^[5] Ilona Millar, 'There's No Place Like Home: Human Displacement and Climate Change' (2007) Australian International Law Journal 71 – 72.

Δίκαιο ασύλου

και οι εκτοπισθέντες λόγω ένοπλων συρράξεων δεν εμπίπτουν στη Σύμβαση. Επιγραμματικά και οι δύο λόγοι εκτοπισμού δεν περιέχονται στον ορισμό, διότι αφορούν σε αδιακρίτου βίας καταστάσεις και οι βλαπτικές τους συνέπειες εκτείνονται σε μεγάλο αριθμό ατόμων όχι μόνο έναντι ενός ατόμου (σεισμοί, πλημμύρες, τσουνάμι, ένοπλη σύρραξη, βομβαρδισμοί επηρεάζουν ολόκληρη πληθυσμιακή ομάδα), ο φορέας δεν είναι το κράτος (π.χ. στις περιβαλλοντικές καταστροφές ή όταν η ένοπλη σύρραξη διενεργείται από παρακρατικούς), και δεν αφορούν σε φύλο, φυλή, θρησκεία, συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα. Έτσι, οι εκτοπισθέντες λόγω ένοπλων συρράξεων και λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών ανατρέχουν σε μορφές συμπληρωματικής προστασίας για την προστασία τους.

Το καθεστώς επικουρικής/ συμπληρωματικής προστασίας χορηγείται σε οποιοδήποτε αιτητή, ο οποίος δεν αναγνωρίζεται ως πρόσφυγας υπό το φως της Σύμβασης της Γενεύης και εάν επιστρέψει στη χώρα του θα υποστεί σοβαρή βλάβη (π.χ. θανατική ποινή, βασανιστήρια, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση, σοβαρή απειλή κατά της ζωής του λόγω αδιακρίτου βίας ένοπλη σύρραξη). Ωστόσο, λόγω της ευρύτητας και νοηματικής απροσδιοριστίας των εννοιών του ορισμού αυτού, τα εθνικά δικαστήρια τις εξειδικεύουν με τρόπο συσταλτικό με αποτέλεσμα να μην παρέχεται προστασία στους εκτοπισθέντες λόγω ένοπλων συρράξεων. Για παράδειγμα, ο όρος «αδιακρίτου βίας» δεν διευκρινίζεται εάν αναφέρεται σε γεωγραφική εξάπλωση της βίας ή στον αριθμό των απωλειών και τη συχνότητα των πράξεων βίας, ούτε εάν η βία πρέπει να είναι σποραδική ή αθροιστική. Επίσης, η έννοια της «ατομικής απειλής» ως αποτέλεσμα της αδιακρίτου βίας αποτελεί άλλο ένα κώλυμα στην παροχή προστασίας διότι στην παράγραφο 26 του EU Qualification Directive^[6] αναφέρει ότι όταν ένα ρίσκο απευθύνεται σε όλο τον πληθυσμό μιας χώρας δεν

μπορεί να θεωρηθεί ατομικό εκτός από εξαιρετικές περιπτώσεις.^[7] Αυτό, είχε ως αποτέλεσμα σε άλλες περιπτώσεις να ερμηνεύεται κατά περίπτωση και σε άλλες να γίνεται ατομική εξέταση της αίτησης. Για παράδειγμα, στην υπόθεση AM and AM8^[8] κρίθηκε ότι η Σομαλία δε θεωρείται ασφαλές μέρος για την πλειοψηφία των κατοίκων της περιοχής καθώς δυνητικά ο κάθε κάτοικος της εν λόγω περιοχής, λόγω της έντασης της αδιακρίτου βίας της ένοπλης σύρραξης εάν επιστρέψει ενδεχομένως να βιώσει ρίσκο για καταδίωξη, σωματική βλάβη, κακομεταχείριση. Επομένως, κρίθηκε ότι ο κάθε Σομαλός είναι δικαιούχος της επικουρικής προστασίας. Ωστόσο, αναφορικά με το Ιράκ, παρόλο που οι κάτοικοι βίωναν παρόμοιας έντασης, έκτασης καταστάσεις αδιακρίτου βίας ένοπλες συρράξεις και το UNCHR Eligibility Guidelines for Assessing the International Protection Needs of Asylum Seekers for Iraq (2012) ανέγραφε ότι το επίπεδο βίας στην περιοχή ήταν ιδιαίτερα ψηλό, υπήρχαν ανθρώπινες απώλειες, συχνά περιστατικά που θίγουν την ασφάλεια, πολλοί άνθρωποι εκτοπίστηκαν λόγω της σοβαρής και αδιακρίτου βίας συρράξεις, το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν θα εφαρμόσει τα Guidelines και δε θα θεωρήσει το ν. κάθε υπήκοο του Ιράκ (σε αντίθεση με τη Σομαλία) δικαιούχο προστασίας.^[9]

Το στοιχείο της «ατομικότητας» υπό την έννοια ότι ο φόβος/απειλή του ατόμου πρέπει να διαφοροποιείται από τον πληθυσμό είναι προβληματικό, καθώς σε περίπτωση ένοπλων συρράξεων λόγω της διάρκειας, συχνότητας, έντασης επηρεάζει δυσμενώς όλο τον πληθυσμό μιας χώρας. Ο αποκλεισμός από την επικουρική προστασία μόνο για το λόγο ότι κι άλλα άτομα δυνητικά βίωναν το αίσθημα φόβου για τη ζωή τους είναι παράλογο και αναιρεί το σκοπό της προστασίας. Το γεγονός ότι πολλά άτομα βιώνουν το ρίσκο δεν αναιρεί το ίδιο το γεγονός αυτό καθεαυτό, δηλαδή, την ύπαρξη της πραγματικής απειλής και ανάγκης για εκτοπισμό. Θα έπρεπε να αξιολογείται

«ο όρος «αδιακρίτου βίας» δεν διευκρινίζεται εάν αναφέρεται σε γεωγραφική εξάπλωση της βίας ή στον αριθμό των απωλειών και τη συχνότητα των πράξεων βίας, ούτε εάν η βία πρέπει να είναι σποραδική ή αθροιστική»

^[6] Οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου 2011 σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας.

^[7] Satvinder S. Juss, 'Problematizing the Protection of 'war refugees': A rejoinder to Hugo Storey and Jean-Francois Durieux' (2013) 32 (1) Refugee Survey Quarterly 125-128

^[8] AM and AM Somalia CG (2008) UKAIT 00091

^[9] HK v Ors Afghanistan CG (2010) UKUT 378 (IAC)

Η προστασία των εκτοπισθέντων λόγω ένοπλων συρράξεων και λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών

το κατά πόσον ο αιτητής είναι δέκτης των επιθέσεων της γενικευμένης απειλής και εάν είναι ή δύναται να είναι θύμα αδιακρίτου βίας ανεξαρτήτως του εάν βρίσκεται μόνο αυτός ή και άλλα άτομα στην ίδια θέση. Το συμπέρασμα του παρόντος κεφαλαίου είναι ότι ο ορισμός του πρόσφυγα στη Σύμβαση της Γενεύης πάσχει από τα ερμηνευτικά προβλήματα που επισημάνθηκαν και άρα αφήνεται εκτός του πεδίου προστασίας της μεγάλης αριθμός εκτοπισθέντων. Επίσης, ότι οι μορφές επικουρικής προστασίας δεν είναι πανάκεια στο πρόβλημα καθότι επίσης χαρακτηρίζονται από νοηματική απροσδιοριστία η οποία καταλήγει, ομοίως με την Σύμβαση της Γενεύης, σε κατάχρηση από τα κράτη και τους παρέχουν εμμέσως τη δυνατότητα για μη παραχώρηση ούτε αυτής της μορφής προστασίας.

2. Ανάλυση γερμανικών διαδικασιών ασύλου/διοικητικού δικαίου διεθνούς προστασίας διαδικασίες ασύλου

Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει ανάλυση των Γερμανικών διαδικασιών ασύλου (στάδιο εισόδου εκτοπισθέντων, Κανονισμός του Δουβλίνου, εξέταση της αίτησης, Δικαστηριακή προσέγγιση, απέλαση) με σκοπό να κριθεί η *de jure* και *de facto* συμβατότητα τους με την Σύμβαση της Γενεύης.

Στη Γερμανία, υπάρχουν τρεις μορφές προστασίας όσον αφορά στο άσυλο: α) το καθεστώς πρόσφυγα υπό το φώς της Σύμβασης του 1951 που ρυθμίζεται σε τοπικό επίπεδο από το German Asylum Act, β) το καθεστώς επικουρικής προστασίας, και γ) την απαγόρευση απέλασης που ρυθμίζεται στη βάση του German Residence Act και αφορά τις υποχρεώσεις της Γερμανίας σε σχέση με την ΕΣΔΑ.

Καταρχάς, κατά την είσοδο του εκτοπισθέντος στα σύνορα της Γερμανίας ελέγχεται εάν έχει εισέλθει δια μέσου «ασφαλών χώρων» καθότι αυτός είναι ο καθοριστικός παράγοντας για να κριθεί το κατά πόσον δικαιούται ή όχι να αιτηθεί για άσυλο στη βάση του άρθρου 16α(2) του Συντάγματος. Συγκεκριμένα, το άρθρο αυτό αναφέρει ότι όταν ο εκτοπισθείς φτάνει στη Γερμανία δια μέσου ασφαλούς χώρας (δηλαδή χώρας που έχει συνυπογράψει την Σύμβαση της Γενεύης του 1951 και την

ΕΣΔΑ) δεν δικαιούται να αιτηθεί για άσυλο και επιστρέφεται πίσω στην εν λόγω χώρα. Ωστόσο, η εν λόγω νομοθετική πρόβλεψη καταδεικνύει ότι η προσέγγιση της Γερμανίας από το στάδιο της εισόδου του εκτοπισθέντος είναι προβληματική και ασύμβατη με τη Σύμβαση του 1951. Αυτό γιατί, καταρχάς, είναι αντίθετη από το άρθρο 1 της Σύμβασης που επιτάσσει την ατομική εξέταση κάθε αιτητή αλλά και του άρθρου 16 της Σύμβασης της Γενεύης που προβλέπει το δικαίωμα πρόσβασης/προσφυγής στο δικαστήριο.

Επίσης, αναιρεί για το μεγαλύτερο ποσοστό των εκτοπισθέντων το δικαίωμα για αίτηση, καθότι από τη στιγμή που η Γερμανία γειτνιάζει γεωγραφικά με κράτη που είναι μέρη στη Σύμβαση της Γενεύης και στην ΕΣΔΑ και δεδομένου ότι δεν είναι νησί, εκ των πραγμάτων ο εκτοπισθείς θα διαπεράσει από τις εν λόγω χώρες για να φτάσει στη Γερμανία και ως εκ τούτου, σημαίνει πως θα αποστερηθεί το δικαίωμα να αιτηθεί, ενώ στην ουσία δεν μπορούσε από τη ξηρά να φτάσει με άλλο τρόπο.

Επιπρόσθετα, η παράγραφος 3 του άρθρου 16 του Συντάγματος, επιτρέπει στη Βουλή να ορίσει ένα κατάλογο με «ασφαλείς χώρες προέλευσης», ώστε οι αιτητές ασύλου που προέρχονται από τις εν λόγω χώρες να θεωρούνται ως «ασφαλείς από πολιτική καταδίωξη», δεδομένου ότι το γενικό πολιτικό και νομικό κλίμα είναι καλό, οι πρακτικές που χρησιμοποιούνται θεωρούνται αξιόπιστες, υπάρχει επαρκής προστασία ως προς την πολιτική καταδίωξη, απαγόρευση απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης και είναι εφαρμόσιμη η αρχή της μη επαναπροώθησης.

Το εν λόγω τεκμήριο μπορεί να αναιρεθεί εάν ο αιτητής ασύλου παρουσιάσει ουσιώδη γεγονότα που να υποδεικνύουν ότι ο ίδιος κινδυνεύει από πολιτική καταδίωξη ανεξάρτητα από τις γενικώς καλές συνθήκες κατά τα λοιπά στη χώρα προέλευσης του. Ωστόσο, *de facto* δεν μπορεί να αναιρεθεί το εν λόγω τεκμήριο, καθότι η θεώρηση των ασφαλών χωρών καταλήγει σε μια ταχεία διαδικασία κατά συρροή επαναπροώθησης εκτοπισθέντων πίσω στις χώρες μόνο για το λόγο ότι προέρχονται από

«η παράγραφος 3 του άρθρου 16 του Συντάγματος, επιτρέπει στη Βουλή να ορίσει ένα κατάλογο με «ασφαλείς χώρες προέλευσης», ώστε οι αιτητές ασύλου που προέρχονται από τις εν λόγω χώρες να θεωρούνται ως «ασφαλείς από πολιτική καταδίωξη»»

Δίκαιο ασύλου

ασφαλή χώρα.^[10] Στην ουσία, μόλις γίνει αντιληπτό από τις αρχές ότι οι εκτοπισθέντες προέρχονται από ασφαλή χώρα, χωρίς συνέντευξη ή άλλες νομικές προβλέψεις και ανεξαρτήτως αν εκιρεθούν άλλες διαδικασίες, οι εκτοπισθέντες παραπέμπονται αμέσως πίσω στην χώρα τους. Αυτό, συνιστά παραβίαση του άρθρου 1 της Σύμβασης που επιτάσσει την ατομική εξέταση αιτήσεων, του άρθρου 3 που προωθεί την ίση μεταχείριση ανεξαρτήτως φυλής, του άρθρου 16, που αφορά σε πρόσβαση όλων στο Δικαστήριο για προώθηση της προσφυγής τους και του άρθρου 42 που αναφέρει ότι τα *reservation* επιτρέπονται μόνο όταν αυτά δεν αντίκεινται στα άρθρα 1,3,16,33 της Σύμβασης. Στην προκειμένη, πρόκειται για ένα *de facto* γεωγραφικό περιορισμό εκτοπισθέντων στη βάση της χώρας προέλευσης τους. Παράλληλα, αντίκειται στον Κανονισμό του Δουβλίνου σύμφωνα με τον οποίο τα συμβαλλόμενα κράτη επιβαρύνουν τη δέσμευσή τους στη Σύμβαση χωρίς κανένα γεωγραφικό περιορισμό^[11]. Για να υπήρχε συμβατότητα της νομοθετικής πρόβλεψης της «ασφαλούς χώρας», θα έπρεπε οι εκτοπισθέντες να μπορούν να αιτηθούν για προσφυγικό καθεστώς, με την χρήση των κατάλληλων νομικών μέσων ώστε να παρουσιάσουν επαρκώς την υπόθεσή τους, αλλιώς πρόκειται για παραβίαση της αρχής της μη επαναπροώθησης εφόσον ο αιτητής ενδέχεται να είχε ως ισχυρισμό ότι στη χώρα προέλευσής του καταδιώκεται.

Πρόκειται λοιπόν για μια *a priori* κατηγοριοποίηση αιτητών, θεώρησή τους ως ασφαλείς ανάλογα με την χώρα προέλευσής τους και συγχρόνως για μαζική άρνηση παραχώρησής προσφυγικού καθεστώτος^[12].

Δεδομένου λοιπόν ότι ο εκτοπισθείς δεν απορριφθεί από το προδικαστικό στάδιο, εξετάζεται η αίτησή του στη βάση του άρθρου 16 του Basic Law, σύμφωνα με το οποίο: “Persons persecuted on political grounds shall enjoy the rights of asylum”^[13]. Όπως

είναι ορατό από το λεκτικό του εν λόγω άρθρου, το Δικαστήριο αντί να ελέγχει εάν υπάρχει το υποκειμενικό στοιχείο του φόβου του αιτητή όπως επιτάσσει ο ορισμός του άρθρου 1 Α της Σύμβασης του 1951, εξετάζει το κατά πόσον ο φορέας της δίωξης είχε κίνητρο πολιτικό. Το Γερμανικό Δικαστήριο, εφάρμοσε *de facto* ένα αντικειμενικό concept «πολιτικής καταδίωξης», με την παντελή απόκλιση του υποκειμενικού στοιχείου του βάσιμου φόβου ως στοιχείο καθορισμού του καθεστώτος του αιτητή. Αυτό, κατέληξε πρακτικά στη συνεχή απόρριψη αιτητών καθότι τις περισσότερες φορές κρινόταν ότι απουσίαζε το στοιχείο του πολιτικού κινήτρου από το φορέα της δίωξης, ανεξαρτήτως του αν ο αιτητής είχε ή όχι βάσιμο φόβο δίωξης^[14].

Η αξιολόγηση των αιτητών μόνο στη βάση της «πολιτικής καταδίωξης» ανεξάρτητα από το υποκειμενικό στοιχείο του φόβου είναι αντίθετο του άρθρου 1 της Σύμβασης που επιβάλλει την ατομική εξέταση του αιτητή, διότι στην ουσία δεν εξετάζεται η κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, αλλά γίνεται μια γενική αξιολόγηση της κατάστασης συγκεκριμένης ομάδας ατόμων. Επίσης, *de jure* και *de facto* συστέλλεται ακόμα περισσότερο το φάσμα που καλύπτεται από τη Σύμβαση, διότι με το προαπαιτούμενο του πολιτικού κινήτρου, απαλείφεται κάθε άλλης μορφής καταδίωξη η οποία παρά το ότι ενδέχεται να είναι ιδιαίτερα βλαπτική, απορρίπτεται διότι δεν έχει το στοιχείο της πρόθεσης πολιτικής βλάβης. Έτσι, αυτομάτως οι αιτητές που εμπίπτουν στην κατηγορία αυτή, δηλ. που βιώνουν καταδίωξη υπό το φως του άρθρου 1 Α της Σύμβασης της Γενεύης, αλλά που δεν είναι πολιτικής φύσεως, αυτομάτως χορηγούνται καθεστώς συμπληρωματικής προστασίας παρότι πληρούν τα κριτήρια που θέτει η Σύμβαση για χορήγηση προσφυγικού καθεστώτος. Αυτό, απορρέει από την ασυμβατότητα του άρθρου 16 του Συντάγματος με το άρθρο 1 της Σύμβασης και συνεπάγεται νομικά αλλά και πρακτικά στη χορήγηση λιγότερων ποσοτικά,

«Η αξιολόγηση των αιτητών μόνο στη βάση της «πολιτικής καταδίωξης» ανεξάρτητα από το υποκειμενικό στοιχείο του φόβου είναι αντίθετο του άρθρου 1 της Σύμβασης»

[10] Kay Hailbronner, “The Concept of “Safe Country” and Expeditious Asylum Procedures: A Western European Perspective (OUP 1993) 47-48

[11] Ibid 52.

[12] Sam Blay and Andreas Zimmermann, ‘Recent Changes in German Refugee Law: A critical Assessment 88 (2) The American Journal of International Law 374

[13] Federal Ministry of the Interior, “Recent Developments in the German Law on Asylum and Aliens” 6 (2) IJRL (OUP 1994) 266

[14] Reinhard Marx, “The Criteria for Determining Refugee Status in the Federal Republic of Germany” 4 (2) IJRL (OUP 1992) 154-155

Η προστασία των εκτοπισθέντων λόγω ένοπλων συρράξεων και λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών

ποιοτικά, χρονικά δικαιωμάτων για τους εκτοπισθέντες .

Το συμπέρασμα του παρόντος κεφαλαίου είναι ότι η Γερμανία κατά την εφαρμογή των διαδικασιών ασύλου βρίσκεται σε ασυμβατότητα με συγκεκριμένες πρόνοιες της Σύμβασης της Γενεύης (άρθρα 1, 3, 16, 33, 42) . Η *de jure* και *de facto* εφαρμογή της νομοθετικής πρόβλεψης της εισόδου από «ασφαλή χώρα», ο αποκλεισμός αιτητών όταν προέρχονται από ασφαλή χώρα προέλευσης, το προαπαιτούμενο του αντικειμενικού κριτηρίου της «πολιτικής φύσεως» της καταδίωξης για χορήγηση προστασίας και η υποβάθμιση του υποκειμενικού στοιχείου του ατομικού φόβου, αποτελούν τους βασικούς άξονες ασυμφωνίας της γερμανικής έννομης τάξης με τις διεθνείς μορφές προστασίας, για τους λόγους που προαναφέρθηκαν εκτενώς στο παρόν κεφάλαιο.

3. Διαδικασίες ασύλου αναφορικά με τους εκτοπισθέντες λόγω ενόπλων συρράξεων

Στο παρόν κεφάλαιο θα αναλυθεί το πώς αντιμετωπίζει η γερμανική έννομη τάξη τους εκτοπισθέντες λόγω ένοπλων συρράξεων δεδομένης της μη εξυπαρχής συμπερίληψής τους στον ορισμό της Σύμβασης της Γενεύης, ώστε να ελεγχτεί αν παρέχεται επαρκής και αποτελεσματική προστασία , δεδομένης της μη εξυπαρχής συμπερίληψής τους στον διεθνή ορισμό του πρόσφυγα στη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 .

Όσον αφορά στους εκτοπισθέντες λόγω ένοπλων συρράξεων, όπως για παράδειγμα αιτητές που διέφυγαν εμφύλιου πολέμου, το Δικαστήριο ακολούθησε την ίδια γραμμή πλεύσης με τις διαδικασίες εξέτασης των υπολοίπων εκτοπισθέντων ως περιγράφηκε ανωτέρω , δηλ. περιορίστηκε στην εξέταση εάν η συγκεκριμένη ομάδα εκτοπισθέντων (μαζικές ροές μεταναστών) εκτοπίστηκε ε συνεπεία πολιτικής καταδίωξης . Οι γ ενικοί κίνδυνοι που απορρέουν από ένα πόλεμο ή μια επανάσταση ή μια εξέγερση, δε θεμελιώνουν από μόνοι τους ως παράγοντες τη χορήγηση προσφυγικού καθεστώτος.

Το Δικαστήριο ξεκαθάρισε ότι ούτε οι εναέριοι βομβαρδισμοί, ούτε οι αδιακρίτου βίας συγκρούσεις, ή οι χιλιάδες θάνατοι αμάχων δεν μπορούσαν να θεμελιώσουν την προστασία της Σύμβασης του 1951, καθώς τα θύματα μιας ένοπλης σύρραξης έπρεπε να δείξουν ότι η βλάβη βασίζεται σε τουλάχιστον ένα από τους πέντε λόγους της Σύμβασης και ότι στοχοποιείται συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα με τρόπο που συνιστά πολιτική καταδίωξη.^[15] Δηλαδή, αυξάνονται πρακτικά τα κριτήρια που πρέπει να πληρωθούν για να χορηγηθεί προσφυγικό status , και συγχρόνως, αλλάζει ουσιαστικά ο τρόπος αξιολόγησης από υποκειμενικός (εξέταση κάθε αιτητή ξεχωριστά) σε αντικειμενικός (έλεγχος του αν συντελείται αντικειμενικά πολιτική καταδίωξη).

Για παράδειγμα , παρότι το Δικαστήριο έκρινε ότι οι στρατιωτικές επιθέσεις της Κυβέρνησης στη Σρι Λάνκα είχαν ως στόχαστρο μια συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα , ήτοι τους Ταμίλ, και παρότι πληρούνταν οι λοιπές προϋποθέσεις που θέτει η Σύμβαση του 1951, δεν χορηγήθηκε το προσφυγικό καθεστώς καθότι έκρινε ότι ελλείπει το στοιχείο του πολιτικού κινήτρου που ήταν προαπαιτούμενο, διότι η στόχευση των στρατιωτικών επιδρομών ήταν , κατά την κρίση του Δικαστηρίου, η διατήρηση της εδαφικής επικράτειας και ανεξαρτησίας της χώρας. Ως εκ τούτου, οι Ταμίλ δεν χορηγήθηκαν το καθεστώς πρόσφυγα αλλά αυτό της συμπληρωματικής προστασίας.

Ομοίως, προσεγγίστηκε το θέμα και στην περίπτωση ομάδας Χριστιανών στην Τουρκία αλλά και των Αλβανών εκτοπισθέντων ύστερα από την ένοπλη σύρραξη που διενεργήθηκε στην Γιουγκοσλαβία.^[16]

Συμπερασματικά, η διαδικασία εξέτασης αιτήσεων ασύλου που είναι εκτοπισθέντες λόγω ένοπλων συρράξεων βρίσκεται σε ασυμβατότητα με τη Σύμβαση της Γενεύης. Συγκεκριμένα, η ομαδοποίηση των αιτητών για την εξέταση της αίτησής τους αναιρεί το προαπαιτούμενο της ατομικής εξέτασης που επιτάσσει η Σύμβαση της Γενεύης και η επικουρική προστασία (άρθρο 1). Παράλληλα, το προαπαιτούμενο της πολιτικής καταδίωξης για τους εκτοπισθέντες λόγω ένοπλων συρράξεων,

«τα θύματα μιας ένοπλης σύρραξης έπρεπε να δείξουν ότι η βλάβη βασίζεται σε τουλάχιστον ένα από τους πέντε λόγους της Σύμβασης και ότι στοχοποιείται συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα με τρόπο που συνιστά πολιτική καταδίωξη»

[15] Ibid 158

[16] Kay Hailbronner, "The Concept of "Safe Country" and Expeditious Asylum Procedures: A Western European Perspective (OUP 1993) 51 - 52

Δίκαιο ασύλου

de facto όπως αποδεικνύεται περιπτωσιολογικά οδηγεί στη συνεχιζόμενη απόρριψη των αιτήσεων ασύλου και κατ' επέκταση στην άρνηση χορήγησης προσφυγικού καθεστώτος.

4. Διαδικασίες ασύλου αναφορικά με τους εκτοπισθέντες λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών

Στο Κεφάλαιο αυτό θα αναλυθούν οι νομικές διαδικασίες που ακολουθούνται στη Γερμανία όσον αφορά στους εκτοπισθέντες λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών, ώστε να κριθεί η επάρκεια της προστασίας τους μέσω του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δεδομένης της μη εξυπαρχής συμπερίληψής τους στον ορισμό της Σύμβασης της Γενεύης και στον ορισμό της επικουρικής προστασίας. Δεδομένης της μη θεώρησης της περιβαλλοντικής καταστροφής ως λόγο για χορήγηση είτε προσφυγικού καθεστώτος, είτε καθεστώτος συμπληρωματικής προστασίας, οι εκτοπισθέντες λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών στη Γερμανία μπορούν να προστατευθούν μόνο μέσω του German Residence Act (Section 3 and 4) το οποίο αφορά στις υποχρεώσεις της χώρας από άποψη δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως αυτές απορρέουν από την ΕΣΔΑ. Συνεπώς, το Γερμανικό Δικαστήριο όταν εξετάζει την προστασία των εκτοπισθέντων συνεπεία περιβαλλοντικών καταστροφών δεν προσεγγίζει το θέμα μέσω του μεταναστευτικού δικαίου αλλά κάτω από το πέπλο του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.^[17]

Παρουσιάζει ενδιαφέρον η διαφοροποίηση της προσέγγισης των γερμανικών δικαστηρίων από αυτήν της ελληνικής έννομης τάξης, όπου παραχωρείται προσωρινή προστασία στους εκτοπισθέντες λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών εφόσον υπάρχει διασύνδεση της περιβαλλοντικής καταστροφής με το δικαίωμα της ζωής, αλλά επίσης και με την Ιταλική νομική προσέγγιση που είναι η μόνη χώρα που εισήγαγε σχετικό νομοθέτημα που παρέχει προσωρινή προστασία σε άτομα που

εκτοπίστηκαν λόγω περιβαλλοντικής καταστροφής και έχουν δυνατότητα ανανέωσης σε περίπτωση συνέχισης της εν λόγω καταστροφής. Επίσης, η ιταλική νομοθεσία υποχρεώνει τα εθνικά δικαστήρια να αξιολογούν τις περιβαλλοντικές συνθήκες στην χώρα προέλευσης του εκτοπισθέντος και να κρίνουν αν αποτελούν παραβίαση θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.^[18]

Το άρθρο 60 παράγραφος 5 του German Residence Act, αποτελεί την τρίτη μορφή προστασίας εκτοπισθέντων στην Γερμανία και αφορά στην απαγόρευση απέλασης που μπορεί να χορηγηθεί λόγω των περιβαλλοντικών καταστροφών που συντελέστηκαν στην χώρα καταγωγής του αιτητή.^[19] Το εν λόγω άρθρο συνδέει την περιβαλλοντική καταστροφή (ως λόγο εκτοπισμού) με την απάνθρωπη/ταπεινωτική

μεταχείριση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, εφόσον όπως έχει αποφασισθεί από το ΕΔΔΑ η περιβαλλοντική καταστροφή μπορεί να είναι σε τέτοιο βαθμό και έκταση σοβαρή που να οδηγεί σε παραβίαση θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων που απορρέουν από την ΕΣΔΑ και δεσμεύει τα συμβαλλόμενα κράτη να παρέχουν τις κατάλληλες νομικές εγγυήσεις.^[20]

Το γερμανικό δικαστήριο, επηρεασμένο από τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ και του CJEU που αφορούν το θέμα αυτό, καθιέρωσε κάποια κριτήρια, ως συνιστούντα απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση. Συγκεκριμένα, με την απόφαση BVerG^[21], το Δικαστήριο κάνοντας μνεία σε όλες τις αποφάσεις των προαναφερθέντων δικαστηρίων, επιβεβαίωσε στην απόφαση του ότι το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ επιβάλλει την υποχρέωση να μην απελαύνεται πρόσωπο εάν υπάρχει σοβαρός λόγος να θεωρείται ότι θα υποστεί απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση υπό το φως του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ με την επιστροφή του στη χώρα καταγωγής του. Ωστόσο, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι η ΕΣΔΑ δεν δίνει στους αιτητές το δικαίωμα να παραμείνουν στην χώρα υποδοχής, στην Γερμανία εν προκειμένω, για να σ

«το Γερμανικό Δικαστήριο όταν εξετάζει την προστασία των εκτοπισθέντων συνεπεία περιβαλλοντικών καταστροφών δεν προσεγγίζει το θέμα μέσω του μεταναστευτικού δικαίου αλλά κάτω από το πέπλο του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων»

[17] Camila Schloss, “Climate migrants – How German courts take the environment into account when considering non refoulement” (2021) <<https://voelkerrechtsblog.org/climate-migrants/>>

[18] Chiara Scissa, “The Climate Changes, Should EU Migration Law Change as Well? Insights from Italy” (2022) 14 (1) EJLS 15-18

[19] Ibid.

[20] Ibid.

[21] 1 BvR 2853/19

Η προστασία των εκτοπισθέντων λόγω ένοπλων συρράξεων και λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών

υνεχίσουν να λαμβάνουν ιατρική, κοινωνική, οικονομική βοήθεια. Το γεγονός ότι η κατάσταση ενός ατόμου είναι αρκετά σοβαρή υπό το πνεύμα των ανωτέρω, δεν συνιστά κατ' ανάγκη παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Διευκρινίστηκε επίσης ότι πρέπει να υπάρχει σκόπιμη δράση, πρόθεση ("deliberate action and not for degrading treatment"), πρόνοια που προκαλεί ερωτηματικά εφόσον πρακτικά, δύσκολα θεωρείται μια περιβαλλοντικής φύσεως καταστροφή εμπρόθετη^[22].

Το 2019, το Γερμανικό Δικαστήριο σε τρεις αποφάσεις του εξέτασε το κατά πόσον ένα άτομο ανεξαρτήτως των προσωπικών του επιλογών/δράσεων, βρίσκεται στη χώρα του σε κατάσταση φτώχειας, η οποία είναι σε τέτοιο βαθμό σοβαρή, που αποστερείται σημαντικών για την διαβίωση υλικών αγαθών όπως π.χ. νερό, φαγητό, φάρμακα κτλ. κι έτσι, εκ των πραγμάτων, υπονομεύεται η φυσική και ψυχική του υγεία σε σημείο που συνιστά παράβαση του δικαιώματος για αξιοπρεπή ζωή υπό το φως της ΕΣΔΑ. Επομένως, το Δικαστήριο, το 2019 για πρώτη φορά, παρότι διευκρίνισε ότι οι συνθήκες οικονομικής εξαθλίωσης δεν οδηγούν κατ' ανάγκη σε παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, εντούτοις, αποφάνθηκε ότι ενδέχεται να οδηγήσουν σε παραβίαση του δικαιώματος για αξιοπρεπή διαβίωση του ατόμου^[23]. Άλλωστε, η ΕΣΔΑ, δεν εγγυάται μόνον την βασική επιβίωση του ατόμου αλλά και την ποιότητα διαβίωσης που είναι σε επίπεδα όχι απλώς ανεκτά, αλλά και αξιοπρεπή.

Τα γερμανικά δικαστήρια, ομοίως με την προσέγγιση που τηρούν όσον αφορά στους χορηγήσαντες προσφυγικό καθεστώς/καθεστώς συμπληρωματικής προστασίας αναφορικά με τη θεώρηση συγκεκριμένων χωρών ως « ασφαλείς χώρες » βάσει κάποιων αξιολογικών κριτηρίων που αναφέρθηκαν προηγουμένως, και στην περίπτωση των εκτοπισθέντων λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών προβαίνουν σε μια γενική, συνολική αξιολόγηση και ελέγχουν αν υπάρχει παραβίαση άρθρων της ΕΣΔΑ με σκοπό να απαγορευτεί η απέλαση του εκτοπισθέντος χωρίς όμως να γίνεται έλεγχος του αν πρέπει να παραχωρηθεί προ-

σφυγικό καθεστώς ή καθεστώς συμπληρωματικής προστασίας. Οι μέχρι στιγμής χώρες που αξιολογήθηκαν υπό αυτό το πρίσμα είναι το Αφγανιστάν, το Ιράκ, η Σομαλία, η Αιθιοπία, το Μαλί και το Τόγκο.

Αναλυτικά, όσον αφορά στο Αφγανιστάν το Δικαστήριο το 2021, έκρινε ότι η ξηρασία που συντελέστηκε το 2020 στη χώρα οδήγησε στην κατάρρευση της γεωργίας, επισυνάπτοντας και περιλαμβάνοντας στη δικανική του κρίση κατευθυντήριες γραμμές διεθνώς αναγνωρισμένων οργανισμών που επιβεβαιώνουν την έως άνω θέση. Το Δικαστήριο τόνισε ότι η κατάσταση αυτή επηρέασε περίπου το 75% του πληθυσμού και τον οδηγεί σε πολύ εύληπτη κατάσταση. Περαιτέρω, επισημάνθηκε ότι οι περιβαλλοντικές καταστροφές όπως οι ξηρασίες, οι πλημμύρες, ο λοιμός εξασθένισαν σωματικά και ψυχικά την πλειοψηφία του πληθυσμού και τον βύθισαν στη φτώχεια, ενώ περίπου 13,5 χιλιάδες άτομα υποφέρουν από έλλειψη τροφής ως συνέπεια της κατάρρευσης της γεωργίας. Ωστόσο, το Δικαστήριο, παρά το ότι έλαβε υπόψη του τα προαναφερθέντα, αποφάνθηκε ότι δεν υπάρχει παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, διότι οι αιτητές (όλοι ήταν Αφγανοί άνδρες, ενήλικες) ήταν σε θέση να εργαστούν ακόμη και αν δεν υπήρχε υποστήριξη από την τοπική κοινωνία^[24].

Την ίδια χρονιά, το Δικαστήριο εξέτασε και την περίπτωση του Ιράκ με παρόμοιο τρόπο. Τα Δικαστήρια της Γερμανίας λαμβάνοντας λοιπόν υπόψη τα reports οργανισμών, έκαναν μνεία στην κατάσταση του Ιράκ αναφέροντας ότι η έλλειψη τροφής και η ξηρασία επηρεάζει περισσότερο από τον μισό πληθυσμό καθότι δεν έχει πρόσβαση πλέον σε καθαρό νερό και δεν υπάρχουν συστήματα ύδρευσης και άρδευσης. Η ξηρασία, επηρέασε σημαντικά τη γεωργία και τη κτηνοτροφία. Ωστόσο, το Δικαστήριο, ανάλογα με την περίπτωση του Αφγανιστάν, αποφάνθηκε ότι η γενική ανθρωπιστική κρίση και οι κακές συνθήκες διαβίωσης στη χώρα «were currently not so harsh that all people returning were at risk of treatment contrary to the article 3 of ECHR». Ομοίως, στη Σομαλία, επίσης οι κάτοικοι υπέφεραν από έλλειψη τροφής και καθαρού νερού, ξηρασία, πείνα, όξινη βροχή, την καταστροφή

«Οι μέχρι στιγμής χώρες που αξιολογήθηκαν υπό αυτό το πρίσμα είναι το Αφγανιστάν, το Ιράκ, η Σομαλία, η Αιθιοπία, το Μαλί και το Τόγκο»

[22] Simon Behrman, Avidan Kent, Climate Refugees: Global, Local, and Critical Approaches (CUP 2022) 267

[23] Ibid.

[24] Ibid.

Δίκαιο ασύλου

σπιτιών και χώρων εργασίας. Η κατάσταση αυτή οδήγησε στον εκτοπισμό περίπου 875 000 ατόμων. Παρόλα αυτά, το Δικαστήριο αποφάσισε ότι η κατάσταση στη Σομαλία δεν είναι τόσο αβέβαιη που να οδηγεί στην εφαρμογή της πρόνοιας για απαγόρευση απέλασης. Την ίδια τύχη και νομική αντιμετώπιση είχαν και οι αιτητές από Αιθιοπία, Μαλί, Τόγκο που το δικαστήριο κατά την απόρριψη του αιτήματός τους περιοριστική στην λακωνική αιτιολογία ότι η κατάσταση «was not severe enough»^[25]. Η μόνη περίπτωση που το Δικαστήριο φάνηκε de facto πιο ελαστικό στην κρίση του και εφάρμοσε την πρόνοια για την απαγόρευση απέλασης του εκτοπισθέντος ήταν όταν αφορούσε ευάλωτες ομάδες (άτομα με σοβαρές ασθένειες, παιδιά, ασυνόδευτους ανηλίκους, γυναίκες με παιδιά κτλ).

Συμπερασματικά, το θέμα του εκτοπισμού λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών είναι μια θεματική που προσεγγίζεται νομικά τα τελευταία πέντε χρόνια από τα Γερμανικά Δικαστήρια. Δεδομένης της μη εξυπαρχής συμπερίληψής του ως λόγο που μπορεί να επικαλεστεί από τους εκτοπισθέντες για τη χορήγηση προσφυγικού καθεστώτος/καθεστώτος συμπληρωματικής προστασίας (αντίθετα από άρθρο 1 της Σύμβασης της Γενεύης), το θέμα αντιμετωπίζεται αμιγώς μέσω του Δικαίου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Το γεγονός ότι ο εκτοπισθείς μπορεί να βιώνει εξίσου τραγικά συμβάντα με τους πρόσφυγες υπό το φως της Σύμβασης του 1951 και παρόλα αυτά να μην δικαιούνται στην προστασία της Σύμβασης ή/και των συμπληρωματικών μορφών προστασίας συνιστά de facto παραβίαση. Η μη εξυπαρχής συμπερίληψή του εκτοπισθέντος λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών στον διεθνή ορισμό δημιουργεί και σε εθνικό επίπεδο κωλύματα στην προστασία τους. Η μη θεώρησή του ως πρόσφυγα/δικαιούχο επικουρικής προστασίας αυτομάτως οδηγεί στη χορήγηση λιγότερων ποσοτικά, ποιοτικά, χρονικά δικαιωμάτων και υπονομεύει τον σκοπό της Σύμβασης που δεν είναι άλλος από την ουσιαστική προστασία των προσφύγων. Όσον αφορά στον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζεται η ΕΣΔΑ από τα γερμανικά δικαστήρια θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως συσταλτικός, καθότι μέσα από την ενδεικτική εξέταση κάποιων χωρών ανωτέρω, φαίνεται ότι

τα Δικαστήρια τείνουν κατά βάση να μην θεωρούν ότι η κατάσταση που δημιουργείται ως απόρροια της περιβαλλοντικής καταστροφής είναι αρκούντως σοβαρή και ως εκ τούτου να μην παρέχεται ούτε και το καθεστώς προστασίας μέσω του άρθρου 60 (5) του German Residence Act, που αφορά σε απαγόρευση απέλασης των εκτοπισθέντων. Ο κατάλογος χωρών ως ασφαλείς όπως αναφέρθηκε και στην περίπτωση των εκτοπισθέντων λόγω ένοπλων συρράξεων, είναι αντίθετος από το πνεύμα του άρθρου 1 της Σύμβασης της Γενεύης που επιτάσσει ατομική αξιολόγηση αιτητών.

Συμπεράσματα

Όσον αφορά στις γερμανικές διαδικασίες ασύλου η Γερμανία παρουσιάζει τόσο de jure όσο και de facto ασυμβατότητα με το διεθνές δίκαιο κυρίως όσον αφορά την νομική προσέγγιση των ασφαλών χωρών (εισόδου και προέλευσης), της πολιτικής καταδίωξης, της αναίρεσης του υποκειμενικού στοιχείου του φόβου. Όσον αφορά στους εκτοπισθέντες λόγω ένοπλων συρράξεων η παραβίαση έγκειται επίσης στο θέμα της ομαδοποίησης των αιτητών ανάλογα με τη χώρα προέλευσης και στο προαπαιτούμενο της πολιτικής φύσεως της καταδίωξης σε μια ένοπλη σύρραξη. Όσον αφορά στους εκτοπισθέντες λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών η προσέγγιση που ακολουθείται βρίσκεται σε ασυμφωνία με τη Σύμβαση της Γενεύης και την επικουρική προστασία, εφόσον δεν μπορεί να προαποφασίζεται ότι ο αιτήτης δεν καλύπτεται από τις εν λόγω μορφές προστασίας πριν την ατομική εξέταση του αιτήματος του και να αποστραφεί δικαιωμάτων, και επιπρόσθετα, βρίσκεται και σε ασυμβατότητα με την ΕΣΔΑ καθότι ο τρόπος που ερμηνεύεται από τα γερμανικά δικαστήρια θίγει τον πυρήνα των δικαιωμάτων της και είναι δυσανάλογα περιοριστικός. Το παράδειγμα της γερμανικής έννομης τάξης υποδηλώνει ότι, όσο οι εκτοπισθέντες λόγω ένοπλων συρράξεων και λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών δεν περιέχονται στο διεθνή ορισμό του πρόσφυγα της Σύμβασης της Γενεύης, θα υπάρχουν περιθώρια κατάχρησης από τις εθνικές έννομες τάξεις και στην καλύτερη περίπτωση, θα τους χορηγείται προστασία προσωρινού τύπου με μειωμένα ποιοτικά

« το θέμα του εκτοπισμού λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών είναι μια θεματική που προσεγγίζεται νομικά τα τελευταία πέντε χρόνια από τα Γερμανικά Δικαστήρια»

[25] Ibid.

Η προστασία των εκτοπισθέντων λόγω ένοπλων συρράξεων και λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών

και αριθμητικά προνόμια σε σύγκριση με τους δικαιούχους της Σύμβασης. Το συμπέρασμα για τη Γερμανία είναι ότι υπάρχει *de jure* και *de facto* παραβίαση των άρθρων 1, 3, 16, 33, 42 της Σύμβασης της Γενεύης, εφόσον παρά το ότι υπάρχουν *de jure* εγγυήσεις, *de facto* τα Δικαστήρια καταχρώνται τα νομοθετικά κείμενα. Επίσης, τα γερμανικά δικαστήρια *de facto* δεν παρέχουν τα εχέγγυα προστασίας της ΕΣΔΑ. Έτσι, εν τέλει, καταλήγει να θίγεται ο πυρήνας των δικαιωμάτων των εκτοπισθέντων, ως αυτά απορρέουν από τις προαναφερθείσες συμβάσεις και να μην προστατεύονται επαρκώς. Ως εκ τούτου, τόσο η Σύμβαση της Γενεύης, οι συμπληρωματικές/προσωρινές μορφές προστασίας, όσο και η ΕΣΔΑ, καθίστανται επί του πρακτέου, άδαιο κέλυφος.

Λαμβάνοντας υπόψη λοιπόν τα ανωτέρω, προτείνεται ένας νέος ορισμός του πρόσφυγα, με διορθώσεις των σημείων του διεθνούς ορισμού που παρατηρήθηκε κατάχρηση αλλά και συγκεκριμένων νομικών προσεγγίσεων της Γερμανίας που κρίνονται ασύμβατες *de jure* και *de facto* με το Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο. Ο ορισμός αυτός, θα διευκρινίζει ότι η θεώρηση των «ασφαλών χωρών» εισόδου και προέλευσης είναι ενδεικτική προς επίρρωση της θέσης ότι ο αιτητής ασύλου είναι ασφαλισμένος έπειτα από ενδελεχή εξέταση της αίτησης και των ισχυρισμών του με τη χρήση πάντα, των κατάλληλων νομικών εγγυήσεων. Θα απαγορεύει την ομαδική εξέταση αιτήσεων στη βάση αντικειμενικών κριτηρίων, επιβάλλοντας της εξατομικευμένη εξέταση τους λαμβάνοντας υπόψη και τους υποκειμενικούς ισχυρισμούς του αιτητή. Επιπρόσθετα, ο ορισμός αυτός, θα καλύπτει τους εκτοπισθέντες ανεξαρτήτως του φορέα της δίωξης, και κυρίως χωρίς τον περιορισμό του να αφορά ο εκτοπισμός φύλο, φυλή, θρησκεία, συμμετοχή σε κοινωνική ομάδα, πολιτικές πεποιθήσεις και θα περιλαμβάνει και τους εκτοπισθέντες λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών και ένοπλων συρράξεων. Επίσης, δε θα περιορίζεται στους

εκτοπισθέντες που διαπερνούν τα σύνορα αλλά θα εστιάζει στο ποιος έχει πραγματικά ανάγκη για προστασία, εφόσον θεωρείται ότι εξωγενείς παράγοντες τον ανάγκαζαν να εκτοπιστεί παρά τη θέλησή του και αδυνατεί να επιστρέψει στη χώρα του είτε λόγω της συνέχισης της συνθήκης που τον οδήγησε στον εκτοπισμό είτε λόγω του ότι έχασε όλους τους πόρους για διαβίωση και έτσι είναι πρακτικά αδύνατη η επιβίωσή του. Περαιτέρω, θα προταθεί να έχει δεσμευτικό, οικουμενικό, επιβλητικό χαρακτήρα και να επιβάλλει κυρώσεις στα κράτη όπου υπάρχει *de jure* ή/και *de facto* ανυπακοή. Τέλος, με τη δημιουργία ενός νέου ορισμού του πρόσφυγα με τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά, θα αρθούν και οι παραβιάσεις τόσο στη Γερμανία, όσο και στις υπόλοιπες έννομες τάξεις.

Επίλογος

Ως εκ των ανωτέρω, διαφαίνεται ότι η Γερμανία, σε επίπεδο εθνικού δικαίου, πρέπει να διορθώσει τόσο *de jure* όσο και *de facto* τις πρακτικές που αντιβαίνουν στις επιταγές της Σύμβασης της Γενεύης και του καθεστώτος επικουρικής προστασίας. Περαιτέρω, μέσα από το γερμανικό παράδειγμα τόσο αναφορικά με τις ευρύτερες διαδικασίες ασύλου, όσο και ειδικότερα σε σχέση με τους εκτοπισθέντες λόγω ένοπλων συρράξεων και λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών, φαίνεται ότι η δημιουργία ενός νέου ορισμού του πρόσφυγα με τις διορθώσεις των νομικών σημείων που αναφέρθηκαν ανωτέρω αλλά και τις σχετικές προσθήκες, κρίνεται «εκ των ων ουκ άνευ». Η θέση αυτή αποδεικνύεται περίτρανα με την μελέτη και έρευνα της κρατικής πρακτικής και με την συνεπακόλουθη διαπίστωση των καταχρήσεων που οδηγούν με μαθηματική ακρίβεια στην έλλειψη προστασίας των εκτοπισθέντων.

•••••

«μέσα από το γερμανικό παράδειγμα τόσο αναφορικά με τις ευρύτερες διαδικασίες ασύλου, όσο και ειδικότερα σε σχέση με τους εκτοπισθέντες λόγω ένοπλων συρράξεων και λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών, φαίνεται ότι η δημιουργία ενός νέου ορισμού του πρόσφυγα με τις διορθώσεις των νομικών σημείων που αναφέρθηκαν ανωτέρω αλλά και τις σχετικές προσθήκες, κρίνεται «εκ των ων ουκ άνευ». »

Η Σκοτεινή Κληρονομιά,

Παραβιάσεις Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στους Πολέμους της Γιουγκοσλαβίας και Βοσνίας-Ερζεγοβίνης

**Δρ. Μιχάλη Σταυρινού, Διδάσκοντα στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου
Γεώργιο Κατσάνη, προπτυχιακός φοιτητής, Νομική Σχολή, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου**

Το άρθρο εξετάζει τις μαζικές και συστηματικές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στους πολέμους της πρώην Γιουγκοσλαβίας, με έμφαση στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Αναλύει μορφές εγκλημάτων όπως γενοκτονία, εθνοκάθαρση, βασανιστήρια, σεξουαλική βία και εκτοπισμούς, παρουσιάζοντας τους δράστες, το ιστορικό πλαίσιο και τη διεθνή αντίδραση. Όπως αναφέρεται στο κείμενο, «οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στους πολέμους αυτούς ήταν μαζικές, συστηματικές και οργανωμένες». Το άρθρο καταλήγει στη σημασία της λογοδοσίας και της διεθνούς δικαιοσύνης για τη συμφιλίωση και την αποτροπή μελλοντικών συγκρούσεων.

Η διάλυση της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας στις αρχές της δεκαετίας του 1990 επέφερε μια από τις πιο αιματηρές και τραυματικές περιόδους στην ευρωπαϊκή ήπειρο μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η κατάρρευση του κομμουνιστικού καθεστώτος και η άνοδος του εθνοτικού εθνικισμού, σε συνδυασμό με τη σταδιακή αποδυνάμωση των ομοσπονδιακών θεσμών, οδήγησαν σε μια σειρά συγκρούσεων που έπληξαν κυρίως την Κροατία, τη Σλοβενία, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και το Κοσσυφοπέδιο. Ειδικά ο πόλεμος στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη (1992-1995) ξεχώρισε για την κλίμακα και την ένταση των εγκλημάτων που διαπράχθηκαν. Κυρίως, πίσω από τις συγκεκριμένες συναφείς συγκρούσεις υποκρύπτονταν οι στρατηγικές επιδιώξεις συγκεκριμένων Δυτικών χωρών, να διαλύσουν ένα ισχυρό περιφερειακό πολυεθνικό κράτος και να διαμοιραστούν σε σφαίρες εθνικής τους επιρροής στα διασπασθέντα κράτη.

Οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στους πολέμους αυτούς ήταν μαζικές, συστη-

ματικές και οργανωμένες. Εθνοκαθάρσεις, γενοκτονίες, εγκλήματα πολέμου, βασανιστήρια, βιασμοί και καταναγκαστικοί εκτοπισμοί σημάδεψαν τη ζωή εκατομμυρίων ανθρώπων.

1. Η Δικαστική Αντιμετώπιση των Διαπραχθέντων Εγκλημάτων

Ως συνέπεια του Πολέμου της Βοσνίας, ειδικότερα, δημιουργήθηκε στην Χάγη το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία, στο οποίο ανατέθηκε η δικαιοδοσία να διερευνήσει και να εκδικάσει την επικαλούμενη διάπραξη η μη των χειρότερων εγκλημάτων πολέμου που διαπράχθηκαν σε ευρωπαϊκό έδαφος μετά το 1945^[1].

Το Δικαστήριο αυτό λειτούργησε για 24 χρόνια, από το 1993 ως και το 2017, συνιστώντας μοναδική περίπτωση δικαστηρίου στα διεθνή ποινικά δεδομένα, που λειτούργησε με αυτή την μορφή και για τόσο χρονικό διάστημα. Κατά την διάρκεια της λειτουργίας του, προσήχθησαν στο εδώλιο του ως κατηγορούμενοι 161 άτομα, από τους οποίους 90 κρίθηκαν ένοχοι και 19 από αυτούς αθωώθηκαν. Σημειώνεται, σε αυτό το πλαίσιο ότι, μια από τις μεγαλύτερες επιτυχίες της

« δημιουργήθηκε στην Χάγη το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία, στο οποίο ανατέθηκε η δικαιοδοσία να διερευνήσει και να εκδικάσει την επικαλούμενη διάπραξη η μη των χειρότερων εγκλημάτων πολέμου που διαπράχθηκαν σε ευρωπαϊκό έδαφος μετά το 1945»

^[1] Bassiouni, M. Cherif: The Law of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, Transnational Publishers, 1996.

Παραβιάσεις Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στους Πολέμους της Γιουγκοσλαβίας και Βοσνίας-Ερζεγοβίνης

συγκεκριμένης εκδίκασης των επιτελεσθέντων εγκλημάτων ήταν και η κάθαρση, με την έννοια της καταλλαγής, μέσω της ηθικής δικαίωσης.

Οι αποφάσεις του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία λήφθηκαν, αφού χρειάστηκε να εξεταστούν προηγουμένως 4.650 μάρτυρες σε περίπου 10.800 ημέρες ακροαματικής διαδικασίας, ενώ εξετάστηκαν και πάνω από 2,5 εκατομμύρια έγγραφα, ντοκουμέντα, αρχεία, αναφορές και καταθέσεις.

Η παρούσα ανάλυση επιδιώκει να αναπτύξει τις κύριες μορφές παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια των Πολέμων της Γιουγκοσλαβίας, με ιδιαίτερη έμφαση στον Πόλεμο της Βοσνίας, εξετάζοντας τα αίτια, τους δρόμους, τις συνέπειες και τη διεθνή ανταπόκριση. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στη νομική διάσταση και αντιμετώπιση των προαναφερθέντων εγκλημάτων. Παράλληλα, επιδιώκει να αναδείξει τη σημασία της απονομής της δικαιοσύνης, ως αναγκαία προϋπόθεση για την επικράτηση της ειρήνης και την πρόληψη μελλοντικών συγκρούσεων.

2. Σύντομο Ιστορικό Υπόβαθρο

Η Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας ήταν ένα πολύπλοκο πολιτικό μόρφωμα, το οποίο αποτελείτο από έξι ομόσπονδες δημοκρατίες και δύο αυτόνομες περιοχές, συντιθέμενη από έναν εξαιρετικά ετερόκλητο πληθυσμό, από διάφορες εθνικές, θρησκευτικές και πολιτισμικές ομάδες.

Οι διακηρύξεις ανεξαρτησίας της Σλοβενίας και της Κροατίας το 1991, καθώς και η επανόλουθη ανακήρυξη ανεξαρτησίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης το 1992, προκάλεσαν την έντονη αντίδραση της Σερβίας, η οποία, υπό την ηγεσία του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς, επιδίωξε να διατηρήσει τον έλεγχο και την ενότητα του κράτους με κάθε δυνατό κόστος, συμπεριλαμβανομένης και της χρήσης ένοπλης βίας^[2].

Τα συναφή αιματηρά γεγονότα, που διήρκεσαν από το 1992 έως το 1995, επιτέλεσαν, μεταξύ άλλων, τη μεγαλύτερη γενοκτονία που συνέβηκε στην Ευρώπη, μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο^[3].

Ο τριετής αυτός πόλεμος πλαισίωσε δεκάδες εγκλήματα γενοκτονίας και εθνικήςκάθαρσης, (με πιο γνωστές της Σρεμπρένιτσα, της πολιορκίας του Σαράγεβο και του βομβαρδισμού πολιτών στην αγορά Markale), και επέφερε την λήψη αντίστοιχων καταδικαστικών αποφάσεων, οι οποίες συνέβαλαν στην διαμόρφωση και εμπλουτισμό της θεωρητικής και νομικής περιγραφής του Εγκλήματος της Γενοκτονίας και της θεμελίωσης της αντίστοιχης κρατικής ευθύνης^[4].

3. Κύριες Κατηγορίες Παραβιάσεων Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: Γενοκτονία

Η γενοκτονία, όπως ορίζεται στη Σύμβαση για την Πρόληψη και την Τιμωρία της Γενοκτονίας του 1948, περιλαμβάνει τις ενέργειες που αποσκοπούν στην εξάλειψη, εν μέρει ή πλήρως, μιας εθνικής, θρησκευτικής ή εθνικής ομάδας.

Σύμβαση για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας

Ιστορική καμπή, ειδικότερα στην αντιμετώπιση του Εγκλήματος της Γενοκτονίας, αλλά και γενικότερα στην εξέλιξη του Διεθνούς Δικαίου, αποτέλεσε η Δίκη της Νυρεμβέργης, η οποία έθεσε τις βάσεις για την αναγνώριση των Εγκλημάτων κατά της Ανθρωπότητας και της καταδίκης τους, όπως επίσης και την επιβολή τιμωρίας, τόσο σε κράτη, όσο και σε άτομα, για την επιτέλεση των εγκλημάτων αυτών.

Με την απόφαση 96 της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ του 1948, υιοθετήθηκε η «Σύμβαση για την Πρόληψη και την Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας», η οποία τέθηκε σε ισχύ το 1951. Η Σύμβαση αυτή αναγνωρίζει την Γενοκτονία ως ένα Διεθνές Έγκλημα, το οποίο τιμωρείται, τόσο σε καιρό ειρήνης, όσο και σε καιρό πολέμου. Επιπλέον, δεν δικαιολογείται, ούτε από λόγους στρατιωτικής αναγκαιότητας, ούτε από τους σκοπούς του πολέμου. Η διάπραξη του Εγκλήματος της Γενοκτονίας επιτελείται μέσω

« Η παρούσα ανάλυση επιδιώκει να αναπτύξει τις κύριες μορφές παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια των Πολέμων της Γιουγκοσλαβίας »

^[2] Malcolm, Noel: Bosnia: A Short History, NYU Press, 1996.

^[3] Ζαούσης, Χρήστος: Η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας: Εθνικισμός και πολιτική στη Βαλκανική, Εκδόσεις Παπαζήση, 2001.

^[4] Παπαϊωάννου, Δημήτρης: Τα ανθρώπινα δικαιώματα στον πόλεμο: Το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο και η Γιουγκοσλαβία, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2003

Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο

του συλλογικού και χωρίς διάκριση εξανδραποδισμού, μέσα από συνθήκες, κατά τις οποίες ο δράστης δεν στοχεύει τα άτομα, αλλά την ιδιότητά τους ως μέλος συγκεκριμένης ομάδας^[5].

Η διάπραξη της Γενοκτονίας εκδηλώνεται με 5 διαφορετικές μορφές: α) το φόνο των μελών μιας ομάδας, β) τη σοβαρή βλάβη της σωματικής και ψυχολογικής τους ακεραιότητας, γ) την εκ προθέσεως υποβολή των μελών της σε συνθήκες που μπορεί να επιφέρουν την ολική ή μερική καταστροφή της ομάδας (μέθοδοι φυσικής γενοκτονίας), δ) την παρεμπόδιση γεννήσεων από τα μέλη της ομάδας και ε) την αναγκαστική μετακίνηση των παιδιών (μέθοδοι βιολογικής γενοκτονίας).

Η Σύμβαση επιπλέον, προσδιορίζει ότι, υλικό αντικείμενο και φορέας του ένομου αγαθού είναι η ομάδα, ενώ υποκείμενο της επιτέλεσης του Εγκλήματος είναι, τόσο το κράτος, όσο και το άτομο, ενώ επισημαίνει την ανάγκη ύπαρξης του απαιτούμενου δόλου, με την ειδική του μορφή, δηλαδή ως (*dolus specialis*), ήτοι της ύπαρξης πρόθεσης καταστροφής της συγκεκριμένης ομάδας μέσω των πράξεων που περιγράφονται.

Εφαρμογή της Σύμβασης για την Πρόληψη και την Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας στην Υπόθεση Βοσνία-Ερζεγοβίνη εναντίον Σερβίας και Μαυροβουνίου

1) Προδικαστικά Ζητήματα

Η έναρξη της υπόθεσης πραγματοποιείται στις 20 Μαρτίου του 1993, με την κατάθεση της αίτησης της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης στη γραμματεία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, με ζητούμενο την καταδίκη της Ομοσπονδίας της Γιουγκοσλαβίας για παραβίαση της Σύμβασης για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας, όπως και άλλων Συμβάσεων, ανάμεσα στις οποίες και οι Συμβάσεις της Γενεύης. Για την επίκληση της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου, η αίτηση επικαλέστηκε το άρθρο IX της Σύμβασης της Γενοκτονίας.

Απαιτείται στο σημείο αυτό η διευκρίνιση ότι, η Υπόθεση για την Εφαρμογή της Σύμβασης για την Πρόληψη και Καταστολή της

Γενοκτονίας οφείλει να διακρίνεται από το ειδικό Διεθνές Δικαστήριο, το οποίο συγκροτήθηκε για την εκδίκαση και τιμωρία των υπευθύνων για τις πράξεις Γενοκτονίας και της Εθνικής Κάθαρσης. Η παράλληλη λειτουργία των δύο αυτών δικαιοδοτικών οργάνων, τα οποία αλληλοστηρίχθηκαν και αλληλοσυμπληρώνονταν, με στοιχεία, μαρτυρίες και δικαστικές εκτιμήσεις-αποφάσεις, συνέβαλε στην ταχύτερη και ασφαλέστερη απονομή της δικαιοσύνης, μέσω έκδοσης αντίστοιχων αποφάσεων και παραγωγής νομολογιακού υλικού. Η επίσημη έναρξη της Υπόθεσης για τη Γενοκτονία ξεκινά ουσιαστικά με την έκδοση της δικαστικής απόφασης επί της αίτησης της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης εναντίον της Ομοσπονδίας της Γιουγκοσλαβίας, στις 11 Ιουλίου του 1996. Στην απόφαση αυτή, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης τοποθετείται πάνω στα προδικαστικά ζητήματα: του παραδεκτού της αίτησης, της αρμοδιότητας του δικαστηρίου, της ενεργητικής και παθητικής νομιμοποίησης των δύο διάδικων πλευρών, καθώς και για την κρατική ευθύνη, ζητήματα τα οποία θα αναπτύξει σε μεγαλύτερη λεπτομέρεια και στην απόφαση πάνω στην ουσία της υπόθεσης.

Ιδιαίτερης σημασίας είναι και το προδικαστικό ζήτημα που τέθηκε, αναφορικά με την παθητική νομιμοποίηση της Γιουγκοσλαβίας αρχικά, και της Σερβίας στη συνέχεια. Η Σερβία στήριξε την επιχειρηματολογία της, περί αναρμοδιότητας του Δικαστηρίου, στην επίμονη άρνηση του ΟΗΕ να αποδεχθεί τη Γιουγκοσλαβία-Σερβία ως συνέχεια και διάδοχο της Ομοσπονδίας των Λαϊκών Δημοκρατιών της Γιουγκοσλαβίας στους κόλπους του.

Το Δικαστήριο επί του προκειμένου πήρε την ακόλουθη σημαντική θέση: Αφού χαρακτήρισε το Έγκλημα της Γενοκτονίας ως ένα Διεθνές Έγκλημα, ιδιαίτερης σημασίας και σοβαρότητας, κατέληξε στο ότι η διάπραξη του επιφέρει ευθύνη, ανεξάρτητα από την προσχώρηση ενός μέλους στην συγκεκριμένη Σύμβαση. Θεώρησε, σε αυτό το πλαίσιο, την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου ως δεδομένη, αφού η στιγμή κατατεθεί καταγγελία ενός μέλους για την επιτέλεση πράξεων Γενοκτονίας.

« Η διάπραξη της Γενοκτονίας εκδηλώνεται με 5 διαφορετικές μορφές »

^[5] Power, Samantha: A Problem from Hell: America and the Age of Genocide. Harper Perennial, 2007

Παραβιάσεις Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στους Πολέμους της Γιουγκοσλαβίας και Βοσνίας-Ερζεγοβίνης

II) Κύρια Διαδικασία

Μετά την ολοκλήρωση της προκαταρκτικής διαδικασίας, το Δικαστήριο προχώρησε στην εξέταση της αίτησης επί της ουσίας.

Το Δικαστήριο εστιάζεται στην αρμοδιότητά του, η οποία πηγάζει από το άρθρο 9 της Σύμβασης της Γενοκτονίας, σύμφωνα με το οποίο το Διεθνές Δικαστήριο δικάζει τα Εγκλήματα Γενοκτονίας και επομένως, οι κατηγορίες και τα αιτήματα της κάθε πλευράς θα πρέπει να βασίζονται και να πηγάζουν αποκλειστικά από τα άρθρα 2, 3 και 5 της Σύμβασης, στα οποία και περιγράφονται οι τρόποι επιτέλεσης της Γενοκτονίας.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το κατηγορητήριο, η επιτέλεση του Εγκλήματος της Γενοκτονίας αφορά: Φόνο ή/και πρόκληση σοβαρής σωματικής ή διανοητικής βλάβης σε μέλη της ομάδας κατά την πολιορκία του Σαράγεβο, από το 1992 έως το 1995, στη Σρεμπρένιτσα, στο Foca Kaznen, Prijedor και σε πολλά στρατόπεδα συγκέντρωσης στα κατεχόμενα, από τους Σέρβο-Βόσνιους, εδάφη και πρόκληση συνθηκών που μπορούν να επιφέρουν τον θάνατο ή την καταστροφή, την παρεμπόδιση γεννήσεων και την μετακίνηση παιδιών.

III) Απόφαση Δικαστηρίου και Συναφείς Νομολογιακές Επιπτώσεις^[6]

Το Δικαστήριο, με βάση τα αποδεικτικά στοιχεία που διασταυρώνονταν από πολλές πηγές^[7], και αξιοποιώντας τα πορίσματα του Ειδικού Ποινικού Δικαστηρίου για τα εγκλήματα στη Γιουγκοσλαβία, κατέληξε στην Απόφαση του Φεβρουαρίου του 2007^[8]:

Αποδέχθηκε την σοβαρότητα των παραβιάσεων του Ανθρωπιστικού Δικαίου και των Εγκλημάτων κατά της Ανθρωπότητας, τα οποία τελέστηκαν στην επίδικη περιοχή κατά την διάρκεια του πολέμου. Η δολοφονία πολιτών στο Σαράγεβο από ελεύθερους σκοπευτές και οι βομβαρδισμοί που στρέφονται αδιακρίτως εναντίον αστικών και στρατιωτικών

στόχων δεν δικαιολογούνται από τη στρατιωτική αναγκαιότητα, ακόμη και αν οι αστικοί στόχοι χρησιμοποιούνταν ως στρατιωτικοί. Τα Εγκλήματα, επίσης, που διαπράχθηκαν στη Σρεμπρένιτσα εμπίπτουν εντός του ορισμού της Γενοκτονίας, όπως αυτή περιγράφεται στο άρθρο 3, από τη στιγμή που τεκμηριώνεται η ύπαρξη ολοκληρωμένου σχεδίου των Σέρβο-Βόσνιων για εξάλειψη του μουσουλμανικού, ειδικά του αντρικού, πληθυσμού από την περιοχή^{[9] [10]}.

Παρόλα αυτά, το Δικαστήριο απέρριψε την καταγγελία ότι συνιστούσαν πράξεις Γενοκτονίας: η δημιουργία αβίωτων συνθηκών στο υπό πολιορκία Σαράγεβο, καθώς και οι αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμών που προκάλεσε το νεοσύστατο κράτος στα εδάφη που κατέλαβε. Επιπλέον, αναφορικά με την καταστροφή θρησκευτικών ιστορικών μνημείων των μουσουλμάνων, αποφάσισε ότι, οι πράξεις αυτές απομακρύνονται σημαντικά από την ουσία του Εγκλήματος της Γενοκτονίας, όπως αυτή προσδιορίζεται και από «νομοπαρασκευαστική» επιτροπή της Σύμβασης για τη Γενοκτονία.

Σημειώνεται η επισήμανση του Δικαστηρίου ότι, σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, με εξαίρεση τη Σρεμπρένιτσα, μέσα από τις πράξεις των παραστρατιωτικών οργάνων, δεν αποδεικνύεται η ύπαρξη του ειδικού στοιχείου δόλου (*dolus specialis*), που προνοείται στο άρθρο 2, και το οποίο συνιστά αναγκαίο στοιχείο ώστε να χαρακτηριστούν οι συγκεκριμένες πράξεις ως πράξεις Γενοκτονίας.

Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο συμπέρανε ότι, ακόμη και στην αναγνωρισμένη ως Γενοκτονία στη Σρεμπρένιτσα^[11], η Σερβία δεν συνέβαλε με κανένα, από τους προβλεπόμενους στα άρθρα 2 και 3 της Σύμβασης, τρόπο, ούτε είχε τον απαραίτητο δόλο για την επιτέλεση Γενοκτονίας, παρά τη συνεργασία των στρατιωτικών σωμάτων της χώρας με το στρατό της Republic of Srpska.

«σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, με εξαίρεση τη Σρεμπρένιτσα, μέσα από τις πράξεις των παραστρατιωτικών οργάνων, δεν αποδεικνύεται η ύπαρξη του ειδικού στοιχείου δόλου (*dolus specialis*), που προνοείται στο άρθρο 2»

^[6] ICTY Case Law and Judgments

^[7] Human Rights Watch – Reports on Bosnia and Former Yugoslavia

^[8] International Court of Justice, *Case concerning application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Yugoslavia) – Preliminary Objections*, 1996. Διαθέσιμο στο: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/91/091-19960711-JUD-01-00-EN.pdf>

^[9] United Nations – Final Report of the Commission of Experts (S/1994/674)

^[10] International Court of Justice, *Case concerning application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Yugoslavia) – Judgment of 26 February 2007*. Διαθέσιμο στο: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/91/091-20070226-JUD-01-00-EN.pdf>

^[11] Honing, Jan Willem and Norbert Both, Srebrenica: Record of a War Crime, Penguin, 1996

Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο

Ούτως ή άλλως, η Σερβία κρίθηκε ένοχη αναφορικά με την μη αποτροπή και μη τιμωρία των ενόχων για την επιτέλεση της Γενοκτονίας, με την μη έκδοση και την φυγάδευση των κατηγορουμένων, αλλά και με την μη τιμωρία τους από τα εθνικά δικαστήρια, δεδομένου ότι, οι υποχρεώσεις αυτές πηγάζουν από το άρθρο 5 της Σύμβασης. Σε κάθε περίπτωση, η παραβίαση αυτή της συνθήκης δεν συνιστά επιτέλεση Γενοκτονίας και σίγουρα δεν επιφέρει καταδίκη για αποζημίωση.

Μέσω της συγκεκριμένης απόφασης, το Δικαστήριο συνέβαλε στη μορφοποίηση δύο βασικών νομολογιακών κανόνων σε σχέση με το Ανθρωπιστικό Δίκαιο και την ερμηνεία της Σύμβασης για την Γενοκτονία^[12]:

Πρώτον, η ευθύνη για τέλεση πράξεων Γενοκτονίας δεν περιορίζεται μόνο στα άτομα-ιδιώτες, όπως αφήνεται να εννοηθεί από το άρθρο 4 της Σύμβασης, αλλά μπορεί να επεκταθεί και στα κράτη, η ευθύνη των οποίων σε καμία περίπτωση δεν περιορίζεται στην αποτροπή/μη τιμωρία της τέλεσής τους. Αντίθετα, μπορεί απευθείας και το ίδιο το κράτος να τιμωρηθεί για τη συμμετοχή σε επιτέλεση Γενοκτονίας, με τους τρόπους που προβλέπονται και για την τέλεσή τους από ιδιώτες. Η απόδοση της ευθύνης μάλιστα στο κράτος είναι ανεξάρτητη από την απόδοση ευθυνών σε ιδιώτες. Για να κατηγορηθεί, όμως, απαιτείται η ύπαρξη ειδικού δόλου.

Το δεύτερο ζήτημα που αναδείχτηκε ως ουσιώδες είναι ο ειδικός σκοπός (*dolus specialis*), το ειδικό στοιχείο δόλου που απαιτείται για να ενεργοποιείται ο ορισμός της επιτέλεσης του Εγκλήματος της Γενοκτονίας. Οι πράξεις Γενοκτονίας αποτελούν σοβαρά εγκλήματα κατά της Ανθρωπότητας, τα οποία όμως συνιστούν το Έγκλημα της Γενοκτονίας μόνο όταν αποδεικνύεται ο ιδιαίτερος σχεδιασμός τους, ώστε να στρέφονται εναντίον της συγκεκριμένης ομάδας και να επιδιώκουν τον αφανισμό και την εξάλειψή της.

Νομική Θεμελίωση του Εγκλήματος της Γενοκτονίας

Το Έγκλημα της Γενοκτονίας αποτελεί ένα από τα σοβαρότερα εγκλήματα που επι-

πουν στη δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (ΔΠΔ), μαζί με τα Εγκλήματα Πολέμου, τα Εγκλήματα κατά της Ανθρωπότητας και το Έγκλημα της Επίθεσης. Η νομική θεμελίωση του Εγκλήματος της Γενοκτονίας γίνεται στην βάση του Άρθρου 6 του Καταστατικού της Ρώμης, το οποίο ορίζει ρητά τις επιμέρους πράξεις που συνιστούν Γενοκτονία, καθώς και τα ουσιώδη στοιχεία που απαιτούνται για την πλήρωση της νομικής του υπόστασης.

Ορισμός και Νομική Βάση

Η Γενοκτονία ορίζεται ως η διάπραξη συγκεκριμένων πράξεων με πρόθεση να καταστραφεί, εν όλω ή εν μέρει, μία εθνική, εθνοτική, φυλετική ή θρησκευτική ομάδα, ως τέτοια. Πρόκειται για ένα έγκλημα που στοχεύει στην ολοκληρωτική εξάλειψη της ταυτότητας ή ύπαρξης μίας ομάδας ανθρώπων, γεγονός που το διαφοροποιεί από άλλα εγκλήματα διεθνούς χαρακτήρα.

Η νομική του βάση προέρχεται από τη Σύμβαση για την Πρόληψη και την Τιμωρία του Εγκλήματος της Γενοκτονίας του 1948, η οποία ενσωματώθηκε και στο Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Γενοκτονία θεωρείται τόσο σοβαρή πράξη ώστε δεν απαιτείται ένοπλη σύρραξη για να στοιχειοθετηθεί, σε αντίθεση με τα Εγκλήματα Πολέμου.

Προστατευόμενες Ομάδες

Το άρθρο 6 ΔΠΔ προσδιορίζει τέσσερις κατηγορίες ομάδων που προστατεύονται ρητά από το Έγκλημα της Γενοκτονίας, ήτοι τις εθνικές, εθνοτικές, φυλετικές και θρησκευτικές. Η στοχοποίηση που απαιτείται για την υπόσταση του Εγκλήματος της Γενοκτονίας πρέπει να βασίζεται στην ιδιότητα του ατόμου ως μέλους μιας τέτοιας ομάδας και όχι σε άλλους λόγους.

Πράξεις που Συνιστούν Γενοκτονία

Το Άρθρο 6 ΔΠΔ απαριθμεί πέντε πράξεις, καθεμία εκ των οποίων, εφόσον τελείται με την απαιτούμενη ειδική πρόθεση (*dolus specialis*), στοιχειοθετεί το Έγκλημα της Γενοκτονίας:

« Η νομική θεμελίωση του Εγκλήματος της Γενοκτονίας γίνεται στην βάση του Άρθρου 6 του Καταστατικού της Ρώμης, το οποίο ορίζει ρητά τις επιμέρους πράξεις που συνιστούν Γενοκτονία»

^[12] Σύμβαση για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας (1948). Διαθέσιμο στο: [https://www.refworld.org/cgi-](https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opensslpdf.pdf?reldoc=y&docid=4cb2fb692)

Παραβιάσεις Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στους Πολέμους της Γιουγκοσλαβίας και Βοσνίας-Ερζεγοβίνης

1. Ανθρωποκτονία με πρόθεση μελών της ομάδας
2. Πρόκληση βαρείας σωματικής ή διανοητικής βλάβης
3. Επιβολή συνθηκών ζωής που αποσκοπούν στην καταστροφή της ομάδας
4. Παρεμπόδιση των γεννήσεων
5. Βίαιη μεταφορά παιδιών σε άλλη ομάδα

Ειδική Πρόθεση – Dolus Specialis

Το στοιχείο που διαφοροποιεί τη Γενοκτονία από άλλα εγκλήματα είναι η ύπαρξη ειδικής πρόθεσης του δράστη να καταστρέψει ολικά ή μερικά την ομάδα που στοχοποιείται. Η πρόθεση αυτή πρέπει να αποδεικνύεται με αντικειμενικά στοιχεία ή να συνάγεται από τις περιστάσεις. Η απλή γνώση ότι οι πράξεις του μπορεί να οδηγήσουν σε καταστροφή της ομάδας δεν αρκεί χωρίς το στοιχείο της πρόθεσης. Η πρόθεση μπορεί να αποδειχθεί μέσω του σχεδίου εξόντωσης, της συστηματικής φύσης των πράξεων, των δηλώσεων του δράστη, της έντασης και του τρόπου εκτέλεσης των πράξεων.

Ανάλυση Συστατικών Στοιχείων ανά Πράξη

Άρθρο 6(α): Ανθρωποκτονία
Απαιτείται, μεταξύ άλλων, δολοφονία ενός ή περισσότερων ατόμων που ανήκουν στην προστατευόμενη ομάδα, η πράξη να εντάσσεται σε πρότυπο παρόμοιας συμπεριφοράς και ο δράστης να ενεργεί με πρόθεση ολικής ή μερικής καταστροφής της ομάδας

Άρθρο 6(β): Σωματική ή ψυχική βλάβη
Περιλαμβάνει πράξεις βασανιστηρίων, σεξουαλικής βίας, εξευτελισμού, πρόκληση σοβαρού τραύματος με σκοπό την καταστροφή της ομάδας και πραγματοποίησή τους στο πλαίσιο συστηματικής επίθεσης.

Άρθρο 6(γ): Συνθήκες ζωής
Περιλαμβάνει στέρηση τροφής, νερού, ιατρικής περίθαλψης, εξαναγκαστική στέγαση σε επικίνδυνες συνθήκες και ενσυνείδητη δημιουργία θανατηφόρου περιβάλλοντος.

Άρθρο 6(δ): Παρεμπόδιση γεννήσεων
Ενδεικτικές πράξεις που αφορούν στο έγκλημα αυτό είναι η στέρηση, βιασμοί με σκοπό τον εξευτελισμό και νομικά/διοικητικά μέτρα που απαγορεύουν αναπαραγωγή.

Άρθρο 6(ε): Βίαιη Μεταφορά παιδιών

Περιλαμβάνει απαγωγές, αναγκαστικές υιοθεσίες, καταναγκαστική αφομοίωση παιδιών σε άλλες ομάδες και οποιαδήποτε πράξη που διασπά τη βιολογική και πολιτισμική συνέχεια της ομάδας.

Πλαίσιο Εγκληματικής Συμπεριφοράς

Η Γενοκτονία δεν διαπράττεται μεμονωμένα ή απομονωμένα. Οι πράξεις πρέπει να εντάσσονται σε γενικότερο πλάνο, είτε κρατικό είτε οργανωτικό. Το στοιχείο αυτό βοηθά στην τεκμηρίωση της πρόθεσης και καταρρίπτει τον ισχυρισμό μεμονωμένης ή αυθόρμητης ενέργειας.

Εννοιολογικά και Νομολογιακά Ζητήματα

Η Γενοκτονία συχνά επικαλύπτεται από άλλα εγκλήματα, όπως Εγκλήματα κατά της Ανθρωπότητας. Η διαχωριστική γραμμή είναι λεπτή και έγκειται στη σκοπούμενη καταστροφή της ομάδας. Επιπλέον, τίθεται το ερώτημα: είναι η «μερική καταστροφή» μια αριθμητική ή λειτουργική έννοια; Σχετική νομολογία έχει αποδεχθεί και τις δύο προσεγγίσεις, εστιάζοντας στη σημαντικότητα του υποσυνόλου εντός της ομάδας (π.χ. η ηγεσία, οι γυναίκες αναπαραγωγικής ηλικίας κ.λπ.).

Γενικά Καταληκτικά Σχόλια

Η δίωξη για την επιτέλεση Γενοκτονίας ανήκει πρωτίστως στα κράτη, με το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο να επεμβαίνει συμπληρωματικά όταν αυτά δεν μπορούν ή δεν θέλουν να δράσουν. Το Καταστατικό επιβάλλει υποχρεώσεις στα κράτη να αναγνωρίσουν, να προλάβουν και να τιμωρήσουν τη Γενοκτονία.

Η Γενοκτονία έχει ηθικό και νομικό βάρος παγκοσμίως. Είναι έγκλημα *jus cogens*, δηλαδή υπερνομοθετικής ισχύος, που επιβάλλει παγκόσμια δικαιοδοσία και μη παραγραφή. Αντιπροσωπεύει την απόλυτη άρνηση της ανθρωπίνης ύπαρξης και την απόπειρα εξαφάνισης πολιτισμών, και τα Κράτη, ως επίσης και η διεθνής κοινότητα στο σύνολό της, οφείλει να αντιμετωπίζει με άμεσο και αποτελεσματικό τρόπο τα περιστατικά Γενοκτονίας.

« Η Γενοκτονία συχνά επικαλύπτεται από άλλα εγκλήματα, όπως Εγκλήματα κατά της Ανθρωπότητας »

Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο

Ειδικές Περιπτώσεις Επιτέλεσης του Εγκλήματος της Γενοκτονίας:

Η σφαγή της Σρεμπρένιτσα το 1995 συνιστά το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα Γενοκτονίας, καθώς οι Σέρβοι στρατιώτες εκτέλεσαν περίπου 8000 μουσουλμάνους Βόσνιους, στοχεύοντας στην εκρίζωση της μουσουλμανικής κοινότητας. Η Γενοκτονία αυτή παραβίασε τις θεμελιώδεις αρχές της διεθνούς προστασίας της ανθρωπίνης ζωής και αξιοπρέπειας, όπως ορίζει και η Σύμβαση του 1948.

Τον Ιούλιο του 1995, υπό την ηγεσία του στρατηγού Ράτκο Μλάντιτς και των δυνάμεων των Σέρβων της Βοσνίας (VRS), περισσότεροι από 8000 Βόσνιοι μουσουλμάνοι άνδρες και αγόρια δολοφονήθηκαν συστηματικά στην περιοχή της Σρεμπρένιτσα, η οποία είχε το καθεστώς περιοχής προστατευόμενης από τα Ηνωμένα Έθνη. Οι δολοφονίες έλαβαν χώρα στην παρουσία της διεθνούς κοινότητας, ενώ οι Ολλανδοί κυανόκρανοι απέτυχαν να προστατεύσουν τους αμάχους, συμβάλλοντας στο να σημειωθεί μια από τις μεγαλύτερες αποτυχίες της ειρηνευτικής παρουσίας του ΟΗΕ.

Οι σφαγές συνοδεύτηκαν από μαζικές ταφές, μετέπειτα μετακινήσεις των πτωμάτων για την απόκρυψη των εγκλημάτων καθώς και την πλήρη εξάλειψη του ανδρικού πληθυσμού της κοινότητας. Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την Πρώην Γιουγκοσλαβία (ICTY) αναγνώρισε επίσημα τα συμβάντα στην Σρεμπρένιτσα ως πράξη Γενοκτονίας και καταδίκασε ηγετικά στελέχη, όπως τον Μλάντιτς και τον Ράντοβαν Κάρατζιτς για τη συμμετοχή τους σε αυτά.

Εκτός της Σρεμπρένιτσα, υπήρξαν και άλλες περιπτώσεις μαζικών δολοφονιών, όπως στο Φότσα, στη Βλασιτσα και στο Βισεγκράντ, τα οποία επιβεβαιώνουν την ύπαρξη σχεδιασμένων Εγκλημάτων κατά της Ανθρωπότητας. Η πρόθεση εξάλειψης μιας εθνοτικής ομάδας δεν ήταν μεμονωμένο φαινόμενο, αλλά μέρος μιας ευρύτερης πολιτικής που στόχευε στον εθνολογικό ανασχηματισμό της περιοχής, μέσω του τρόμου και της εξόντωσης.

4. Κύριες Κατηγορίες Παραβιάσεων Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: Εθνοκάθαρση

Η εθνοκάθαρση, παρά το γεγονός ότι δεν αποτελεί επίσημο νομικό όρο στη Σύμβαση

της Γενεύης, συνδέεται άμεσα με διάφορες παραβιάσεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου. Με βάση την Σύμβαση της Γενεύης, οι στρατιωτικές δυνάμεις και οι παραστρατιωτικές ομάδες υποχρεούνται να προστατεύουν τους αμάχους από κάθε είδους εκδίωξη, βία και καταναγκαστική μετακίνηση. Οι εκτοπισμοί και η βία εναντίον αμάχων για εθνοκαθαρτικούς λόγους συνιστούν παραβίαση των άρθρων 3 και 49 της Τέταρτης Σύμβασης της Γενεύης του 1949, τα οποία απαγορεύουν την εκδίωξη των αμάχων από τις κατεχόμενες περιοχές, καθώς και την εσκεμμένη καταστροφή των περιουσιών τους.

Η Εθνοκάθαρση αποτέλεσε κεντρική στρατηγική, ιδίως από πλευράς των Σέρβων της Βοσνίας, αλλά και άλλων εμπλεκόμενων μερών. Ένα από τα πλέον χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η περιοχή της ανατολικής Βοσνίας, όπου δεκάδες πόλεις και χωριά εκκαθαρίστηκαν από τον Μουσουλμανικό πληθυσμό. Στην Πρίγιοντορ, περισσότεροι από 50 000 μη Σέρβοι εκτοπίστηκαν με τη βία, ενώ χιλιάδες οδηγήθηκαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης, όπως το Ομάρσκα και το Τρνοπόλιε, όπου υπέστησαν βασανιστήρια και εξευτελισμούς. Η πρακτική της Εθνοκάθαρσης επεκτάθηκε αργότερα και στο Κοσσυφοπέδιο, κυρίως κατά των Αλβανών, με μαζικούς διωγμούς και εκτελέσεις.

Η Εθνοκάθαρση δεν υπήρξε απλώς μια παρενέργεια του πολέμου, αλλά συχνά αποτέλεσε συνειδητή πολιτική επιλογή με στόχο την εδαφική κυριαρχία. Το κόστος σε ανθρωπίνες ζωές και κοινωνική συνοχή υπήρξε τεράστιο και συνεχίζει να βαραίνει τις μεταπολεμικές κοινωνίες των Βαλκανίων.

Και αυτή η διάσταση διάπραξης Εγκλημάτων κατά της Ανθρωπότητας καταδικάστηκε με συγκεκριμένες αναφορές του Δικαστηρίου, όπως τις αναφέρει και η παρούσα ανάλυση, σε επί μέρους σημεία.

5. Κύριες Κατηγορίες Παραβιάσεων Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: Εγκλήματα Πολέμου

Τα Εγκλήματα Πολέμου, κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων στη Γιουγκοσλαβία, περιλάμβαναν τη στόχευση αμάχων, βομβαρδισμούς περιοχών χωρίς στρατηγική σημασία και την καταστροφή πολιτιστικών και θρησκευτικών μνημείων, παραβιάζοντας έτσι τις

« Η σφαγή της Σρεμπρένιτσα το 1995 συνιστά το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα Γενοκτονίας »

Παραβιάσεις Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στους Πολέμους της Γιουγκοσλαβίας και Βοσνίας-Ερζεγοβίνης

αρχές του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου. Η Σύμβαση της Γενεύης, ειδικότερα τα άρθρα 51 και 52 του Πρώτου Πρωτοκόλλου του 1977, απαγορεύει τις επιθέσεις εναντίον αμάχων και πολιτικών εγκαταστάσεων και απαιτεί την αποφυγή κάθε είδους περιττής καταστροφής και βλάβης σε αμάχους και πολιτιστικά μνημεία.

Η πολιορκία του Σαράγιεβο, η οποία διήρκεσε σχεδόν τέσσερα χρόνια (1992-1996), αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα. Οι Σερβικές δυνάμεις περικύκλωσαν την πόλη και προέβησαν σε συνεχή βομβαρδισμό κατοικημένων περιοχών, σχολείων και νοσοκομείων. Πάνω από 11 000 πολίτες σκοτώθηκαν, μεταξύ των οποίων, περίπου 1600 παιδιά. Οι κάτοικοι ζούσαν υπό διαρκή τρόμο, καθώς δεν υπήρχε διαθέσιμη πρόσβαση σε τρόφιμα, νερό ή ιατρική περίθαλψη, ενώ οι ελεύθεροι σκοπευτές χτυπούσαν αδιακρίτως.

Εκτός από βομβαρδισμούς, χρησιμοποιήθηκαν όπλα ή μέσα, τα οποία προκάλεσαν περιττό πόνο. Καταγράφηκαν περιπτώσεις χρήσης εμπρηστικών βομβών, παράνομων οπλοσυστημάτων και σκοπούμενων επιθέσεων εναντίον ανθρωπιστικών κονβόι. Το ίδιο μοτίβο επαναλήφθηκε σε πόλεις όπως: η Μπίχατς, το Μόσταρ και το Γιοράζντε.

Η καταστροφή πολιτιστικών και θρησκευτικών μνημείων αποτέλεσε επίσης σημαντική πτυχή των Εγκλημάτων Πολέμου. Το 1993, Κροατικές δυνάμεις ανατίναξαν τη γέφυρα του Μόσταρ, μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO. Εγκλήσεις, τεμένη και μοναστήρια στοχοποιήθηκαν σκοπίμως ως μέρος της προσπάθειας εξάλειψης της παρουσίας των ιστορικών και πολιτισμικών χώρων.

Τα Εγκλήματα Πολέμου δεν ήταν απλώς παρεκτροπές της στρατιωτικής δράσης, αλλά συνειδητές επιλογές με σκοπό την τρομοκράτηση, την εξόντωση ή την αποδυνάμωση των εθνικών αντιπάλων.

Σεξουαλική Βία ως Όπλο Πολέμου

Η σεξουαλική βία αποτέλεσε μια από τις πλέον απάνθρωπες και συστηματικές μορφές καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Δεν πρόκειται για μεμονωμένα περιστατικά, αλλά για μια οργανωμένη στρατηγική η οποία αποσκοπούσε στην ταπείνωση, την εθνική εξάλειψη και τη διάλυση του κοινωνικού ιστού. Σκοπός των εγκλημάτων αυτών ήταν,

πέραν από τον ατομικό εξευτελισμό, η συλλογική ταπείνωση της κοινότητας. Οι δράστες χρησιμοποιούσαν την σεξουαλική βία ως εργαλείο Εθνοκάθαρσης.

Στην πόλη Φότσα, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο αναγνώρισε επίσημα για πρώτη φορά τη σεξουαλική βία ως Έγκλημα κατά της Ανθρωπότητας. Η υπόθεση Foca αποκάλυψε τη φρίκη που υπέστησαν εκατοντάδες γυναίκες στα κρατητήρια και στα σπίτια της πόλης.

Η χρήση σεξουαλικής βίας συνιστά παράβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, σύμφωνα με το άρθρο 27 της Τέταρτης Σύμβασης της Γενεύης, καθώς και το άρθρο 75 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, το οποίο απαιτεί την προστασία των γυναικών και των παιδιών από κάθε μορφή κακοποίησης. Η σεξουαλική βία χρησιμοποιήθηκε συστηματικά ως όπλο πολέμου, κάτι το οποίο παραβιάζει όχι μόνο τις βασικές αρχές της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, αλλά και τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου, το οποίο απαγορεύει τέτοιες πρακτικές.

Βασανιστήρια και Απάνθρωπη Μεταχείριση

Η Σύμβαση της Γενεύης και τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα της καθορίζουν σαφή και αυστηρά πρότυπα για την κακομεταχείριση, καθώς και τα βασανιστήρια των αιχμαλώτων πολέμου. Η χρήση βασανιστηρίων και η φρικτή μεταχείριση των αιχμαλώτων σε διάφορες στρατιωτικές φυλακές, όπως στα στρατόπεδα Ομάρσκα και Τρνοπόλιε, παραβίασαν τα άρθρα 3 και 13 της Σύμβασης, τα οποία απαγορεύουν τη βασανιστική ή απάνθρωπη μεταχείριση και απατούν την πλήρη προστασία των αιχμαλώτων και των αμάχων.

Κατά την διάρκεια των συναφών πολέμων, χιλιάδες πολίτες υπέστησαν βασανιστήρια και απάνθρωπη μεταχείριση σε στρατόπεδα κράτησης, φυλακές, σχολεία και δημόσια κτίρια που μετατράπηκαν σε αυτοσχέδιους χώρους εγκλεισμού. Οι πρακτικές αυτές ήταν ενταγμένες σε μια συστηματική στρατηγική εκφοβισμού.

Στρατόπεδα, όπως το Ομάρσκα, το Κερατέρμ και το Τρνοπόλιε, τα οποία ιδρύθηκαν από τις Σερβικές δυνάμεις στην περιοχή του Πριγιέντορ, αποτέλεσαν τόπους μαρτυρίου. Τα βασανιστήρια δεν περιορίστηκαν μόνο σε σερβικά στρατόπεδα. Παρόμοιες πρακτικές

« Η χρήση βασανιστηρίων και η φρικτή μεταχείριση των αιχμαλώτων σε διάφορες στρατιωτικές φυλακές, όπως στα στρατόπεδα Ομάρσκα και Τρνοπόλιε, παραβίασαν τα άρθρα 3 και 13 της Σύμβασης »

Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο

καταγράφηκαν και από άλλες πλευρές της σύγκρουσης, σε μικρότερη όμως κλίμακα, γεγονός που αναδεικνύει τη διάχυση της βίας και τη βαθιά διάβρωση της ηθικής στις εμπόλεμες ζώνες.

Εκτοπισμός και Προσφυγιά

Η εκδίωξη πληθυσμών και η καταναγκαστική μετακίνηση είναι επίσης νομικά καταδικαστέες πράξεις, όπως ορίζεται στο άρθρο 49 της Τέταρτης Σύμβασης της Γενεύης, το οποίο απαγορεύει την εκδίωξη αμάχων από τις κατεχόμενες περιοχές. Η αναγκαστική μετακίνηση των πληθυσμών στη διάρκεια της σύγκρουσης στη Βοσνία δημιούργησε ένα από τα μεγαλύτερα προσφυγικά κύματα στην Ευρώπη και παρέμεινε ατιμώρητο σε πολλές περιπτώσεις.

Ο εκτοπισμός εκατομμυρίων ατόμων αποτέλεσε μια από τις πιο τραγικές συνέπειες των πολέμων. Οι μαζικοί εκτοπισμοί αμάχων αποτέλεσαν μέρος μιας συντονισμένης Εθνοκάθαρσης, με στόχο την ανακατανομή του πληθυσμού βάσει εθνοτικών γραμμών, δημιουργώντας εθνοτικά εδάφη.

Η διεθνής κοινότητα κινητοποιήθηκε αργά, ενώ η ανθρωπιστική βοήθεια συχνά δεν έφτανε εγκαίρως στους πληγέντες. Αν και υπήρξαν προσπάθειες για την στήριξη των προσφύγων, η έλλειψη πολιτικής βούλησης και οι πολιτικές αντιφάσεις στις διεθνείς δυνάμεις, όπως τα Ηνωμένα Έθνη και το ΝΑΤΟ, συνέβαλαν στην καθυστέρηση της αποτελεσματικής αντιμετώπισης του προβλήματος.

Η Στρατιωτική και Πολιτική Ηγεσία

Η στρατιωτική ηγεσία των εμπλεκόμενων πλευρών είχε καταλυτική σημασία στην κατεύθυνση της σύγκρουσης και στις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σε αυτήν διακρίνονται δύο σημαντικές προσωπικότητες. Η πρώτη είναι του Ράτκο Μλάντιτς, ο οποίος ήταν υπεύθυνος για την εκτέλεση της σφαγής της Σρεμπρένιτσα. Η συντονισμένη δράση του, μέσω στρατιωτικών επιθέσεων, βομβαρδισμών και εκτοπισμών, αποτέλεσε κεντρική στρατηγική στον πόλεμο. Η δεύτερη είναι της Κροατικής ηγεσίας, η οποία ήταν υπεύθυνη για τις τακτικές Εθνοκάθαρσης, καθώς και για τις επιθέσεις σε εθνοτικές ομάδες, ιδιαίτερα μετά την εκδίωξη των Σέρβων από την Κράινα το 1995.

6. Ατομική και Συλλογική Ευθύνη

Το ζήτημα του καταλογισμού ευθύνης στο υπό εξέταση θέμα είναι σύνθετο, καθώς απαιτεί διάκριση μεταξύ ατομικής και συλλογικής ευθύνης. Ο ρόλος των ηγετών είναι καθοριστικός, καθώς οι εντολές τους και η πολιτική τους διευκόλυναν ή και συνέβαλαν στην εκτέλεση των συγκεκριμένων Εγκλημάτων. Ωστόσο, η συλλογική ευθύνη του στρατού, των παραστρατιωτικών ομάδων και των πολιτικών ηγετών δεν πρέπει να παραγνωριστεί. Οι διεθνείς δίκες και τα Δικαστήρια, όπως το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώτη Γιουγκοσλαβία, ανέδειξε την ανάγκη για την αναγνώριση της ατομικής ευθύνης και τιμωρίας όλων των υπευθύνων.

Ατομικές Καταδίκες

Ο πρώην διοικητής των σερβικών δυνάμεων της Βοσνίας Ράτκο Μλάντιτς, ο επονομαζόμενος «χασάπης των Βαλκανίων», καταδικάστηκε την 22-11-2017 από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώτη Γιουγκοσλαβία σε ισόβια κάθειρξη για Γενοκτονία, Εγκλήματα κατά της Ανθρωπότητας και Εγκλήματα Πολέμου, μεταξύ άλλων, κατά την πολύμηνη πολιορκία του Σαράγεβο και κυρίως τη Σφαγή της Σρεμπρένιτσα τον Ιούλιο του 1995.

Σημειώνεται ότι, στην απόφαση Κάρατζιτς, παρ. 3460, κρύβεται και η αθώωση του Μιλόσεβιτς, για την οποία τα διεθνή μέσα τήρησαν ένοχη σιωπή. Τον Μάρτιο του 2016 με απόφαση του Δικαστηρίου της Χάγης, ο Ράντοβαν Κάρατζιτς καταδικαζόταν σε 40 χρόνια κάθειρξης για Εγκλήματα Πολέμου. Σήμερα, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης αναγνωρίζει ότι ο Μιλόσεβιτς απέκλινε από την πολιτική Κάρατζιτς, ώστε να μην του καταλογίζονται τα Εγκλήματα στα Βαλκάνια.

Θεωρείται αδυναμία του όλου διωκτικού συστήματος, το γεγονός ότι ο Μλάντιτς και ο Κάρατζιτς κατάφεραν να διαφύγουν της σύλληψης για σχεδόν 15 χρόνια. Ο πρώην στρατηγός των κροατικών δυνάμεων Άντε Γιοτόβινα καταζητούνταν επί τέσσερα χρόνια. Παράλληλα υπήρξαν αρκετές αμφιλεγόμενες δικαστικές αποφάσεις, όπως η αρχική 24χρονη καταδίκη του Γιοτόβινα, ο οποίος στην εκδίκαση έφεσης αθωώθηκε. Άλλο παράδειγμα είναι ο επικεφαλής των Σέρβων εθνικιστών

« η συλλογική ευθύνη του στρατού, των παραστρατιωτικών ομάδων και των πολιτικών ηγετών δεν πρέπει να παραγνωριστεί»

Παραβιάσεις Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στους Πολέμους της Γιουγκοσλαβίας και Βοσνίας-Ερζεγοβίνης

Βόισλαβ Σέσελι, ο οποίος καταδικάστηκε σε 12ετή κάθειρξη και αθώωθηκε το 2016.

Μεγαλύτερη αποτυχία του Δικαστηρίου θεωρείται ωστόσο ο θάνατος του πρώην Σέρβου Προέδρου Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς από ανακοπή στο κρατητήριο πριν από την ανακοίνωση της ετυμηγορίας σε βάρος του. Αποτυχία θεωρείται επίσης η αυτοκτονία δια απαγχονισμού του αρχηγού των Σέρβων της Κροατίας Μίλαν Μπάμπιτς στο κελί του ή η αυτοκτονία με κύνιο του Σλόμπονταν Πράλγιακ, κορυφαίου στελέχους του κροατικού Υπουργείου Άμυνας, μέσα στο δικαστήριο και μπροστά στις κάμερες μετά τη καταδίκη του σε 20ετή κάθειρξη.

Με την επιβολή δωδεκαετούς κάθειρξης στους πρώην επικεφαλής της Υπηρεσίας Πληροφοριών της Σερβίας Γιόβιτσα Στάνισιτς και Φράνκο Σιμάτοβιτς για συνέργεια σε δολοφονία, δίωξη και εκτοπισμό, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία (ICTY) ολοκλήρωσε τον κύκλο της αποστολής του και ανέστειλε από την 1η Ιουλίου τη λειτουργία του.

Συνολικά, δικάστηκαν 161 κατηγορούμενοι και οι περισσότεροι από τους μισούς ήταν Σέρβοι. Καταδικάστηκαν 90 άτομα. Σε έξι κατηγορούμενους επιβλήθηκε η ποινή της ισόβιας κάθειρξης, ενώ επτά κατηγορούμενοι καταδικάστηκαν για Γενοκτονία.

Ενδιαφέρον στοιχείο συνιστά το γεγονός ότι, επτά κατηγορούμενοι απεβίωσαν, από φυσικά αίτια, ενώ βρισκόταν σε εξέλιξη η δίκη τους, και ο ένας από αυτούς, όπως προαναφέρθηκε, ήταν και ο πρώην Πρόεδρος της Σερβίας, Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς.

Στις φυλακές του Δικαστηρίου της Χάγης συντελέστηκαν και τρεις αυτοκτονίες. Δύο κατηγορούμενοι, οι Σερβοκροάτες Μίλαν Μπάμπιτς και Σλάβκο Ντοκμάνοβιτς, κρεμάστηκαν στο κελί τους, ενώ στην τελευταία δίκη ο Κροάτης Σλόμπονταν Πλάλιακ αυτοκτόνησε, πίνοντας δηλητήριο την ώρα που του απαγγελλόταν η καταδικαστική απόφαση από τον Πρόεδρο του Δικαστηρίου.

Συμπερασματικά, το ICTY ανέλαβε τη δίωξη των υψηλόβαθμων αξιωματούχων, στρατηγών και πολιτικών ηγετών, μερικοί από τους οποίους ήταν οι πρώτοι που καταδικάστηκαν για Εγκλήματα Γενοκτονίας. Η καταδίκη του Μιλόσεβιτς, του Κάρατζιτς και Μλάντιτς, αλλά και άλλων στρατιωτικών και πολιτικών

ηγετών, σηματοδότησε την αναγνώριση της ατομικής ευθύνης για τα Εγκλήματα που διαπράχθηκαν.

7. Η Διεθνής Αντίδραση και η Δικαιοσύνη

Η διεθνής κοινότητα απέτυχε στο να αναλάβει ουσιαστική δράση για την αποτροπή των Εγκλημάτων Πολέμου και της Γενοκτονίας. Αν και υπήρξαν προσπάθειες για την επιβολή εμπάργκο όπλων, καθώς και την αποστολή ανθρωπιστικών αποστολών, η διεθνής κοινότητα παρακολούθουσε τις εξελίξεις χωρίς να παρεμβαίνει άμεσα με στρατιωτικά μέσα ή άλλες μορφές αναγκαστικής δράσης. Οι διαπραγματεύσεις για τη Συμφωνία του Ντέιτον το 1995, που οδήγησαν στην κατάπαυση του πυρός, αναγνωρίστηκαν ως πολύ καθυστερημένα μέτρα και χωρίς να έχουν εξασφαλίσει την πλήρη ασφάλεια των πολιτών ή την τιμωρία των υπευθύνων για τα Εγκλήματα. Η διεθνής αδράνεια ενίσχυσε την αίσθηση απογοήτευσης στην διεθνή κοινή γνώμη, αφού ήταν διάχυτη η αντίληψη ύπαρξης ατιμωρησίας και μη απόδοσης σωστών και αμέσων ευθυνών, για τόσο σοβαρά Εγκλήματα.

Συμπεράσματα

Σε μια Διεθνή Κοινότητα, όπου γεωστρατηγικά και άλλα συμφέροντα, είτε πυροδοτούν, είτε υποθάλπουν πολεμικές συγκρούσεις, επιφέροντας τεράστιες ανθρωπίνες απώλειες και βάσανα, η εκδίκαση των Εγκλημάτων στην πρώην Γιουγκοσλαβία αποκτά ξεχωριστή σημασία. Η σημασία της λειτουργίας του Ειδικού Δικαστηρίου, καθώς και η καταδίκη αρκετών από τους υπεύθυνους διάπραξης Εγκλημάτων Πολέμου, Εγκλημάτων κατά της Ανθρωπότητας και του Εγκλήματος της Γενοκτονίας, συνιστούν ιστορική καμπή στον τομέα της Διεθνούς Δικαιοσύνης.

Παρά τις αδυναμίες των Αποφάσεων και τον μη καταλογισμό ευθύνης σε όλους τους υπεύθυνους, το μήνυμα της αποτροπής για μελλοντικά παρόμοια Εγκλήματα έχει σταλεί, παρόλον ότι, ο Πόλεμος και τα συνακόλουθα Εγκλήματα θα συνεχίζουν να ταλανίζουν την Ανθρωπότητα, αφού τα γεωπολιτικά συμφέροντα επιβάλλουν τον Πόλεμο, με κάθε κόστος, όπως βλέπουμε και στις ημέρες μας. (Παλαιστίνη, Ουκρανία, κλπ.)

« Η καταδίκη του Μιλόσεβιτς, του Κάρατζιτς και Μλάντιτς, αλλά και άλλων στρατιωτικών και πολιτικών ηγετών, σηματοδότησε την αναγνώριση της ατομικής ευθύνης για τα Εγκλήματα που διαπράχθηκαν »

Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο

Το γεγονός ότι η Διεθνής Κοινότητα ένωισε υποχρεωμένη να θεσπίσει το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, συνιστά ένα από τα ουσιαστικά κληροδοτήματα του Ειδικού Δικαστηρίου για την πρώτη Γιουγκοσλαβία, όπως και του αντίστοιχου για την Ρουάντα.

Ήδη, η έκδοση Ενταλμάτων Σύλληψης για αντίστοιχα Εγκλήματα, τόσο στην Ουκρανία, όσο και στην Παλαιστίνη, συνιστούν παρήγορο απότοκο της λειτουργίας του ICTY, μια εξέλιξη που επιτρέπει αχτίδες αισιοδοξίας για ένα πιο αποτελεσματικό Διεθνές Ποινικό Δίκαιο.

Επομένως, η λειτουργία του Ειδικού Δικαστηρίου για την πρώτη Γιουγκοσλαβία επέλεσε τον ρόλο ενός τροchioδρομικού καταδεικτική καταδίκης Εγκλημάτων Πολέμου, Εγκλημάτων κατά της Ανθρωπότητας και του Εγκλήματος της Γενοκτονίας, καθώς και καταλογισμού ευθυνών για την διάπραξη τους. Αυτές οι συνέπειες δημιουργούν ένα νέο νομικό τοπίο για την Διεθνή Δικαιοταξία, πλέον υποσχόμενο και πλέον ελπιδοφόρο.

« η έκδοση Ενταλμάτων Σύλληψης για αντίστοιχα Εγκλήματα, τόσο στην Ουκρανία, όσο και στην Παλαιστίνη, συνιστούν παρήγορο απότοκο της λειτουργίας του ICTY »

Βασικές ρυθμίσεις και σημασία της Οδηγίας(ΕΕ) 2022/2523,

σχετικά με την εξασφάλιση παγκόσμιου ελάχιστου επιπέδου φορολογίας των ομίλων πολυεθνικών επιχειρήσεων

Σοφία Ζαγκότη, προπτυχιακή φοιτήτρια, Νομική Σχολή, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Το παρόν άρθρο εξετάζει τις βασικές ρυθμίσεις και τη σημασία της Οδηγίας (ΕΕ) 2022/2523, η οποία ενσωματώνει τους κανόνες GloBE του ΟΟΣΑ στην έννομη τάξη της ΕΕ, με στόχο την εξασφάλιση παγκόσμιου ελάχιστου φορολογικού συντελεστή 15% για πολυεθνικούς και μεγάλους εγχώριους ομίλους. Όπως αναφέρεται στο κείμενο, «η Οδηγία 2022/2523... αποσκοπεί στην εξασφάλιση παγκόσμιου ελάχιστου επιπέδου φορολογίας» (εισαγωγικό κείμενο της Οδηγίας). Η μελέτη αναλύει το πεδίο εφαρμογής, τους κανόνες IIR και UTPR, τα πλεονεκτήματα για τα κράτη-μέλη και την κριτική που έχει ασκηθεί, καταλήγοντας ότι η Οδηγία αποτελεί σημαντικό βήμα για την αντιμετώπιση της φοροαποφυγής και την ενίσχυση της φορολογικής δικαιοσύνης..

Μια πρακτική που τείνουν να υιοθετούν πολλές ΠΕ, προκειμένου να αποφύγουν την υψηλή φορολογία που ενδεχομένως θα τους επιβαλλόταν στις χώρες όπου ασκούν πραγματικά τις δραστηριότητές τους, είναι η μεταφορά κερδών τους σε κράτη που είτε έχουν πολύ χαμηλούς φορολογικούς συντελεστές, είτε δεν επιβάλλουν καθόλου φόρους για την συγκεκριμένη δραστηριότητα. Με αυτό τον τρόπο μειώνεται σημαντικά το ποσό του φόρου που οφείλουν οι ΠΕ στα κράτη όπου πραγματικά δραστηριοποιούνται αλλά και το ποσό που θα καταβάλλουν, εν γένει, σε φόρους. Η μετατόπιση των κερδών συμβαίνει μέσω της αξιοποίησης κενών ή αναντιστοιχιών στις νομοθεσίες που αφορούν την επιβολή φόρων.^[1] Η διαδικασία αυτή έχει διευκολυνθεί ιδιαίτερα τον 21^ο

αιώνα, εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης και της ψηφιοποίησης, οι οποίες συμβάλλουν στη δημιουργία ευκαιριών για την μετατόπιση κερδών.^[2] Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται διάβρωση της φορολογητέας βάσης και μεταφορά των κερδών στην αλλοδαπή (base erosion and profit shifting) (BEPS)^[3] και για την ρύθμισή του απαιτούνται τολμηρές κινήσεις εκ μέρους των νομοθετών.^[4]

1. Έργο του ΟΟΣΑ

Εξαιτίας της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2007-2009 και των οικονομικών πιέσεων που δημιούργησε, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη ενός παγκόσμιου κινήματος για φορολογική δικαιοσύνη που αναπτύχθηκε σταδιακά τα προηγούμενα χρόνια, ο ΟΟΣΑ προχώρησε, με την υποστήριξη των G8, στην

« ο ΟΟΣΑ προχώρησε, με την υποστήριξη των G8, στην διαμόρφωση του σχεδίου δράσης BEPS για την καταπολέμηση της προαναφερθείσας πρακτικής»

^[1] Π. Νάσκου-Περγάκη/Κ. Αντωνόπουλος/Μ. Σαρηγιαννίδης, «Διεθνείς Οργανισμοί», εκδόσεις Σάκουλας Αθήνα-Θεσσαλονίκη, (3^η έκδοση) 2024, σελ. 433.

^[2] OECD (2024), *Tax Challenges Arising from the Digitalisation of the Economy – Consolidated Commentary to the Global Anti-Base Erosion Model Rules (2023): Inclusive Framework on BEPS*, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD Publishing, Paris, σελ.3: <https://doi.org/10.1787/b849f926-en>.

^[3] Π. Πανταζόπουλος, Κ. Σαββαΐδου, Α. Τσουρουφλής, Θ. Φορτσάκης, «Φορολογικό Δίκαιο», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, (6^η έκδοση) 2022, σελ. 315.

^[4] OECD (2024), *Tax Challenges Arising from the Digitalisation of the Economy – Consolidated Commentary to the Global Anti-Base Erosion Model Rules (2023): Inclusive Framework on BEPS*, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD Publishing, Paris, σελ.3: <https://doi.org/10.1787/b849f926-en>.

Φορολογικό Δίκαιο

διαμόρφωση του σχεδίου δράσης BEPS για την καταπολέμηση της προαναφερθείσας πρακτικής^[5], το οποίο αποτελεί την πρώτη μεγάλη κλίμακας πολυεθνική προσπάθεια για τη μεταρρύθμιση κανόνων διεθνούς φορολογικού δικαίου.^[6]

Ο ΟΟΣΑ και οι χώρες που συμπεριλαμβάνονται στο G20 έχουν συμφωνήσει να συνεργάζονται προκειμένου να πετύχουν την ενιαία εφαρμογή των συστάσεων που αφορούν την καταπολέμηση του φαινομένου BEPS αποφεύγοντας αποκλεισμούς. Στο πλαίσιο αυτό δημιούργησαν το “Inclusive Framework” των ΟΟΣΑ/G20 για το BEPS.^[7] Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί ότι σύμφωνα με λίστα που δημοσιεύτηκε στις 28/05/2024 στην ιστοσελίδα του ΟΟΣΑ, το “Inclusive Framework” έχει 147 μέλη στα οποία συμπεριλαμβάνεται και η Ελλάδα.^[8]

Στις 8 Οκτωβρίου 2021 πάνω από 135 μέλη του “Inclusive Framework” συμφώνησαν να συμμετάσχουν σε μία λύση δύο πυλώνων η οποία είχε ως στόχο την εξασφάλιση ότι οι ΠΕ θα καταβάλλουν τους φόρους εκεί όπου δραστηριοποιούνται και αποκτούν κέρδη.^[9] Ο δεύτερος πυλώνας αποσκοπεί στην δημιουργία ενός «παγκόσμιου ελάχιστου φόρου»^[10] και τα μέλη του “Inclusive Framework” άρχισαν την ενσωμάτωση του το 2024.^[11]

Οι πρότυποι κανόνες του ΟΟΣΑ αποτελούν “soft law” και, συνεπώς, δεν είναι άμεσα νομικά δεσμευτικές αλλά δημιουργούνται με

την προοπτική να αποκτήσουν κάποια ισχύ “hard law” στο μέλλον. Προκειμένου να συμβεί αυτό, είναι απαραίτητο κάποιες ενδιαφερόμενες χώρες να τους αποδώσουν τέτοια ισχύ, είτε μέσω της δημιουργίας νέων κανόνων δικαίου που βασίζονται στις προτάσεις, είτε μέσω της ερμηνείας υφιστάμενων κανόνων δικαίου υπό την σκοπιά των προτάσεων.^[12]

Τον Δεκέμβριο του 2021 δημοσιεύτηκε πρόταση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για Οδηγία η οποία θα απέβλεπε στην εξασφάλιση «παγκόσμιου ελάχιστου επιπέδου φορολογίας για τις ΠΕ στην ΕΕ» στην ενσωμάτωση του δεύτερου πυλώνα στην έννομη τάξη της και, συνεπώς, στη μετατροπή του σε “hard law”. Η πρόταση έγινε δεκτή από το Συμβούλιο τον Δεκέμβριο του 2022 και επιτεύχθηκε η δημοσίευσή της Οδηγίας 2022/2523 στην Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ στις 22 του ίδιου μήνα. Για την ενσωμάτωση της Οδηγίας από τα κράτη μέλη οριζόταν ως προθεσμία η 31^η Δεκεμβρίου 2023. Για την έναρξη εφαρμογής της ορίζεται η ίδια προθεσμία για όλα τα άρθρα εκτός από εκείνα που αφορούν την επιβολή των συμπληρωματικών φόρων κατά τον κανόνα UTPR (για τον οποίο θα γίνει λόγος παρακάτω) για τα οποία οριζόταν ως προθεσμία η 31^η Δεκεμβρίου 2024.^[13]

Η ενσωμάτωση της Οδηγίας επιτεύχθηκε στην Ελλάδα με τη δημοσίευση του Ν. 5100/2024 στο ΦΕΚ στις 5 Απριλίου του

«Ο ΟΟΣΑ και οι χώρες που συμπεριλαμβάνονται στο G20 έχουν συμφωνήσει να συνεργάζονται προκειμένου να πετύχουν την ενιαία εφαρμογή των συστάσεων που αφορούν την καταπολέμηση του φαινομένου BEPS»

[5] Sol Picciotto, Agustina Gallardo, Jeffery Kadet, Markus Henn, María Villanueva “The G20 and the “Base Erosion and Profit Shifting (BEPS) Project””, Discussion Paper / Deutsches Institut für Entwicklungspolitik (German Development Institute), Bonn 2017, σελ. 1,2,19: https://www.idos-research.de/fileadmin/migratedNewsAssets/Files/DP_18.2017.pdf

[6] Sol Picciotto, op.cit.

[7] OECD (2024), *Tax Challenges Arising from the Digitalisation of the Economy – Consolidated Commentary to the Global Anti-Base Erosion Model Rules (2023): Inclusive Framework on BEPS*, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD Publishing, Paris, σελ.3: <https://doi.org/10.1787/b849f926-en>.

[8] OECD, “Members of the OECD/G20 Inclusive Framework on BEPS” (Updated 28 May 2024): <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-issues/beps/inclusive-framework-on-beps-composition.pdf>

[9] OECD (2024), *Tax Challenges Arising from the Digitalisation of the Economy – Consolidated Commentary to the Global Anti-Base Erosion Model Rules (2023): Inclusive*

Framework on BEPS, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD Publishing, Paris, σελ.4: <https://doi.org/10.1787/b849f926-en>.

[10] Θ. Φορτσάκης, Α. Τσουρουφλής σε συνεργασία με Π. Πανταζόπουλο και Κ. Πέτρου, «Φορολογικό Δίκαιο», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη (8^η έκδοση), 2024, σελ. 353.

[11] OECD (2024), *Tax Challenges Arising from the Digitalisation of the Economy – Consolidated Commentary to the Global Anti-Base Erosion Model Rules (2023): Inclusive Framework on BEPS*, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD Publishing, Paris, σελ.4: <https://doi.org/10.1787/b849f926-en>.

[12] Joachim Englisch, 'Dynamic References to International Soft Law Agreements: Flexibility With Limits', (2024), 33, EC Tax Review, Issue 1, pp. 2, <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/EC+Tax+Review/33.1/ECTA2024001>

[13] Θ. Φορτσάκης, Α. Τσουρουφλής σε συνεργασία με Π. Πανταζόπουλο και Κ. Πέτρου, «Φορολογικό Δίκαιο», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη (8^η έκδοση), 2024, σελ. 354-355.

Βασικές ρυθμίσεις και σημασία της Οδηγίας(ΕΕ) 2022/2523

2024 και στην Κύπρο με τη δημοσίευση του Ν. 151(Ι)/2024 στην Επίσημη Εφημερίδα της Κυπριακής Δημοκρατίας στις 18 Δεκεμβρίου του 2024.^[14]

2. Βασικές ρυθμίσεις της Οδηγίας

Μέσω της Οδηγίας 2022/2523 κωδικοποιούνται δύο βασικοί κανόνες οι οποίοι είναι αλληλένδετοι και ονομάζονται κανόνες GloBE. Σύμφωνα με αυτούς πρέπει να εισπράττεται επιπλέον φόρος στις περιπτώσεις όπου ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής μίας θυγατρικής ή της μητρικής εταιρείας της ΠΕ είναι μικρότερος από 15% σε κάποια δικαιοδοσία.^[15] Οι κανόνες αυτοί ονομάζονται IIR (Income Inclusion Rule) ή «κανόνας συμπερίληψης εισοδήματος» και UTPR (Undertaxed Payment Rule) ή «κανόνας υποφορολογημένης πληρωμής»^[16].

Πεδίο Εφαρμογής

Η Οδηγία 2022/2523 βρίσκει εφαρμογή σε «συνιστώσες οντότητες» που είναι μέλη κάποιου ομίλου ΠΕ ή κάποιου μεγάλου εγχώριου ομίλου και έχουν εγκατασταθεί σε κράτος μέλος της ΕΕ. Επιπλέον, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ύπαρξη του κατώτατου «ετήσιου ορίου ενοποιημένων εσόδων» των 750.000.000 ευρώ για τουλάχιστον δύο από τα τέσσερα οικονομικά έτη που προηγούνται από το οικονομικό έτος που εξετάζεται προκειμένου να ισχύσει η Οδηγία.^[17]

Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί ότι θα γίνεται προσαρμογή του παραπάνω ορίου εσόδων στην περίπτωση που τα οικονομικά έτη κάποιας εταιρείας είναι μικρότερα των 12 μηνών.^[18]

Επίσης, η Οδηγία προβλέπει μία λίστα από οντότητες στις οποίες το περιεχόμενο της δεν

εφαρμόζεται. Κάποιες από αυτές είναι: οι ΜΚΟ, οι κρατικές οντότητες, οι διεθνείς οργανισμοί κ.α.^[19]

Εντός του νομοθετικού κειμένου τονίζεται ότι παρόλο το γεγονός ότι η φοροαποφυγή αποθαρρύνεται από την ΕΕ, υπάρχει ανάγκη προστασίας των ΠΕ μικρότερης κλίμακας από τυχόν συνέπειες εντός της εσωτερικής αγοράς.^[20] Τονίζεται ότι παρόλο που προβλέπονται ορισμένες οντότητες που εξαιρούνται από την εφαρμογή της οδηγίας, όπως οι ΜΚΟ, οι κρατικές οντότητες οι διεθνείς οργανισμοί κ.α. τα έσοδα εκείνων συμπεριλαμβάνονται στα προαναφερθέντα «ενοποιημένα έσοδα» της μητρικής εταιρείας.^[21]

Τρόπος υπολογισμού χαμηλής φορολόγησης

Αρχικά, για την εφαρμογή των παρακάτω κανόνων, θεωρείται ότι υπάρχει χαμηλή φορολογία όταν ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής για μία ΠΕ είναι κατώτερος του 15%.^[22]

Συγκεκριμένα, πρέπει να γίνει σύγκριση ανάμεσα στον πραγματικό φορολογικό συντελεστή της ΠΕ ή του μεγάλου εγχώριου ομίλου σε όλες τις φορολογικές δικαιοδοσίες στις οποίες ασκεί δραστηριότητα με τον ελάχιστο φορολογικό συντελεστή των 15% που προβλέπεται από την Οδηγία 2022/2523.

Για τον υπολογισμό του πραγματικού φορολογικού συντελεστή υφίστανται ειδικές διατάξεις εντός της Οδηγίας 2022/2523 οι οποίες αναφέρονται στις ζημιές και στα εισοδήματα τα οποία θεωρούνται αποδεδειγμένα, καθώς επίσης και στους φόρους που έχουν καταβληθεί («αυλπτόμενοι φόροι»).^[23]

«θα γίνεται προσαρμογή του παραπάνω ορίου εσόδων στην περίπτωση που τα οικονομικά έτη κάποιας εταιρείας είναι μικρότερα των 12 μηνών»

^[14] National transposition measures communicated by the Member States concerning:

Council Directive (EU) 2022/2523 of 14 December 2022 on ensuring a global minimum level of taxation for multinational enterprise groups and large-scale domestic groups in the Union, EUR-Lex, Access to European Union law: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/NIM/?uri=CELEX:32022L2523>

^[15] Εισαγωγικό κείμενο της Οδηγίας 2022/2523, σημείο (5) : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32022L2523>

^[16] Θ. Φορτσάκης, Α. Τσουρουφλής σε συνεργασία με Π. Πανταζόπουλο και Κ. Πέτρου, «Φορολογικό Δίκαιο», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη (8^η έκδοση), 2024, σελ. 353.

^[17] Άρθρο 2 παράγραφος 1 της Οδηγίας 2022/2523:

^[18] Άρθρο 2 παράγραφος 2 της Οδηγίας 2022/2523:

^[19] Άρθρο 2 παράγραφος 3 της Οδηγίας 2022/2523:

^[20] Εισαγωγικό κείμενο της Οδηγίας 2022/2523, σημείο (7)

^[21] Άρθρο 2 παράγραφος 1 της Οδηγίας 2022/2523:

^[22] Εισαγωγικό κείμενο της Οδηγίας 2022/2523, σημείο (5):

^[23] Φωτεινή Σταγάκη, «Ελάχιστος παγκόσμιος εταιρικός φόρος και η Οδηγία 2022/2523/ΕΕ - Εξασφάλιση παγκόσμιου ελάχιστου επιπέδου φορολογίας των ομίλων πολυεθνικών επιχειρήσεων και των εγχώριων ομίλων μεγάλης κλίμακας στην Ένωση», ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ, 2023, σελ. 412.

Φορολογικό Δίκαιο

Κανόνας IIR

Ο «κανόνας συμπερίληψης εισοδήματος» ή κανόνας IIR ορίζει ότι σε περίπτωση που μία μητρική εταιρία, η οποία είναι εγκατεστημένη σε κράτος μέλος της ΕΕ, διαθέτει θυγατρική εταιρία που φορολογείται χαμηλά και είναι εγκατεστημένη σε άλλη δικαιοδοσία^[24] ή δεν διαθέτει εθνικότητα^[25], της επιβάλλεται συμπληρωματικός φόρος για το εισόδημα που αποκτά η θυγατρική.^[26]

Συγκεκριμένα για τον κανόνα IIR, περιγράφονται οι περιπτώσεις όπου:

Α) η «τελική μητρική οντότητα» είναι εγκατεστημένη σε χώρα εντός της ΕΕ, είτε υπόκειται και η ίδια σε χαμηλή φορολογία, είτε όχι. (Άρθρο 5 της Οδηγίας 2022/2523).

Β) η «ενδιάμεση μητρική οντότητα» έχει εγκατασταθεί στην ΕΕ αλλά η «τελική μητρική οντότητα» είναι εγκατεστημένη σε χώρα εκτός της ΕΕ (τρίτη χώρα), είτε υπόκειται και η ίδια σε χαμηλή φορολογία, είτε όχι. (Άρθρο 6 της Οδηγίας 2022/2523)

Γ) η «ενδιάμεση μητρική οντότητα» έχει εγκατασταθεί εντός της ΕΕ αλλά η «τελική μητρική οντότητα» της είναι μία από τις εξαιρέσεις του άρθρου 2 παραγράφου 3 της Οδηγίας - και, συνεπώς, σε εκείνη την «τελική μητρική οντότητα» δεν εφαρμόζεται η Οδηγία - είτε υπόκειται η ίδια σε χαμηλή φορολογία, είτε όχι. (Άρθρο 7 της Οδηγίας 2022/2523).

Δ) μία άλλη «οντότητα» στην ΕΕ κατέχει μερικώς την «μητρική οντότητα» είτε υπόκειται η ίδια σε χαμηλή φορολογία, είτε όχι. (Άρθρο 8 της Οδηγίας 2022/2523).

Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις ισχύει *mutatis mutandis* το ίδιο. Στην περίπτωση που η εκάστοτε οντότητα που είναι εγκατεστημένη στην ΕΕ δεν υπόκειται σε χαμηλή φορολογία, αναγκάζεται στην καταβολή συμπληρωματικού φόρου για τις θυγατρικές της εταιρίες

(«οικείες συνιστώσες οντότητες») που φορολογούνται χαμηλά, είτε εκείνες είναι εγκατεστημένες σε διαφορετική φορολογική δικαιοδοσία, είτε δεν διαθέτουν εθνικότητα.

Όταν υπόκειται σε χαμηλή φορολογία, αναγκάζεται στην καταβολή συμπληρωματικού φόρου τόσο για την ίδια όσο και για τις «οικείες συνιστώσες οντότητες» που βρίσκονται εγκατεστημένες στο ίδιο κράτος μέλος. Τα άρθρα 6 έως 8 εισάγουν κάποιες εξαιρέσεις. Η «οντότητα» δεν χρειάζεται να καταβάλει συμπληρωματικό φόρο όταν υφίσταται μία άλλη, η οποία κατέχει ελέγχουσα συμμετοχή σε αυτή και υπόκειται σε πρότυπο κανόνα IIR.^[27]

Κανόνας UTPR

Ουσιαστικά, ο κανόνας UTPR ή «κανόνας υπερφορολογημένης πληρωμής» αποτελεί δικλείδα ασφαλείας για τις περιπτώσεις που δεν είναι δυνατόν να εφαρμοστεί ο κανόνας IIR στις «τελικές μητρικές οντότητες».^[28] Είναι μία πρωτότυπη ρύθμιση, η οποία παραχωρεί στα κράτη το δικαίωμα να φορολογούν έσοδα, τα οποία δεν αποκτήθηκαν εντός των συνόρων του ή από εταιρία της οποίας η μητρική οντότητα βρίσκεται εντός των συνόρων του.

Λειτουργεί αποθαρρυντικά ως προς την πρακτική της μεταφοράς των κεντρικών μίας εταιρίας σε χώρα, η οποία δεν έχει ενσωματώσει τον κανόνα IIR, με στόχο την αποφυγή του συμπληρωματικού φόρου, καθώς με την εφαρμογή του μπορεί να επιβληθεί στις «συνιστώσες οντότητες».^[29]

Επιπλέον, διαπιστώνεται ότι ο κανόνας IIR διαθέτει υπεροχή σε σχέση με τον κανόνα UTPR.^[30]

Για τον κανόνα UTPR περιγράφονται δύο περιπτώσεις.

Α) Το άρθρο 12 της Οδηγίας 2022/2523 αναφέρεται στην περίπτωση όπου η «τελική

«ο κανόνας UTPR ή «κανόνας υπερφορολογημένης πληρωμής» αποτελεί δικλείδα ασφαλείας για τις περιπτώσεις που δεν είναι δυνατόν να εφαρμοστεί ο κανόνας IIR στις «τελικές μητρικές οντότητες»»

^[24] Θ. Φορτσάκης, Α. Τσουρουφλής σε συνεργασία με Π. Πανταζόπουλο και Κ. Πέτρου, «Φορολογικό Δίκαιο», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη (8^η έκδοση), 2024, σελ. 353.

^[25] Άρθρο 5 παράγραφος 1 της Οδηγίας 2022/2523:

^[26] Θ. Φορτσάκης, Α. Τσουρουφλής σε συνεργασία με Π. Πανταζόπουλο και Κ. Πέτρου, «Φορολογικό Δίκαιο», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη (8^η έκδοση), 2024, σελ. 353.

^[27] Άρθρα 5-8 της Οδηγίας 2022/2523.

^[28] Εισαγωγικό κείμενο της Οδηγίας 2022/2523, σημείο (5).

^[29] Pieter Baert, “Balancing on two pillars: Global corporate tax reform”, Briefing by the European Parliamentary Research Service (EPRS), 2024, σελ. 6-7: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762346/EPRS_BRI\(2024\)762346_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762346/EPRS_BRI(2024)762346_EN.pdf)

^[30] Θ. Φορτσάκης, Α. Τσουρουφλής σε συνεργασία με Π. Πανταζόπουλο και Κ. Πέτρου, «Φορολογικό Δίκαιο», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη (8^η έκδοση), 2024, σελ. 353.

Βασικές ρυθμίσεις και σημασία της Οδηγίας(ΕΕ) 2022/2523

μητρική οντότητα» έχει εγκατασταθεί σε χώρα εκτός της ΕΕ που δεν εφαρμόζει τον πρότυπο κανόνα ΠΡ του ΟΟΣΑ ή όταν εκείνη ανήκει στις οντότητες που εξαιρούνται από την εφαρμογή της Οδηγίας.

Β) Το άρθρο 13 της Οδηγίας 2022/2523 αναφέρεται στην περίπτωση όπου η «τελική μητρική οντότητα» είναι εγκατεστημένη σε χώρα εκτός της ΕΕ που δεν εφαρμόζει τον πρότυπο κανόνα ΠΡ και φορολογείται χαμηλά.

Σε αυτές τις περιπτώσεις ισχύει, επίσης, *mutatis mutandis* το ίδιο. Πρέπει να επιβληθεί στις «συνιστώσες οντότητες» συμπληρωματικός φόρος. Παρέχεται, ωστόσο, και η δυνατότητα της είσπραξης του οφειλόμενου ποσού μέσω της άρνησης έκπτωσης από το φορολογητέο εισόδημα.

Επιπλέον, τα άρθρα 12 και 13 δεν εφαρμόζονται σε «συνιστώσες οντότητες» οι οποίες είναι επενδυτικές.^[31]

Τέλος, αν για μία εταιρία εφαρμόζεται ο κανόνας UTPR σε περισσότερες από μία περιοχές, ο συμπληρωματικός φόρος θα καταναμεωθεί αναλογικά, με βάση κριτήρια, όπως ο αριθμός των εργαζόμενων και τα περιουσιακά στοιχεία.^[32]

3. Η σημασία της Οδηγίας 2022/2523

Πλεονεκτήματα

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, ο βασικός στόχος των κανόνων GloBE και, συνεπώς, της Οδηγίας 2022/2523 είναι η καταπολέμηση της φοροαποφυγής των ΠΕ που συμβαίνει μέσω της πρακτικής BEPS. Με την σταδιακή μετατροπή των *soft law* πρότυπων

κανόνων GloBE του ΟΟΣΑ σε *hard law* από τον πολύ μεγάλο αριθμό κρατών που έχει εκφράσει ενδιαφέρον και συμφωνήσει να εφαρμόσει^[33], ο κλοιός για την φοροαποφυγή των ομίλων ΠΕ και των μεγάλων εγχώριων ομίλων με εισοδήματα άνω των 750.000.000 ευρώ θα στενέψει σημαντικά. Η Οδηγία 2022/2523 και η ενσωμάτωσή της στα εθνικά έννομα συστήματα αποτέλεσε σημαντικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση.

Επιπλέον, είναι γνωστό ότι οι φόροι είναι μία από τις κυριότερες πηγές κρατικών εσόδων^[34] και οι συμπληρωματικοί φόροι που πρόκειται να εισπραχθούν από τα κράτη στα οποία δραστηριοποιούνται πραγματικά οι ΠΕ και οι μεγάλοι εγχώριοι όμιλοι θα αυξήσουν αισθητά τα κρατικά έσοδα. Συγκεκριμένα, προβλέπεται ότι στην Ελλάδα τα ετήσια εκτιμώμενα φορολογικά έσοδα θα είναι από τους ημεδαπούς ομίλους έως 30.000.000 ευρώ και από τις θυγατρικές εταιρίες έως 50.000.000 ευρώ. Συνολικά τα εκτιμώμενα έσοδα είναι έως 80.000.000 ευρώ.^[35] Παρόλο που οι ΠΕ και οι εγχώριοι όμιλοι στους οποίους εφαρμόζεται η Οδηγία είναι περιορισμένοι, διότι απαιτείται να έχουν εισόδημα μεγαλύτερο των 750.000.000 ευρώ^[36], τα εισοδήματα αναμένονται υψηλά.

Επίσης, είναι πάρα πολύ σημαντικό το γεγονός ότι εν γένει το σχέδιο BEPS αποτελεί την πρώτη μεγάλης κλίμακας, πολυεθνική προσπάθεια για μεταρρύθμιση κανόνων του διεθνούς φορολογικού δικαίου, καθώς του αποδίδει ταυτόχρονα και μεγάλη ιστορική σημασία.^[37]

Τέλος, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι με την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2022/2523 υ-

« Πρέπει να επιβληθεί στις «συνιστώσες οντότητες» συμπληρωματικός φόρος»

^[31] Άρθρα 12 και 13 της Οδηγίας 2022/2523.

^[32] Pieter Baert, “Balancing on two pillars: Global corporate tax reform”, Briefing by the European Parliamentary Research Service (EPRS), 2024, σελ. 6-7: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762346/EPRS_BRI\(2024\)762346_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762346/EPRS_BRI(2024)762346_EN.pdf)

^[33] OECD (2024), *Tax Challenges Arising from the Digitalisation of the Economy – Consolidated Commentary to the Global Anti-Base Erosion Model Rules (2023): Inclusive Framework on BEPS*, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD Publishing, Paris, σελ.4: <https://doi.org/10.1787/b849f926-en>.

^[34] Κωνσταντίνος Φινοκαλιώτης, «Φορολογικό Δίκαιο», εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα – Θεσσαλονίκη (6^η έκδοση), 2020, σελ. 1.

^[35] Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, «Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2022/252/ΕΕ σχετικά με την εξασφάλιση Παγκόσμιου Ελάχιστου Επιπέδου Φορολογίας των ομίλων Πολυεθνικών Επιχειρήσεων και των εγχώριων ομίλων μεγάλης κλίμακας στην Ένωση», 9/01/2024, σελ.8: https://minfin.gov.gr/wp-content/uploads/2024/01/09-01-2024_PYLONAS2_FINAL.pdf

^[36] Εισαγωγικό κείμενο της Οδηγίας 2022/2523, σημείο (7).

^[37] Π. Νάσκου-Περράκη, Κ. Αντωνόπουλος, Μ. Σαρηγιαννίδης, «Διεθνείς Οργανισμοί», εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα-Θεσσαλονίκη, (3^η έκδοση) 2024, σελ. 433.

Φορολογικό Δίκαιο

πήρξε πρόοδος από την άποψη της δικαιοσύνης. Πλέον, οι μεγάλες ΠΕ και οι μεγάλοι εγχώριοι όμιλοι που έχουν εισοδήματα πολλών εκατομμυρίων ετησίως και που απέφευγαν συστηματικά την πληρωμή φόρων για ορισμένα εισοδήματα με ανενικό πολλές φορές από τον νόμο τρόπο^[38] – συχνά εξαιτίας κενών νόμου – θα αναγκαστούν να προσφέρουν στις κοινωνίες όπου δραστηριοποιήθηκαν και εισέπραξαν τα εισοδήματά τους μέσω της καταβολής φόρων, όπως υποχρεούνται να κάνουν οι λοιποί φορολογούμενοι.

Κριτική

Ο δεύτερος πυλώνας του σχεδίου δράσης BEPS και ειδικότερα ο κανόνας UTPR αποτελούν ιδιαίτερα αμφιλεγόμενο θέμα και έχουν δεχθεί έντονη κριτική από τμήμα της θεωρίας.^[39] Συγκεκριμένα έχει υποστηριχθεί ότι ο κανόνας UTPR συγκρούεται με το διεθνές φορολογικό δίκαιο, καθώς και με διενείς φορολογικές συμβάσεις.

Όσον αφορά το διεθνές δίκαιο εγείρεται προβληματισμός για παραβίαση της «αρχής του συνδέσμου» ('the nexus principle' ή 'genuine link').^[40] Σύμφωνα με την «αρχή του συνδέσμου» είναι απαραίτητο να υπάρχει ένας ικανοποιητικός σύνδεσμος ανάμεσα σε ένα κράτος το οποίο επιβάλλει φορολογικές επιβαρύνσεις και στο πρόσωπο στο οποίο επιβάλλονται (π.χ. μπορεί να κρίνεται σύμφωνα με τη φορολογική κατοικία) ή στο αντικείμενο για το οποίο επιβάλλονται (π.χ. μπορεί να κρίνεται σύμφωνα με τον τόπο που δημιουργήθηκαν τα εισοδήματα). Εν απουσία αυτού του συνδέσμου, η άσκηση της φορολογικής εξουσίας ενός κράτους δεν θεωρείται νόμιμη

από πλευράς διεθνούς φορολογικού δικαίου. Σύμφωνα με τμήμα της θεωρίας ότι «η αρχή του συνδέσμου» αποτελεί διεθνές έθιμο (το οποίο είναι πηγή διεθνούς δικαίου σύμφωνα με το άρθρο 38 του Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου).^[41] Υποστηρίζεται ότι ο κανόνας UTPR δεν συμβαδίζει με την «αρχή του συνδέσμου», επειδή δεν υπάρχει ικανοποιητικός σύνδεσμος, έστω και ελάχιστος, ανάμεσα στα κράτη, τα οποία επιβάλλουν τον επιπλέον φόρο και στα εισοδήματα που φορολογούνται.^[42]

Επιπλέον, παρόλο που πολλά κράτη αναμένονται να αποκτήσουν υψηλά εισοδήματα από τους συμπληρωματικούς φόρους των κανόνων GloBE, καθώς επωφελούνται από τον «φορολογικό ανταγωνισμό» που πρόκειται να δημιουργηθεί, χώρες που βασίζονται στην χαμηλή τους φορολογία, προκειμένου να προσελκύσουν επενδύσεις από το εξωτερικό προβλέπεται να αποκτήσουν πολύ μικρό εισόδημα. Οπότε, δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι οι κανόνες GloBE θα έχουν θετικά αποτελέσματα για όλες τις δικαιοδοσίες, οι οποίες έχουν δεσμευθεί να συμμετάσχουν στην εφαρμογή των πρότυπων εκείνων κανόνων του ΟΟΣΑ. Εξάλλου, θα ήταν πολύ δύσκολο να επωφελούνται όλες οι χώρες από μία διεθνή φορολογική μεταρρύθμιση τέτοιας κλίμακας.^[43]

Επίλογος

Εν κατακλείδι, η θέσπιση της Οδηγίας 2022/2523 φαίνεται να αποτελεί ένα σημαντικό βήμα προς την καταπολέμηση της φοροαποφυγής και αναμένεται να επιφέρει ση-

«δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι οι κανόνες GloBE θα έχουν θετικά αποτελέσματα για όλες τις δικαιοδοσίες»

[38] Θ. Φορτσάκης, Α. Τσουρουφλής σε συνεργασία με Π. Πανταζόπουλο και Κ. Πέτρου, «Φορολογικό Δίκαιο», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη (8^η έκδοση), 2024, σελ. 347.

[39] Pieter Baert, "Balancing on two pillars: Global corporate tax reform", Briefing by the European Parliamentary Research Service (EPRS), 2024, σελ. 7, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762346/EPRS_BRI\(2024\)762346_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762346/EPRS_BRI(2024)762346_EN.pdf)

[40] Yariv Brauner, 'Editorial: The Rule of Law and Rule of Reason in the Aftermath of BEPS', (2023), 51, Intertax, Issue 4, pp. 268-269, <https://kluwer-lawonline.com/journalarticle/Intertax/51.4/TAXI2023030>

[41] Stjepan Gadžo, 'The Principle of 'Nexus' or 'Genuine Link' as a Keystone of International Income Tax Law: A Reappraisal', (2018), 46, Intertax, Issue 3, pp. 194-195, <https://kluwer-lawonline.com/journalarticle/Intertax/46.3/TAXI2018022>

[42] Yariv Brauner, 'Editorial: The Rule of Law and Rule of Reason in the Aftermath of BEPS', (2023), 51, Intertax, Issue 4, pp. 269, <https://kluwer-lawonline.com/journalarticle/Intertax/51.4/TAXI2023030>

[43] Werner Haslehner, 'Editorial: The Costs of Pillar 2: Legitimacy, Legality, and Lock-in', (2023), 51, Intertax, Issue 10, pp. 634-635, <https://kluwer-lawonline.com/journalarticle/Intertax/51.10/TAXI2023066>

Βασικές ρυθμίσεις και σημασία της Ο-
δηγίας(ΕΕ) 2022/2523

μαντικά κέρδη τα επόμενα χρόνια. Η ρύθ-
μιση αυτή θα επιφέρει αισθητές αλλαγές στο
χώρο του διεθνούς φορολογικού και η παρα-
κολούθηση των αποτελεσμάτων της τόσο ως
προς την προσαρμογή των ομίλων σε αυτή
όσο και ως προς τον τρόπο με τον οποίο θα
επηρεάσει τα διαφορετικά κράτη μέλη τα ε-
πόμενα χρόνια θα έχει εξαιρετικό ενδιαφέρον.

.....

Ένθα, Επίκαιρα Νομικά Θέματα και Αναλύσεις

Νομικό περιοδικό το οποίο εκδίδεται από το Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου και εμπεριέχει άρθρα, μελέτες, νομολογιακά σχόλια και επισκόπηση της επικαιρότητας του ευρωπαϊκού, διεθνούς, ελληνικού και κυπριακού δικαίου.

ISSN 2357-1268 (Εντυπη Μορφή)

ISSN 2357-1276 (Ηλεκτρονική μορφή)

Εκδοτική Επιτροπή :

- Δρ. **Philippe Jougleux**,
Καθηγητής, Νομική Σχολή
- Δρ. **Χριστιάνα Μάρκου**,
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Νομική Σχολή
- Δρ. **Αθηνά Κοντογιάννη**,
Επίκουρη Καθηγήτρια, Νομική Σχολή
- Δρ. **Παντελίτσα Σφηνιαδάκη**,
Λέκτορας, Νομική Σχολή

Βοηθοί συντακτικής ομάδας :

- **Ελευθερίου Μαρία**,
 - **Μαυρίδης Νικόλαος**,
 - **Muntean Μαρία Μαγδαλένα**
- Προπτυχιακοί φοιτητές της Νομικής Σχολής

Ηλεκτρονική μορφή :
<http://entha.euc.ac.cy>

Διεύθυνση : ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ
Διογένους 6, Έγκωμη, Τ.Θ. 22006, 1516 Λευκωσία, Κύπρος,
p.jougleux@euc.ac.cy <http://www.euc.ac.cy>
Τηλ.: +357.22.713000

Όλα τα άρθρα και οι συμβολές στο περιοδικό διατίθενται με την άδεια Αναφορά Δημιουργού-Μη Εμπορική Χρήση-Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 Διεθνές

